

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV
DIPLOMOVÁ PRÁCE

**KOMUNIKACE VINCENZA I. GONZAGY S RUDOLFEM II. A JEHO
DVOREM V LETECH 1587-1592**

Autor práce: **Bc. František Schwarz**

Studijní obor: Historie – Románská filologie, specializace Italská filologie

Ročník: druhý

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval(a) pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, dne 24. dubna 2023

.....

František Schwarz

Poděkování:

Ze srdce děkuji svým rodičům a Marine, bez jejichž nezměrné podpory by tato diplomová práce nikdy nevnikla. Velice děkuji svým kamarádům, zejména Jakubovi Kalivodovi a Janovi Schwarzovi za podnětné a inspirativní diskuze o tématu. Děkuji zaměstnancům mantovského archivu, mantovského Istituto mantovano di Storia contemporanea a knihovny Biblioteca Teresiana, zejména Andreovi Torellimu, za jejich velikou ochotu. Největší dík patří prof. Václavovi Bůžkovi, jehož zkušenosti a neobyčejně cenné rady v podstatné míře utvářely tuto diplomovou práci.

Anotace:

Diplomová práce se zabývá vztahem mantovského vévody Vincenza I. Gonzagy k jeho bratranci, císaři Rudolfovi II., v prvních letech Vincenzovy vlády 1587-1592. Zaměřuje se na soudní spory a jiné záležitosti, které vévoda prostřednictvím mantovských vyslanců a agentů řešil na císařském dvoře v Praze. Důraz klade především na Vincenzovy ambice se povznést nad ostatní italská knížata díky úzkému pokrevnímu příbuzenství s rodem Habsburků. Velkou pozornost upírá autor k tomu, jak jednotliví politicky vlivní příslušníci císařského dvora vnímali dary. Mantovští vyslanci, dvorští úředníci a dary v této práci představují základní pojivo vztahů mantovského vévody s císařem.

Abstract:

This master thesis deals with the relationship of the mantuan duke Vincenzo I Gonzaga with his cousin, the holy roman emperor Rudolph II, during the first years of Vincenzo's reign, from 1587 to 1592. It focuses on the legal disputes and other affairs of the mantuan duke, attended by his ambassadors and agents at the imperial court in Prague. It puts emphasis especially on Vincenzo's ambitions to rise above the other italian princes by means of his close kinship with the house of Habsburg. The author puts great attention to the way, how different politically influential individuals of the imperial court perceived gift giving. Mantuan ambassadors, court officials and gifts represent in this master thesis basic features which connected the mantuan duke with the emperor.

Obsah

I. Úvodem. Vévodové z Mantovy jako říšští vazalové Rudolfa II.	7
II. Územní expanze mantovského vévody jako politický cíl.....	20
III. Cesty ke zvýšení cti mantovského vévody	37
IV. Dary v symbolické komunikaci mantovských vyslanců na císařském dvoře	53
V. Závěr	87
Použité prameny a literatura	93
Prameny nevydané.....	93
Prameny vydané.....	93
Dobové tisky	94
Literatura.....	95
Obrazové přílohy	108

I. Úvodem. Vévodové z Mantovy jako říšští vazalové Rudolfa II.

V italské historiografii pro období mezi mírem v Cateau Cambrésis 1559 a válkou o španělské dědictví v letech 1700-1713/1714 dlouho platil tradiční názor o prosazení „španělské hegemonie.“¹ Působnost Římsko-německé říše na severu Apeninského poloostrova tak byla do relativně nedávné doby polozapomenutým fenoménem. K oživení středověkých vazeb císaře s italskými říšskými lény, v německé historiografii nazývanými *Reichsitalien*, došlo uprostřed nejistoty italských válek.² Pokud se má na Římsko-německou říši v raném novověku nahlížet jako na dědice středověkého feudálního systému, tak říšská Itálie byla její periferií spojenou vazalskými svazky, ale bez zastoupení na říšském sněmu.³

¹ Například Giuliano Procacci, *Dějiny Itálie*, Praha 1997, s. 125.

² Salvatore Pugliese, *Le prime strette dell' Austria in Italia*, Milano 1932; Karl Otmar von Aretin, *L'ordinamento feudale in Italia nel XVI e XVII secolo e le sue ripercussioni nella politica europea*, *Annali dell'Istituto italo-germanico in Trento* 4, 1978, s. 51-94; Friedrich Edelmayer, *Maximilian II., Philip II. und Reichsitalien. Die Auseinandersetzungen um das Reichslehen Finale in Ligurien*, Stuttgart 1988; Karl Otmar von Aretin, *Das alte Reich 1648-1806, Föderalistische oder hierarchische Ordnung (1648-1684) I*, Stuttgart 1993; Matthias Schnettger, *Impero Romano – Impero Germanico. Italienische Perspektiven auf das Reich in der frühen Neuzeit*, in: TÝŽ (ed.), *Imperium Romanum – irregulare corpus – Teutscher Reichs-Staat. Das Alte Reich im Verständnis der Zeitgenossen und der Historiographie*, Mainz 2002, s. 53-75; Cinzia Cremonini, *Impero e feudi italiani tra Cinque e Settecento*, Roma 2012; Matthias Schnettger, *Le Saint-Empire et ses périphéries: l'exemple de l'Italie*, *Histoire, économie et société* 23, 2004, s. 7-23; TÝŽ, *Principe sovrano' oder ‚civitas imperialis‘? Die Republik Genua und das Alte Reich in der Frühen Neuzeit 1556-1797*, Mainz 2006; TÝŽ (ed.), *Kaiserliches und päpstliches Lehnwesen in der Frühen Neuzeit*, *Zeitenblicke* 6, 2007. K dispozici online: <https://www.zeitenblicke.de/2007/1/>; Cinzia Cremonini-Riccardo Musso (edd.), *I feudi imperiali in Italia fra XV e XVIII secolo*, Roma 2010; vztahem Římsko-německé říše a italských raně novověkých států se zabývá sborník vydávaný Centrem pro italsko-německá studia v Tridentu. K říšským lénům Matthias Schnettger-Marcello Verga (edd.), *L'Impero e l'Italia nella prima età moderna (Annali dell'Istituto italo-germanico in Trento 17)*, Bologna–Berlin 2006; k podrobnější historiografii a jejímu rozboru více Gianvittorio Signorotto, *Impero e Italia in antico régime. Appunti storiografici*, in: Cinzia Cremonini-Riccardo Musso (edd.), *I feudi imperiali in Italia fra XV e XVIII secolo*, Roma 2010, s. 17-30; Blythe Alice Raviola, *The Imperial System in Early Modern Northern Italy: A Web of Dukedoms, Fiefs and Enclaves along the Po*, in: Peter H. Wilson – Robert John W. Evans (edd.), *The Holy Roman Empire 1495-1806. A European Perspective*, Leiden-Boston 2012, s. 217-236; Elena Taddei - Matthias Schnettger - Robert Rebitsch (edd.), „Reichsitalien“ in *Mittelalter und Neuzeit / „Feudi imperiali italiani“ nel Medioevo e nell'Età Moderna*, (= Innsbrucker Historische Studien 31) Innsbruck 2017.

³ M. Schnettger, *Le Saint-Empire*, s. 7-23, zde s. 10; výjimkou byl savojský vévoda, který přináležel do hornorýnského říšského kraje a jako plnoprávný člen politické obce tak měl hlas a místo na říšském sněmu. K tomu Cornel Zwierlein, *Savoyen-Piemonts Verhältnis zum Reich 1536 bis 1618*, in: M. Schnettger – M. Verga (edd.), *L'Impero*, s. 347-389.

Oblast říšského vlivu severně od Papežského státu a západně od Benátské republiky čítala na stovky říšských lén různé velikosti, dělených tradičně na větší a menší.⁴ Velcí i malí vazalové byli svrchovanými pány nad svými územími a zodpovídali se pouze císaři.⁵ Povaha říšské moci na Apeninském poloostrově nebyla tolik vynucovací jako spíše legitimní.⁶ To však neznamená, že by příslušnost k Římsko-německé říši byla teoretickou a abstraktní záležitostí. Šlo spíše o síť vztahů.⁷ Stáří, posvátnost a důstojnost hierarchického celku Římsko-německé říše ztělesňované císařovou osobou představovaly konstitutivní zdroj legitimizace vlády nad vlastními poddanými. Přísahou věrnosti uznávali říšští vazalové dobrovolně císařovu svrchovanou roli lenního pána, ochránce a nejvyššího soudce. Císař jim na oplátku při každé změně osoby ve vztahu vazal-císař obnovoval investituru, od které odvozovali vlastní územní autoritu.⁸ Určoval pravidla nástupnictví, zakazoval převod majetku bez císařského souhlasu, legitimizoval levobočky, uděloval nové tituly, privilegia a zaručoval ochranu malým vazalům před mocnějšími sousedy.⁹ Z výše uvedených nástrojů legitimní moci císaři plynuly nikoliv nevýznamné finanční zisky.¹⁰

Mezi prominentními klienty Habsburků se nacházeli Gonzagové z Mantovy, hlavní linie rozvětveného rodu s državami v Pádské nížině dnešní Lombardie. Podobně jako u jiných velkých italských rodů byl jejich vzestup založen na kondotiérské minulosti rodinných příslušníků. Díky finančním příjmům z vojenského podnikání mohli vydržovat velké dvory a vystupovat jako štedří mecenáši renesanční Itálie 15. století.¹¹

⁴ Nepanuje však všeobecný souhlas v definici velkých říšských vazalů. Cinzia Cremonini mezi ně zahrnuje tradiční vévodství Milán, Savojsko, Mantova, Modena, Toskánské velkovévodství a Janovskou republiku, ale také vévodství Parma a Piacenza, knížectví Massa a Carrara, hrabství Novellara, republiku Lucca. Co se týče posledních tří zmiňovaných vazalů, tak s autorkou nesouhlasím. K tomu Cinzia Cremonini, *I feudi imperiali tra Sacro Romano Impero e monarchia cattolica (seconda metà XVI – inizio XVII secolo)*, in: M. Schnettger – M. Verga (edd.), *L'Impero*, s. 41-66, zde s. 42.

⁵ Menší vazalové však byli ekonomicky, vojensky i politicky slabší, tudíž v praxi často závislí na mocnějších sousedech. K tomu Angelantonio Spagnoletti, *Feudatari imperiali nel sistema dinastico italiano (secoli XVI-XVII)*, in: C. Cremonini – R. Musso (edd.), *I feudi*, s. 49-64, zde s. 50-51.

⁶ Norah E. Dunbar, *Interpersonal Power*, in: Stephen W. Littlejohn-Karen A. Foss (edd.), *Encyclopedia of Communication Theory*, London 2009, s. 781-783.

⁷ M. Schnettger, *Le Saint-Empire*, s. 21.

⁸ Barbara Stollberg-Rilinger, *Le rituel de l'investiture dans le Saint-Empire de l'époque moderne: Histoire institutionnelle et pratiques symboliques*, *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 56, 2009, s. 7-29.

⁹ C. Cremonini, *Impero*, s. 32; Matthias Schnettger, *I rapporti tra l'Impero e le signorie dell'Italia padana (secoli XVI-XVII)*, in: Blythe Alice Raviola (ed.), *Corti e diplomazia nell'Europa del 600'. Correggio e Ottavio Bolognesi (1580-1646)*, Mantova 2014, s. 17-36, zde s. 18-20.

¹⁰ Jan Paul Niederkorn, *Reichsitalien als Finanzquelle des Kaiserhofs. Subsidien und Kontributionen (16.-17. Jahrhundert)*, in: M. Schnettger – M. Verga (edd.), *L'Impero*, s. 67-84.

¹¹ Angelantonio Spagnoletti, *Le dinastie italiane nella prima età moderna*, Bologna 2003, s. 14; Maria-Jose Rodríguez-Salgado, *Terracotta and Iron: Mantuan Politics (ca. 1450 – ca. 1550)*, in: Cesare

Gonzagové se roku 1328 chopili vlády nad mantovskou signorií po převratu rodu Bonacolsi, jemuž doposud věrně sloužili.¹² Takřka okamžitě, následujícího roku, začalo jejich nově nabyté postavení záviset na císaři, který jim legitimizaci poskytl titulem říšského vikáře.¹³ Nashromážděné bohatství umožnilo gonzagovským kondotiérům obdržet od císaře Zikmunda Lucemburského roku 1432 markraběcí titul a privilegium přidat čtyři orlice na znamení své příslušnosti k Římsko-německé říši do rodinného erbu, do něhož byl od roku 1394 začleněn český lev.¹⁴ Pro budoucí vazby Gonzagů na římsko-německé rody byla významná skutečnost, že ve stejný den v roce 1433, kdy Zikmund Lucemburský v Mantově osobně udělil markraběti Gianfranceskovi Gonzagovi investituru, proběhly zasnuby Gianfranceskova nejstaršího syna Ludovika III. Gonzagy s císařovou neteří a kurfiřtovou vnučkou Barborou Braniborskou.¹⁵

Obratným propůjčováním vojenských služeb milánským vévodům nebo Benátské republice sledovali mantovští Gonzagové zachování své nezávislosti před řečenými sousedy a zároveň rozšíření vlastního území na jejich úkor. V rodinné tradici obratného střídání aliancí pokračovala mantovská markrabata i po roce 1494, kdy Apeninský poloostrov podléhal stále více intervencím neitalských vojsk. Teprve s volbou Karla V. na císaře sepsali mantovští Gonzagové rodinný osud natrvalo se službou Habsburkům.¹⁶

Po období málo výrazných císařů na Apeninském poloostrově bývá za milník pro oživení vazeb velkých říšských vazalů k císaři považována císařská korunovace Karla V. v Boloni v únoru 1530.¹⁷ Na zpáteční cestě do Římsko-německé říše se císař

Mozzarelli – Roberto Oresko – Leandro Ventura (edd.), *La corte di Mantova nell'età di Andrea Mantegna, 1450-1550: Atti del Convegno* (Londra, 6-8 marzo 1992, Mantova, 28 marzo 1992), Roma 1997, s. 15-59.

¹² Mario Vaini, *Dal Comune alla Signoria: Mantova dal 1200 al 1328*, Milano 1987.

¹³ Luca Sarzi Amadè, *I Gonzaga: una dinastia tra Medioevo e Rinascimento*, Bari 2017.

¹⁴ Giancarlo Malacarne, *Lettura storico-iconologica di uno stemma araldico gonzaghesco*, *Civiltà Mantovana* 18, 1987, s. 1-30, zde s. 2.

¹⁵ Prvorozený Ludovikův syn Federico I. Gonzaga si vzal Markétu Bavorskou, dceru bavorského vévody Albrechta III. Ludovikova dcera Barbora Gonzagová byla provdána za württemberského hraběte a pozdějšího vévodu Eberharda I. K tomu Christina Antenhofer, *From Local Signori to European High Nobility. The Gonzaga Family Networks in the 15th Century*, in: Christopher H. Johnson – David Warren Sabean – Simon Teuscher – Francesca Trivellato (edd.), *Transregional and Transnational Families in Europe and Beyond: Experiences Since the Middle Ages*, New York – Oxford 2011, s. 55-74; k manželství Ludovika Gonzagy a Barbory Braniborské Elisabeth Swain, *My Excellent and Most Singular Lord: Marriage in a Noble Family of Fifteenth-Century Italy*, *Journal of Medieval and Renaissance Studies* 16, 1986, s. 171-195.

¹⁶ Francesco II. i jeho syn Federico II. Gonzaga přitom ještě předtím obdrželi z rukou francouzského krále Františka I. řád svatého Michala. K tomu Raffaele Tamalio, *Francesco II e Federico II (1494-1525): un trentennio di politica gonzaghessa in Europa tra Francia e Impero*, in: Giancarlo Malacarne (ed.), *Francesco II Gonzaga (1466-1519). Un protagonista del suo tempo*, Modena 2019 (= *Civiltà Mantovana*, příloha k č. 148), s. 11-24.

¹⁷ O systému říšských lén však lze mluvit teprve se záplavou žádostí o investituru ze strany malých i velkých vazalů po devoluci milánského vévodství v roce 1535. K tomu C. Cremonini, *Impero*, s. 34-35;

zastavil v Mantově, kde strávil přes tři týdny zábavami a pohostinstvím markraběte Federika II. Gonzagy, jemuž za poskytnuté služby během italských válek udělil v dubnu 1530 titul vévody.¹⁸ Během druhé návštěvy Mantovy roku 1532 dal Karel V. souhlas s Federikovým nástupnictvím v markrabství Monferrato v případě vymření monferratských markrabat Palaiologů po meči, k němuž došlo následujícího roku.¹⁹

Karel V. považoval spojenectví mantovského markraběte za nezbytné pro bezpečný přesun císařských vojsk gonzagovským územím, které v italských válkách hrálo nesmírně důležitou roli. Na strategickém významu mantovského vévodství se nic nezměnilo ani po Karlově abdikaci a míru v Cateau Cambresis roku 1559. Mantova se v 16. století stala frekventovanou zastávkou členů španělské i rakouské větve Habsburků a jejich diplomatů na cestě mezi Madridem a císařským dvorem.²⁰ Od šedesátých let 16. století navíc na mantovský dvůr směřovali mladí čeští šlechtici v rámci kavalírských cest.²¹

Rakouští Habsburkové učinili z významných italských rodů své klienty, když roku 1561 provdal císař Ferdinand I. svou dceru Eleonoru za mantovského vévodu Viléma Gonzagu (1550-1587). O čtyři roky později následovaly další dva sňatky Ferdinandových dcer, Johanny s toskánským vévodou Františkem Medicejským a Barbory s ferrarským vévodou Alfonsem II. d'Este. Jelikož byli císařové a rakouská arciknížata druhé poloviny 16. století v důsledku reformace nuceni k toleranci svých nekatolických poddaných, tak důkaz o rodinné zbožnosti podle potridentského ideálu podávaly papežům Ferdinandovy dcery.²² Avšak sňatek s mnohem urozenějšími arcikněžnami považovala za pravé vítězství italská knížata. Více ceněným než věna habsburských nevěst byl symbolický kapitál plynoucí z pokrevního příbuzenství

Cinzia Cremonini, I feudi imperiali tra Sacro Romano Impero e monarchia cattolica (seconda metà XVI – inizio XVII secolo), in: M. Schnettger – M. Verga (edd.), *L'Impero*, s. 41-66, zde s. 49.

¹⁸ Přestože byl Federico Gonzaga velitelem papežských vojsk, umožnil císařskému vojsku nerušený průchod vlastním územím do Říma, které bylo roku 1527 nechvalně vypleněno. K Federikově vojenské a politické kariéře Giuseppe Coniglio, *I Gonzaga*, Milano 1967, s. 253-293.

¹⁹ Po smrti Jana Jiřího Palaiologa roku 1533 nastalo v Monferratu krátké období správy císařových úředníků. Držbu Monferrata mantovskému vévodovi jako manželovi Markéty Palaiologové potvrdil císařský diplom z roku 1536. Císař Maxmilián II. povýšil Monferrato roku 1575 na vévodství. K tomu Blythe Alice Raviola, *Il Monferrato gonzaghese. Istituzioni ed élites di un micro-stato (1536-1708)*, Firenze 2003, s. 3-25.

²⁰ Raffaele Tamalio, *Mantova e i Gonzaga tra Spagna e Austria (1530-1630). Un ducato sul cammino dell'impero*, in: Umberto Artioli-Cristina Grazioli (edd.), *I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo*, Firenze 2005, s. 29-40.

²¹ Václav Bůžek, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= *Monographia historica. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis* 7), s. 215, 222.

²² K habsburské zbožnosti Anna Coreth, *Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Olomouc 2013.

s císařem. Este, Medicejští i Gonzagové v nich viděli svou příležitost ke společenskému vzestupu mezi nejvýznamnější příslušníky křesťanstva kontaktem na blízké císařovo okolí a získkem prestižních titulů, o něž zmíněné rody usilovaly s odlišnými úspěchy.²³

Žádný italský rod v 16. a 17. století nebyl zahrnut do tak úspěšné a souvislé sňatkové výměny s Habsburky jako mantovští Gonzagové, kteří díky prestižním sňatkům upevnili své místo mezi předními říšskými vazaly.²⁴ Z rodu Gonzagů pocházely rovnou dvě císařovny.²⁵ Mantovskou vévodkyni Eleonoru Habsburskou podobně jako její sestry ovlivnila jezuitská výchova, jejichž řád po dlouhém Eleonořině naléhání přijal její manžel Vilém Gonzaga roku 1584 v Mantově.²⁶ Sňatek s příslušnicí rodu Habsburků byl zásadní pro zneškodnění hrozby savojského vévody v bouřícím se Monferratu, jež roku 1575 povýšil Eleonořin bratr Maxmilián II. na vévodství. Prostřednictvím Eleonory Habsburské také Vilém Gonzaga marně u císaře usiloval o titul velkovévody a o oslovení *Serenissimo* a *Altezza*.²⁷ Intenzivní vazby Gonzagů na císařský dvůr dále posílila svatba Eleonořina bratra Ferdinanda Tyrolského s její dcerou Annou Kateřinou Gonzagovou roku 1582 v Mantově.²⁸

Italská knížata vyhledávala přátelství Ferdinanda Tyrolského, protože pro ně představoval klíčového zprostředkovatele diplomatických vztahů s císařským dvorem.²⁹

²³ Přítomnost arcikněžen na italských dvorech vyvolávala časté spory o přednost s méně urozenými manželi. K dcerám Ferdinanda I. Sarah Jemima Bercusson, Gift-Giving, Consumption and the Female Court in Sixteenth-Century Italy, (Dizertační práce) London 2009, s. 31-47; Angelantonio Spagnoletti, Intrecci matrimoniali tra Asburgo e casate principesche italiane tra XVI e XVIII secolo, in: M. Bellabarba – J.P. Niederkorn (edd.), Le corti, s. 17-38; Margot Rauch, Verkaufte Bräute? Kaiser Ferdinands I. Töchter zwischen Bild und Welt, in: Sabine Haag (ed.), Nozze Italiane. Österreichische Erzherzoginnen im Italien des 16. Jahrhunderts, Wien 2010, s. 27-36.

²⁴ Eleonora, dcera Vincenza I. Gonzagy, byla roku 1621 provdána za císaře Ferdinanda II. Jeho nástupce Ferdinand III. uzavřel třetí manželství s Eleonorou Gonzagovou z Nevers roku 1651. K tomu Cesare Mozzarelli, I Gonzaga di Mantova e l'Impero, in: C. Cremonini-R. Musso (edd.), I feudi, s. 201-207; Christina Antenhofer, Briefe, Besuchen, Hochzeiten. Die Gonzaga im Kontakt mit deutschsprachigen Fürstenthäusern (1354-1686), in: M. Bellabarba – J.P. Niederkorn (edd.), Le corti, s. 39-60.

²⁵ Daniela Frigo, Les deux impératrices de la Maison de Gonzague et la politique „italienne“ de l'Empire (1622-1686), Dix-septième siècle 243, 2009, s. 219-237.

²⁶ Eleonora financovala výstavbu jezuitského kostela, v němž byla roku 1594 pohřbena. Rovnou dva jezuité sepsali její životopis. Jezuité rovněž učili v dívčí škole, jejíž existenci podpořila. K tomu Federica Nicoli, La „Scuola Grande“ di Eleonora Gonzaga. L'educazione femminile a Mantova nel '500, Mantova 2016; Veronika Sandbichler, Eleonore, Erzherzogin von Österreich, Duchessa di Mantova e Monferrato, „sempre così lucido specchio inanti gli occhi“, in: S. Haag (ed.), Nozze, s. 83-108; Antonio Possevino, Vita et morte della serenissima Eleonora arciduchessa di Austria et duchessa di Mantova, Mantova 1594; Antonio Folcario, Vita della serenissima Eleonora ... duchessa di Mantova, Mantova 1598.

²⁷ Leonardo Mazzoldi - Renato Giusti - Rinaldo Salvadori (edd.), Mantova: la storia III, Mantova 1963, s. 23-24; A. Spagnoletti, Le dinastie, s. 142.

²⁸ Elena Taddei, Anna Caterina Gonzaga (1566-1621): Erzherzogin von Österreich, Landesfürstin von Tirol und Klosterstifterin, Innsbruck 2021; svatební slavnosti popsal V. Bůžek, Ferdinand, s. 218-220.

²⁹ Adriana Concin, Splendid Gifts and a Florentine Architect for Emperor Rudolf II: Antonio Lupicini at the Imperial Court in Prague (1578–1580), Studia Rudolphina 20, 2020, s. 25-49, zde s. 29; S. Haag – V.

O to více to platilo pro jeho švagra a nového mantovského a monferratského vévodu Vincenza I. Gonzagu (1587-1612), syna Viléma Gonzagy a Eleonory Habsburské.³⁰ Ten jako jasnou demonstraci neochvějně důvěry na samém počátku své vlády svěřil bezpečnost sebe a své rodiny tyrolským halapartníkům.³¹ V prvních letech vlády se Vincenzo významně obracel o pomoc na sestru Annu Kateřinu a švagra Ferdinanda Tyrolského ve svých záležitostech na císařském dvoře Rudolfa II., který od roku 1583 natrvalo sídlil v Praze.³²

Rudolf II. proslul v historiografii svou politickou nerozhodností, jejíž příčinu jednotliví historikové více či méně hledali v jeho progresivní syfilidě a melancholických stavech,³³ ale která byla v prvé řadě vynucena situací nábožensky rozervané střední Evropy zděděné po otci Maxmiliánovi II. spolu s politikou kompromisů, kterou daným problémům čelil.³⁴ Zavedenému pohledu už tolik neodpovídá Rudolfovo postavení

Sandbichler (edd.), Ferdinand II; Sylva Dobalová – Jaroslava Hausenblasová (edd.), Archduke Ferdinand II of Austria: a second-born son in Renaissance Europe, Vienna 2021.

³⁰ Po dvouletém nekonzumovaném manželství s Markétou Farnese, zrušeném roku 1583, si následujícího roku vzal Eleonoru Medicejskou, dceru toskánského velkovévody Františka Medicejského. Dospělosti se dožili tři synové, Francesco, Ferdinando a Vincenzo. Všichni tři se postupně mezi lety 1612 a 1627 stali mantovskými a monferratskými vévody a s nimi hlavní linie Gonzagů také vymřela. Převzetí dvou vévodství filofrancouzskou linií Gonzagů z Nevers vyvolalo válku o mantovské a monferratské dědictví (1629-1631), která uvedla boje třicetileté války na území Apeninského poloostrova, a která vyvrcholila vyplněním Mantovy v červenci 1630 císařskými vojsky a katastrofální morovou epidemií. Vincenzovi I. Gonzagovi nebyla věnována ucelená biografie. K mantovským Gonzagům a Vincenzovi Gonzagovi L. Mazzoldi – R. Giusti – R. Salvadori (edd.), Mantova III; G. Coniglio, I Gonzaga; Cesare Mozzarelli, Mantova e i Gonzaga: dal 1328 al 1707, Torino 1987; k vyjednávání sňatku s Eleonorou Medicejskou Marina Porri, „Saldissimi principij et fondamenti d’amore“: Belissario Vinta e le trattative matrimoniali per Eleonora de’ Medici e Vincenzo Gonzaga (1572-1584), in: Franco Angiolini – Jean Boutier (edd.), Diplomazie formali e diplomazie informali nella penisola italiana (secc. XV-XVIII), Pisa 2019, s. 25-43.

³¹ Tyrolská garda dorazila do Mantovy koncem října 1587. Na oltářním obraze od Petra Pavla Rubense z roku 1605, určeném pro jezuitský kostel Nejsvětější Trojice v Mantově, stála tyrolská stráž v uctivé vzdálenosti okolo modlící se rodiny Vincenza I. Gonzagy. Jediným kritériem jejich výběru, který kladl Vincenzo Ferdinandovi Tyrolskému na srdce, byla katolická víra. Důvod a existence tyrolské stráže jsou zcela neprobádané, ba opomíjené. Ferdinand Tyrolský na oplátku pro svou sbírku v Ambrasu vyžádal zbroj, markraběte Ludovika III. a vévody Federika II. Gonzagy, Vincenzových slavných předků. K tomu Alessandra Zamperini, Modelli filoasburgici, celebrazione dinastica e pietas gonzaghessa nella Pala della Trinità, in: (bez editora), Ricostruendo Rubens: la famiglia Gonzaga in adorazione della Trinità, atti della giornata di studi (Mantova, Palazzo Ducale, 12 ottobre 2016), Mantova 2017, s. 29-40, zde s. 32, 38; Archivio di Stato di Mantova, Archivio Gonzaga, B. 2957, c. 12v: Vincenzo I. Gonzaga 9. září 1587 Ferdinandovi Tyrolskému, „... o německé stráž... nechci nekatolíky. Nezáleží, jestli budou či nebudou ženatí. Každému z nich přidělím bydlení...“; B. 2957, c. 17v-18r, 20v-21r; k Ferdinandově kolekci artefaktů slavných válečníků Thomas Kuster, „dises heroische theatrum“: The Heldenrústkammer at Ambras Castle, in: Sabine Haag – Veronika Sandbichler (edd.), Ferdinand II.: 450 Years Sovereign Ruler of Tyrol. Jubilee Exhibition, Innsbruck – Vienna 2017, s. 83-88.

³² O Rudolfových možných motivacích k přesunu svého dvora do Prahy Jaroslav Pánek, K povaze vlády Rudolfa II. v českém Království, Folia historica bohemica 18, 1997, s. 71-86, zde s. 74-77.

³³ Rudolfův zdravotní stav se zhoršoval již od roku 1580. Jeho melancholie podléhala s postupem času odlišným interpretacím. K tomu Václav Bůžek – Pavel Marek, Smrt Rudolfa II., Praha 2015, s. 9-19.

³⁴ Václav Bůžek, Rudolf II. v zajetí vlastních kompromisů a osamocení, in: Václav Bůžek – Rostislav Smíšek (edd.), Habsburkové 1526-1740. Země koruny české ve středoevropské monarchii, Praha 2017, s. 77-84; Josef Janáček, Rudolf II. a jeho doba, Praha 2014; Eliška Fučíková (ed.), Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy, Praha-Londýn-Milán

v říšské Itálii, kde v prosazování císařské autority vystupoval rázněji a úspěšněji i v období pozdní vlády.³⁵ Kontroverze mezi současníky budila Rudolfova neochota se oženit anebo jmenovat nástupce.³⁶ To však v období před rokem 1600 zastíňoval jeho věhlas mecenáše věd a umění.³⁷ Sběratelskou vášně sdílel s mantovským vévodou Vincenzem I. Gonzagou.³⁸

Vincenzova vláda byla charakteristická obrovskou vitalitou v podnikání celé řady iniciativ,³⁹ které ale zcela neodpovídaly dosaženým výsledkům.⁴⁰ Historikové se dlouho zaměstnávali fyziologickým a psychologickým vykreslením osobnosti Vincenza I. Gonzagy jako dokonalého protikladu otce Viléma. Tento stereotyp dosud přetrvává v kolektivní paměti.⁴¹ Zejména Vincenzovo marné úsilí o královskou korunu připisovali neodborně jeho excentrické povaze bez ohledu na to, že stejný cíl si vytyčila ostatní přední italská knížata.⁴² Honba italských rodů za tituly ve snaze předčít ostatní není

1997; Robert John Weston Evans, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997; Karl Vocelka, *Die politische Propaganda Rudolfs II.*, Wien 1981; TÝŽ, *Rudolf II. und seine Zeit*, Wien-Koln-Graz 1985.

³⁵ B.A. Raviola, *The Imperial System*, s. 234; Leopold Auer, *Reichshofrat und Reichsitalien*, in: M. Schnettger-M. Verga (edd.), *L'Impero*, s. 27-40, zde s. 37; Riccardo Musso, *I feudi imperiali delle Langhe tra Impero e stato di Milano (XV-XVIII secolo)*, in: C. Cremonini-R. Musso (edd.), *I feudi*, s. 67-121, zde s. 109.

³⁶ Felix Stieve, *Die Verhandlungen über die Nachfolge Kaiser Rudolfs in den Jahren 1581-1601*, *Abhandlungen der historischen Klasse der Königlich bayerischen Akademie der Wissenschaften* 15, 1880, s. 1-159; Anton Gindely, *Rudolf II. und seine Zeit. 1600-1612 I-II*, Praha 1863-1865.

³⁷ Hugh Trevor-Roper, *Princes and Artists. Patronage and Ideology at four Habsburg courts 1517-1633*, London 1976; Thomas DaCosta Kaufmann, *Variations of the imperial theme in the Age of Maximilian II and Rudolf II*, New York 1978; Ivo Purš - Vladimír Karpenko (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011.

³⁸ Raffaella Morselli (ed.), *Gonzaga. La celeste Galleria. L'esercizio del collezionismo*, Milano 2002; Paola Venturelli – Roberto Brunelli (ed.), *Vincenzo I Gonzaga 1562-1612. Il fasto del potere*, Mantova 2012.

³⁹ Vincenzo I. Gonzaga čelil dědičným i vlastním nemocem častým pobytem v lázních, za nimiž jel i do Flander. K tomu Valeria Finucci, *The Prince's Body. Vincenzo Gonzaga and Renaissance Medicine*, Cambridge – London 2015, s. 97.

⁴⁰ Sara Veronelli, *Strategie politiche di un piccolo stato a fine Cinquecento: il ducato di Mantova tra Impero e monarchia cattolica*, in: Elena Brambilla – Giovanni Muto (edd.), *Lombardia spagnola: nuovi indirizzi di ricerca*, Milano 1997, s. 389-404, zde s. 393.

⁴¹ Na zakořenění stereotypního výkladu skrblivého, autoritářského, drobného, hrbatého, ale vychytralého Viléma Gonzagy, který kvůli svým fyzickým nedostatkům žárlil na krásného, smyslného, nerozvážného a rozmařilého syna Vincenza, měl velký vliv životopisný román Marie Bellonci o Vincenzovi Gonzagovi z roku 1947, založený na podrobném archivním výzkumu. K tomu Maria Bellonci, *The Prince of Mantua*, New York 1956; srov. podobně psychologizující srovnání Vincenza Gonzagy s Rudolfem II. od Raffaely Morselli a Eleny Venturini. K tomu Raffaella Morselli, *Premessa*, in: Elena Venturini (ed.), *Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra la corte cesarea e Mantova (1559-1636)*, Milano 2002, s. 7-13, zde s. 12; Elena Venturini, *Il vestibolo dell'imperatore. Vicende di collezionismo artistico nelle relazioni tra Gonzaga e Asburgo*, in: TAMTÉŽ, s. 15-134, zde s. 25.

⁴² O polské koruně uvažoval Alfonso II. d'Este, Karel Emanuel I. Savojský pomýšlel na portugalský trůn anebo království makedonské, albánské či bosenské, zatímco parmský vévoda Ranuccio I. Farnese si přál stát králem Albánie a toskánský velkovévodové být povýšeni na krále Toskánska. K tomu A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 41-44, 129; Angelantonio Spagnoletti, *Un mare stretto e amaro. L'Adriatico, la Puglia e l'Albania*, Roma 2014, s. 109-110; Umberto Benassi, *Ambizioni ignorate di Ranuccio I*, *Archivio storico per le province Parmensi* 10, 1910, s. 10-20.

modernímu člověku pochopitelná, pokud nevezme v úvahu, jak moc bylo chování raně novověké společnosti ovlivňováno konceptem cti.⁴³ Vincenzo I. Gonzaga se v pozdním období vlády snažil italským rodům konkurovat různými způsoby. Roku 1608 založil rytířský řád Vykupitele (*Redentore*), kterým odměňoval členy rodů Gonzagů a věrné služebníky.⁴⁴

Aby se Vincenzo Gonzaga zařadil na roveň evropským panovnickým dvorům, rozpracoval několik ambiciózních a neúspěšných projektů, z nich některé se nemusely tolik zamlouvat císaři jako lennímu pánovi. Role věrného císařova vazala a služebníka poněkud kolísala po roce 1605.⁴⁵ Určité vystřízlivění pro Vincenza Gonzagu mohly představovat Rudolfovy plané naděje mezi lety 1603 až 1605, že si přeje oženit a vybírá si mezi Vincenzovou neteří Annou Tyrolskou a dcerou Markétou Gonzagovou. Jediným reálným výsledkem jednání byl tehdy značný přírůstek darů uměleckých děl do císařské kunstkomy.⁴⁶ Mezi lety 1598 až 1601 uvažoval nad titulem krále polského,⁴⁷ roku 1598 krále bosenského⁴⁸ a roku 1610 krále albánského.⁴⁹ Dva roky předtím během bratrského sporu Rudolfa II. s Matyášem zamýšlel, že vystoupí jako jeden z habsburských kandidátů na římského krále.⁵⁰ Kvůli nečekané smrti 18. února 1612 nemohl provést soukromou křížovou výpravu s rytíři Vykupitele, aby obnovil

⁴³ Richard van Dülmen, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích*, Praha 2003; Hervé Drévilhon - Diego Venturino (edd.), *Penser et vivre l'honneur à l'époque moderne. Actes du colloque organisé à Metz par le CRULH (Centre Régional Universitaire Lorrain d'Histoire) du 20 au 22 novembre 2008*, Rennes 2011.

⁴⁴ Vincenzo I. Gonzaga stavěl svou osobní blízkost ke Kristu na kultu svatého grálu, relikvie Nejcennější krve uchovávané v mantovské bazilice sv. Ondřeje, kterou podle středověké tradice ukryl v Mantově sv. Longin. K tomu Giancarlo Malacarne, *Nel nome di sangue. I cavalieri del Redentore*, Mantova 2008.

⁴⁵ Na základě kulturního transferu, který zkoumala Elena Venturini, vyplývá, že rokem 1606 došlo ke strmému úpadku komunikace mezi oběma mecenáši. K tomu E. Venturini, *Il vestibolo*, s. 127.

⁴⁶ Na podzim 1593 odjel dvorní malíř Hans von Aachen na italské dvory, aby pořídil portréty dcer italských knížat. Na mantovský dvůr byl vyslán ještě začátkem roku 1605. K tomu Eliška Fučíková, *Životopis*, in: Bernard Aikema – Eliška Fučíková – Thomas Fusenig (edd.), *Hans von Aachen (1552-1615). Malíř na evropských dvorech*, Berlin 2010, s. 3-12; zde s. 8; Barbara Ghelfi, *Le pitture spontano al fine quel che non possono spuntare i nostri stenti, et le nostre fatiche. Doni artistici di Cesare d'Este a Rodolfo II (1598-1604)*, in: Elena Fumagalli – Gianvittorio Signorotto (edd.), *La corte estense nel primo Seicento. Diplomazia e mecenatismo artistico*, Viella 2012, s. 93-134, zde s. 110; směnu darů a komunikaci mezi Mantovou a Prahou jsem objasnil v bakalářské práci František Schwarz, *Komunikace mantovských vyslanců s Rudolfem II. a jeho dvorem v letech 1595-1609*, České Budějovice 2021 (*Bakalářská práce*), s. 112-115.

⁴⁷ Naděje vyplývaly z odjezdu Zikmunda III. Vasy do Švédska roku 1598 kvůli nástupu jeho bratra Karla na švédský trůn. K tomu Giuseppe Fusai, *La candidatura del Duca Vincenzo I Gonzaga di Mantova al trono della Polonia, Italia. Rivista di storia e di letteratura* 5-6, 1915-1916, s. 242-270.

⁴⁸ S. Veronelli, *Strategie*, s. 397.

⁴⁹ A. Spagnoletti, *Un mare*, s. 109.

⁵⁰ Giancarlo Malacarne, *I Gonzaga di Mantova. Una stirpe per una capitale europea IV, Splendore e declino da Vincenzo I a Vincenzo II (1587-1627)*, Modena 2007, s. 70; ke sporu mezi Matyášem a Rudolfem II. Václav Bůžek (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, České Budějovice 2010.

Byzantskou říši, za jejíhož právoplatného dědice se považoval díky zesulé babičce Markétě Palaiologové, poslední příslušníci rodu byzantských císařů.⁵¹

Vincenzo I. Gonzaga podobně jako ostatní italská knížata hledal neustále uznání vlastní nadřazenosti nad ostatními knížaty dvěma způsoby, rozšířením území na úkor slabších sousedů a získáváním poct i titulů na evropských panovnických dvorech, zejména v Madridu a Praze. Od své intronizace roku 1587 považoval Vincenzo I. Gonzaga vztahy s císařem za nejvíce otevřené novým možnostem. Touto diplomovou prací se snažím ukázat, že hlavním argumentem a důvodem ke zvýšení vévodovy cti bylo pokrevní příbuzenství s rodem Habsburků. Mantovský vévoda chtěl vystupovat jako jejich plnohodnotný a rovnocenný člen. Pokouším se odhalit, jakým způsobem, s čí pomocí a jakými prostředky se Vincenzo I. Gonzaga prostřednictvím svých vyslanců na císařském dvoře toho snažil dosáhnout.

Mým původním plánem bylo vymezit tuto diplomovou práci roky 1587 až 1594, kdy zastával místo říšského vicekancléře Jakub Kurz ze Senftenau. Říšský vicekancléř byl pro italské vyslance nejdůležitějším úředníkem na dvoře, protože dohlížel na kontakty mezi císařským dvorem a italskými říšskými vazaly. S Kurzem udržovali Mantované velmi dobré vztahy a za mnohé dary se jim odvděčoval návrhy, jak by mohl mantovský vévoda zvýšit území o jiná říšská léna. Roku 1594 navíc zemřela Eleonora Habsburská. S ní přišel Vincenzo I. Gonzaga o přímluvkyni u císaře Rudolfa II. a o matku, která držela nad synem ochrannou ruku. Nečekaná bohatost dochovaných pramenů a časová tíseň mě přinutila upustit od rozboru politické a symbolické komunikace Mantovanů s vicekancléřem Kurzem, omezit svůj výklad na období let 1587 až 1592 a zaměřit se pouze na cíle, jichž se mantovský vévoda Vincenzo I. Gonzaga snažil dosáhnout na císařském dvoře v prvních letech své vlády.

Vincenzo I. Gonzaga měl příležitost prokázat svou věrnou službu rodu Habsburků, pokrevní příbuzenství a rodinnou válečnickou tradici během dvou vojenských konfliktů, do nichž byl Rudolf II. chtě nechtě zavlečen. Prvním bylo epizodické a neúspěšné tažení arciknížete Maxmiliána, aby obhájil svou polskou korunu. Vojenské kontribuce a obětavá nabídka položit život v zájmu habsburského rodu měla nepochybně dopad na Vincenzově slavnostním udělení Řádu zlatého rouna v únoru 1589 v Mantově.⁵²

⁵¹ Paolo Bertelli, *I Gonzaga e l'Impero: Storia di nobiltà e di dipinti*, Atti dell'Accademia Roveretana Degli Agiati 6, 2006, s. 93–149, zde s. 96; Roberto Maestri (ed.), *Una protagonista del Rinascimento. Margherita Paleologo duchessa di Mantova e Monferrato*, Alessandria 2013.

⁵² Symbolická hodnota pomoci arciknížeti Maxmiliánovi v nouzi však byla pouze nápomocnou k mnohem větší půjčce 300 000 scudi Filipovi II. K tomu G. Coniglio, *I Gonzaga*, s. 371.

Neskonale větší starosti však císaři Rudolfovi II. působila finančně vysilující dlouhá osmanská válka (1591-1606),⁵³ které se Vincenzo I. Gonzaga osobně účastnil v rámci tří samostatných výprav v letech 1595, 1597 a 1601, přičemž v letech 1595 a 1597 navštívil Prahu.⁵⁴ Roku 1592 ze všech italských knížat vkládali císař a tajní radové největší důvěru právě v mantovského vévodu Vincenza I. Gonzagu, který císaři slíbil pomoci 20 000 scudi, aniž by byl požádán.⁵⁵ V kontextu války v Uhrách se na Rudolfa II. rovněž marně obracel se žádostmi o správní či vojenské úřady.⁵⁶ Již od roku 1593 vyjednával o postavení generála císařských vojsk v Uhrách a roku 1602 marně žádal o guvernéřství Sedmíhradska.⁵⁷ Vincenzovo rozhodnutí táhnout roku 1595 do Uher je historiky nekriticky přijímáno jako spontánní snaha se stylizovat do role křižáka Tankreda z epické básně Torquata Tassa *Osvobozený Jeruzalém*.⁵⁸ Zároveň je jeho návštěva Prahy považována za pouhou zastávku před tažením. Vincenzo však usiloval o návštěvu Prahy již roku 1588. Je proto nutno zasadit jeho přípravy na tažení do delšího časového rámce a znovu si položit otázku, proč se rozhodl vyjet do války a navštívit Prahu.

Práce vznikala pod vlivem kulturně historického přístupu k politickým a diplomatickým dějinám.⁵⁹ Metodologicky vychází z antropologie,⁶⁰ archeologie vědění Michela Foucaulta kladoucí důraz na poznání dobového diskurzu,⁶¹ komunikačních

⁵³ Josef Matoušek, *Turecká válka v evropské politice v letech 1592-1594*, Praha 1935; Jan Paul Niederkorn, *Die europaischen Machte und der „lange Turkenkrieg“ Kaiser Rudolfs II. (1593-1606)*, Wien 1993; Géza Pálffy, *Hungary between two Empires 1526-1711*, Bloomington 2011, s. 113-119; Giampiero Brunelli, *La santa impresa. Le crociate del papa in Ungheria (1595-1601)*, Roma 2018.

⁵⁴ L. Mazzoldi – R. Giusti – R. Salvadori (edd.), *Mantova III*, s. 41-45; Vincenzo Errante, „Forse che sì, forse che no“. La terza spedizione di Vincenzo Gonzaga in Ungheria alla guerra contro il Turco (1601) studiata su documenti inediti, *Archivio storico lombardo* 42, 1915, s. 15-114; dobové líčení první výpravy a návštěvy Prahy roku 1595 zpřístupnil P. Bertelli, *I Gonzaga*.

⁵⁵ V srpnu 1592 tajní radové dokonce uvažovali, že mu svěří úlohu císařského komisaře, který by svolával pomoc na Apeninském poloostrově. K tomu T. Matoušek, *Turecká válka*, s. 134, 137-138.

⁵⁶ Ještě před těmito žádostmi vyjednávali mantovští vyslanci stejně neúspěšně v Madridu o postavení guvernéra v Portugalsku, ve Flandrech a vrchního admirála španělské flotily (*generalato del mare*). K tomu Daniela Frigo, *Il ducato di Mantova e la corte spagnola nell'età di Filippo II*, in: José Martínez Millán (ed.), *Felipe II (1527-1598): Europa y la monarquía católica I (actas del Congreso Internacional „Felipe II (1598-1998), Europa dividida, la monarquía católica de Felipe II“)*, Madrid 1998, s. 283-305, zde s. 295-297.

⁵⁷ T. Matoušek, *Turecká válka*, s. 184, 201; G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 70.

⁵⁸ Srov. Roberto Navarrini, *La guerra chimica di Vincenzo Gonzaga*, *Civiltà mantovana* 19, 1969, s. 43-47, zde s. 43; G. Malacarne, *I Gonzaga IV*, s. 120; A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 43.

⁵⁹ Stollberg-Rilinger Barbara (ed.), *Was heißt Kulturgeschichte des Politischen?*, Berlin 2005 (= *Zeitschrift für Historische Forschung* 35); Lucien Bély, *Peut-on parler d'une culture diplomatique à l'époque moderne?*, in: Nathalie Duclos – Nathalie Rivère de Carles (edd.), *Formes de la diplomatie (XVI-XXI siècle)*, Caliban 54, 2015, s. 13-32.

⁶⁰ Clifford Geertz, *Interpretace kultur. Vybrané eseje*, Praha 2000; Peter Burke, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Jinočany 2007; Alfred Gell, *Art and Agency*, New York 1998.

⁶¹ Michel Foucault, *Archeologie vědění*, Praha 2002.

teorii⁶² a konceptu symbolické komunikace, jak jej pod vlivem konceptu habitu Pierra Bourdieua postulovala Barbara Stollberg-Rilinger.⁶³ Velkým zdrojem inspirace byla klíčová studie Eleny Taddei o rodu Este, který na císařském dvoře sledoval podobné zájmy.⁶⁴

První dvě kapitoly pojednávají o politických cílech mantovského vévody. V první kapitole vylíčím lokální rovinu Vincenzovy politiky, zaměřenou na rozšiřování území na úkor sousedů, zatímco druhá kapitola se týká symbolického dobývání vyššího místa v knížecí společnosti. Třetí kapitola je věnována darům, kterými se měla zajistit podpora v záležitostech mantovského vévody. Ptám se, kdo a proč byl obdarován, a především, jakým způsobem jednotliví aktéři vnímali a přijímali dary.

Vycházím převážně z italsky psané korespondence mantovských vyslanců v Praze uložené ve Státním archivu v Mantově (Archivio di Stato di Mantova).⁶⁵ Státní archiv v Mantově je impozantní a dosud málo probádaný, přestože je jeho potenciál domácím historikům dlouho znám.⁶⁶ Neuvěřitelně obsáhlým a hodnotným pramenem je korespondence mantovských zástupců na jednotlivých evropských dvorech, mezi nimiž pro období let 1560 až 1629 nikoliv bez důvodu zaplňuje největší místo korespondence vyslanců na císařském dvoře. Díky příbuzenství s Habsburky dokázali mantovští zástupci získávat informace od úzkého kruhu lépe informovaných vyslanců. Jejich

⁶² Barbara Stollberg-Rilinger, *The Impact of Communication Theory on the Analysis of the Early Modern Statebuilding Processes*, in: Wim Blockmans-André Holenstein-Jon Mathieu (edd.), *Empowering Interactions. Political Cultures and the Emergence of the State in Europe 1300-1900*, Surrey-Burlington 2009, s. 313-318.

⁶³ Barbara Stollberg-Rilinger, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe – Thesen – Forschungsperspektiven*, Zeitschrift für historische Forschung 31, 2004, s. 489-527; TÁŽ, *Rituale*, Frankfurt 2013; Pierre Bourdieu, *Teorie jednání*, Praha 1998.

⁶⁴ Elena Taddei, *Die Este und das Heilige Römische Reich im langen 16. Jahrhundert. Kontakte – Konflikte – Kulturtransfer*, Wien 2021.

⁶⁵ Selektivní edici korespondence mantovských vyslanců na císařském dvoře, úzce zaměřenou na kulturní transfer mezi mantovským a pražským dvorem, sestavila E. Venturini (ed.), *Le collezioni*; použité prameny jsou uloženy v Archivio di Stato di Mantova (dále ASMN) ve fondu Archivio Gonzaga (dále AG). Písemná produkce mantovských vyslanců a agentů na císařském dvoře v letech 1587-1592 (*Carteggio degli Inviati e Residenti*, buste 463-466) se skládala převážně z korespondence adresované nejčastěji hlavním mantovským rádcům nebo mantovskému vévodovi. Využívám také instrukcí pro mantovské vyslance (*Istruzioni agli Inviati e Residenti*, b. 426-427), jež podávají svědectví o oficiálních úkolech, pro něž byli na císařský dvůr vysláni, závěrečných relací vyslanců (*Relazioni*, busta 506), podávaných ústně i písemně na konci mise, a také kopiáře dopisů mantovského vévody adresovaných příslušníkům císařského dvora, svým vyslancům, arciknížatům a jejich služebníkům v letech 1587 a 1591 (*Copie di lettere Ducali scritte ad Ambasciatori e ad altri in Corte Cesarea*, busta 2957). Velkou vypovídací hodnotu mají rovněž koncepty dopisů mantovské kanceláře adresovaných vyslancům pro roky 1590-1592 (*Minute della Cancelleria Mantovana*, b. 2228-2233). Poslední zmiňovaný typ pramene není opatřen signaturou, ale je pouze chronologicky řazen. Cituji jej proto podle data.

⁶⁶ Výběr z mantovské korespondence týkající se historie českých zemí se nachází v Národním archivu Praha ve Sbírce přepisů z italských a vatikánských archivů. Pro konzultaci archivních fondů Alessandro Luzio – Pietro Torelli, *L'Archivio Gonzaga di Mantova*, Verona 1922.

pevné začlenění ve dvorských kruzích jim umožňovalo poskytovat důvtipné a pronikavé komentáře o společenském, kulturním a politickém dění na císařském dvoře.⁶⁷

Jen z množství dochovaných pramenů zcela jasně vyplývá, že korespondence mantovských zástupců pro studium rudolfinského dvora v Praze skrývá nikoliv zajímavý, ale přímo zásadní zdroj informací.⁶⁸ V kombinaci s prameny z jiných zdrojů, poskytnutých zástupci ostatních říšských vazalů, uložených například v archivech v Modeně, Neapoli, Parmě, Turínu, Florencii a Milánu, lze odkrýt společenské působení podstatné části členů rudolfinského dvora, o nichž v drtivé většině případů se může konstatovat pouze to, že jsou italského původu. Takřka nic se neví o tom, proč těmto vesměs malostranským katolickým nájemníkům stálo za to vynakládat velké finanční prostředky, aby pobývali v cizím prostředí dlouhé roky, jakému místu v dvorské společnosti se těšili a s kým se stýkali. Přitom lze předpokládat, že silné zastoupení italské a české šlechty v císařově komoře a službě u tabule se muselo projevit ve společenských setkáních mimo oficiální službu a mohlo snad ovlivnit trasu kavalírských cest rodinných příslušníků.⁶⁹

Prameny osobní povahy v kombinaci s normativním typem pramenů, jako jsou příručky dvořanů, sekretářů, vyslanců, o jezdeckví či knížecí zrcadla, umožňují do detailu analyzovat srozumitelný a samozřejmý systém hodnot společnosti jako čest, láska, spravedlnost, závazek, jak se projevovaly v obyčejných kontextech a jak usměrňovaly mezilidské vztahy a počínání aktérů. Mohou ukázat logiku jednání aktérů, proč má tendenci dělat to, co dělá, a důsledky toho, když se aktér vzpříčí společensky vyžadovaným normám. Prameny osobní povahy jsou také dosud málo využívaným pramenem k recepci panovnické moci.⁷⁰

V symbolické komunikaci se zrcadlil systém hodnot a dynamicky utvářel a proměňoval ritualizovaný obraz panovníka, na nějž říšský vazal určitým způsobem reagoval. Jen samotné mantovské prameny jsou tak ucelené, že s nimi lze detailně analyzovat politickou komunikaci vyslanců s císařem a jeho rady, zejména s říšským

⁶⁷ K rozboru diplomatických pramenů v mantovském archivu Romolo Quazza, *La diplomazia gonzaghesca*, Milano 1941.

⁶⁸ Ze 48 fasciкулů (*buste*) dochované korespondence mantovských vyslanců na císařském dvoře mezi lety 1560 a 1629 spadá úctyhodných 25 fasciкулů korespondence do období vlády Vincenza I. Gonzagy v letech 1587 až 1612.

⁶⁹ K národnostnímu složení Rudolfovy osobní komory Jaroslava Hausenblasová, *Vztah mezi císařským dvorem a nejvyššími správními úřady Českého království v době vlády Rudolfa II.*, *Sborník archivních prací* 52, 2002, s. 279-294, zde s. 284-285.

⁷⁰ Jiří Hrbek, *Panovnická moc v raném novověku*, in: Marie Šedivá Koldinská – Ivo Cerman (edd.), *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013, s. 119-144, zde s. 125-128.

vicekancléřem, který ke konstrukci obrazu císaře a Římsko-německé říše podstatně přispíval. Prostřednictvím identit, které sami sobě utvářeli, lze lépe pochopit myšlení jednotlivých dvorských politických aktérů, vyslanců, agentů, tajných a říšských dvorských radů, zaměstnanců říšské dvorské kanceláře. Za obzvláště badatelsky nosné téma považuji například proměnu byrokracie, která probíhala v raném novověku, od panovníkových služebníků ve státní úředníky. Z daných pramenů je zcela patrné, jak tajní radové v mocenském rozhodování upřednostňovali zájmy habsburského rodu, kdežto říšští dvorští radové zřetelně rozlišovali mezi Římsko-německou říší jako institucí a císařem jako osobou, jehož rozhodnutí v určitých okamžicích otevřeně kritizovali.

Kromě výše zmíněných pramenů lze v heuristickém výčtu pokračovat, ale nikoliv vyčerpat, hmotnými a nehmotnými aspekty kulturního transferu, vnímáním cizího, každodenností a hmotným zajištěním ambasády, klientskými sítěmi, nátlakovými skupinami, prostory a prostředky symbolické komunikace na rudolfinském dvoře. Kapitoly této diplomové práce o prostředcích zvýšení cti, podobě a vnímání darů představují jen několik z mnoha dalších témat, kterými lze další výzkum směřovat. Citované prameny v textu volně překládám z italštiny do češtiny.

II. Územní expanze mantovského vévody jako politický cíl

Podle slov benátského vyslance byli mantovští vévodové považováni za nejšťastnější knížata v Itálii, alespoň dokud jim Karel V. neudělil říšské léno Monferrato.⁷¹

S Monferratem měli mantovští Gonzagové dvojí vztah. Na jednu stranu tamní rozsáhlé vévodské statky počínaje Vincenzem I. Gonzagou používali jako zdroj rychlých příjmů. Po částech je rozprodávali anebo udělovali za odměnu svým služebníkům v léno.⁷²

Avšak právě výdaje na obranu Monferratu výrazně přispívaly k Vincenzově hledání nových financí. Být vévody Monferratu znamenalo ustavičný pocit ohrožení, jemuž byli vystaveni ze strany savojského vévody, který si na Monferrato otevřeně kladl nároky.⁷³

Jen prvotní výdaje za stavbu epochální citadely v Casale, hlavním monferratském městě, výrazně přesahovaly dva miliony scudi.⁷⁴ Kromě tohoto problému se navíc někdy jurisdikce vévodů střetávala s říšskou, protože uvnitř Monferratu leželo přes patnáct říšských lén.⁷⁵ Skutečnost, že Monferrato bylo od Mantovy odděleno milánským vévodstvím, měla za výsledek přílišnou závislost na Filipovi II. jako milánském vévodovi. Od roku 1560 pravidelně obnovovali Vilém a Vincenzo I. Gonzaga nabídku králi Filipovi II. o výměně Monferrata za Cremonu, druhé největší město milánského vévodství.⁷⁶ Na druhou stranu bylo Monferrato strategicky významné. Protínala ji takzvaná španělská cesta (*Camino Español*) vedoucí z ligurských přístavů do milánského vévodství. Na důležitosti Monferratu přidávalo, že se říšská dvorská rada často obracela na monferratský soud, aby se ujímal sporů místních říšských vazalů.⁷⁷ Nejdůležitější zdroj příjmů představovalo pro Vincenza Gonzagu zvyšování již existujících daní a zavádění daní nových u monferratských vazalů.

⁷¹ C. Mozzarelli, Mantova, s. 85.

⁷² B. A. Raviola, Il Monferrato, s. 279-280.

⁷³ Ještě roku 1584 žádal savojský vévoda Karel Emanuel I. krále Filipa II. o získání Monferrata. K tomu Blythe Alice Raviola, Monferrato e feudi imperiali nelle rivendicazioni sabaude alla corte di Vienna (secoli XVI-XVII), in: M. Bellabarba – J. P. Niederkorn (edd.), Le corti, s. 75-94.

⁷⁴ Stavba započala roku 1590. Obliba moderních pevností u italských knížat v druhé polovině 16. století byla kromě symbolické vizualizace moci založena na jejich klamně představě, že tím sníží výdaje za obranu. K tomu David Parrott, Italian Princes and Their Citadels, 1540-1640, War in History 7, č. 2, 2000, s. 127-153, zde s. 133; ASMN, AG, B. 464, c. 480; B. A. Raviola, Il Monferrato, s. 125.

⁷⁵ Blythe Alice Raviola, The Imperial System, s. 227.

⁷⁶ Vincenzo Gonzaga poprvé nabídl Filipovi II. Monferrato za Cremonu v roce 1588. Savojský vévoda Karel Emanuel I. téhož roku na dvoře v Madridu urgoval, aby král s výměnou souhlasil a poté Monferrato daroval jemu. Taková směna však byla z ekonomických a strategických důvodů vyloučena. ASMN, AG, B. 463, c. 890; Davide Maffi, Il confine incerto. Il problema del Monferrato visto con gli occhi di Madrid (1550-1700), in: Blythe Alice Raviola (ed.), Cartografia del Monferrato. Geografia, spazi interni e confini in un piccolo Stato italiano tra Medioevo e Ottocento, Milano 2007, s. 135-173, zde s. 141; A. Spagnoletti, Le dinastie, s. 60.

⁷⁷ R. Musso, I feudi, s. 107.

Z fiskálních důvodů proto vyvíjel velké úsilí k tomu, aby jej šlechta v okolí Monferrata, která postupem času zapoměla na vazalské povinnosti vůči monferratským markrabatům, uznala za lenního pána.⁷⁸

Po Vilémovi Gonzagovi zdědil syn Vincenzo I. spor s markrabaty z Finale, finálskou větví rodu Del Carretto.⁷⁹ Finálská markrabata byla od 14. století z pozice vazalů monferratských markrabat z rodu Palaiologů držiteli lén Calizzano, Carcare, Osiglia, Massimino, Pallare a lesů Ronco di Maglio.⁸⁰ Alfonso II. del Carretto se obrátil se stížnostmi na císařský dvůr poté, co Vilém Gonzaga začal vymáhat nové daně, které dosud neplatili. Během soudního procesu přestal finálský markrabě od monferratského vévody pro řečená léna žádat investituru, čímž se otevřeně hlásil k tomu, že je přímým vazalem císaře. Vilém Gonzaga proto považoval řečená léna za propadlá a po smrti Alfonsa II. del Carretto ve Vídni roku 1583 je obsadil, ale na císařův příkaz následně opustil.⁸¹ Před říšskou dvorskou radou otevřel nekončící proces o propadnutí (*caducità*) řečených lén a jejich přechodu na monferratského vévodu.⁸² Finálská markrabata se na císařském dvoře těšila ochraně před Gonzagy. Pro císaře bylo nepřipustné, aby o držení říšských lén mantovští vévodové rozhodovali, natož aby došlo k rozšíření jejich moci.⁸³ Proto ve zdlouhavé kauze nedošlo k pokroku ani poté, kdy nový vévoda Vincenzo I. Gonzaga slevil od roku 1591 své požadavky na to, aby mu tehdejší markrabě Alessandro del Carretto obnovil věrnost pro daná léna a získával investituru od něj.⁸⁴

Tato území finálského markraběte se nacházela v historickém regionu Langhe, roztržštěném mezi desítky drobných říšských vazalů. Jelikož byli vystaveni tlaku silnějších sousedů, kteří toužili po jejich území, vytvořili si během 16. století silný pocit sounáležitosti k Římsko-německé říši, který se projevoval osobní přítomností mnoha jejich zástupců či rodinných příslušníků na rudolfinském dvoře v Praze. V císaři viděli

⁷⁸ B. A. Raviola, *Il Monferrato*, s. 126.

⁷⁹ Šlo o syny finálského markraběte Jana II. del Carretto a Ginevry Bentivoglio, Alfonsa II., Alessandra a Andreu Sforzu. Všichni byli bezdětní, postupně se stali markrabaty a s nimi rodinná větev del Carrettů také vymřela. Giovanni Bernardo Bricchieri Colombi, *Tabulae genealogicae gentis Carrettensis marchionum Savonae, Finarii, Clavexanae*, Vídeň 1741, tabulka č. 14.

https://books.google.fr/books?id=cCVrAQAACA AJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

⁸⁰ ASMN, AG, B. 464, c. 450, 551, 558.

⁸¹ Riccardo Musso, „Intra Tanarum et Bormidam et litus maris“. I marchesi di Monferrato e i signori „aleramici“ delle Langhe (XIV-XVI secolo), in: Gigliola Soldi Rondini (ed.), *Il Monferrato. Crocevia politico, economico e culturale tra Mediterraneo ed Europa*, Ponzzone 2000, s. 239-266, zde s. 265.

⁸² ASMN, AG, B. 426, c. 558; B. 463, c. 310.

⁸³ ASMN, AG, B. 463, c. 218.

⁸⁴ ASMN, AG, B. 426, c. 586; B. 464, c. 715-716; B. 2230: istruzione del 13 marzo 1591 al Marchese Carretto.

přirozeného ochránce zejména vůči agresivnímu pronikání savojského vévody a vůči slabšímu tlaku milánského guvernéra a mantovských Gonzagů.⁸⁵

Markrabata žila v cizině, protože se mezi svými poddanými necítila bezpečně. Roku 1566 vypuklo povstání, které využil milánský guvernér k okupaci Finale o pět let později. Významné markrabství Finale se pokoušelo přivlastnit v 16. století milánské vévodství, protože by zaručovalo bezpečný a vhodný přístav v Ligurii.⁸⁶ S držbou Finale by se obešli bez přístavů Janovské republiky a získali by vlastní podpůrný bod pro přesun španělských vojsk do Středomoří, Římsko-německé říše a Flander.⁸⁷ Léna, o která vedli spor mantovští Gonzagové, byla důležitá, protože ležela na obchodní cestě z přístavu Finale do milánského vévodství. Zejména Calizzano a Massimino byly nezbytné pro udržení celého markrabství a pro zaručení bezpečného průchodu vojsk.⁸⁸ Díky tvrdé reakci císaře Maxmiliána II. opustila posádka milánského guvernéra do dvou let markrabství Finale, které se od té doby stalo největší třetí plochou ve vztazích španělské a rakouské větve Habsburků. Rudolf II. pokračoval v ochraně tamních říšských vazalů prostřednictvím stálého císařského komisaře, který se ujal správy Finale.⁸⁹

Poslední finálský markrabě Andrea Sforza del Carretto předal španělskému králi roku 1598 práva na veškerý majetek včetně lén, o něž se na císařském dvoře soudil mantovský vévoda.⁹⁰ Po smrti finálského markraběte roku 1602 obsadilo markrabství vojsko milánského guvernéra, tentokrát nadobro. K prodeji říšského léna sice došlo bez císařova svolení, ale odezva z jeho strany nebyla tak ostrá kvůli potřebě španělských subsidií pro uherské války s Osmany, jimiž španělský král mírnil jeho hněv.⁹¹ Ze stejných důvodů nakonec investiturou potvrdil roku 1618 v atmosféře vzpoury českých stavů císař Ferdinand II. připojení území k milánskému vévodství. S okupací lén

⁸⁵ Riccardo Musso, I Del Carretto e le Langhe tra medioevo ed età moderna, in: Enrico Basso (ed.), Langhe. Quadri storici e intersezioni culturali in un'area di transito I (Atti della Giornata di Studio 24 novembre 2012), Langhe Roero Monferrato. Cultura materiale – società – territorio 11, 2015, s. 11-84, zde s. 18, 64-65.

⁸⁶ F. Edelmayer, Maxmilian II.

⁸⁷ Riccardo Musso, Finale e lo Stato di Milano (XV-XVII secolo), in: Attilio Bislenghi (edd.), Storia di Finale, Savona 1997, s. s. 125-166, zde s. 139-140.

⁸⁸ Marco Leale, Le vicende storiche dall'età spagnola all'età napoleonica, in: Giannino Balbis (ed.), Calizzano e il suo passato. Momenti di storia e di cultura II, Calizzano 2013, s. 7-138, zde s. 10.

⁸⁹ R. Musso, I feudi, s. 101-102, 104-105.

⁹⁰ Přinejmenším od roku 1587 žil Andrea Sforza na císařském dvoře. Lepido Agnello o jeho povaze v lednu 1587 napsal, že je to uzavřený člověk, s nímž se těžko jedná důstojně, a lepší je proto jednat rovnou s jejich agentem Antoniem Cornazzanem, který podle obecného mínění Andreovi Sforzovi téměř poroučí. Ještě po roce 1593 měli vyslanci být otevření dohodě, kdyby s ni markrabě přišel. ASMN, AG, B. 426, c. 616v; B. 463, c. 11.

⁹¹ A. Spagnoletti, Le dinastie, s. 49; R. Musso, I feudi, s. 108; J. P. Niederkorn, Reichsitalien, s. 83.

Calizzano, Carcare, Osiglia, Massimino, Pallare a lesů Ronco di Maglio se však mantovští vévodové nesmířili. Ještě v šedesátých letech 17. století je na císařském dvoře žádali zpět.⁹²

Snaha Vincenza I. Gonzagy prosadit svůj vliv v regionu Langhe se také projevovала postupným skupováním lén říšských vazalů, která byla historicky vázána přísahou monferratským markrabatům.⁹³ Používal stejné strategie jako savojský vévoda, který daného cíle dosahoval rozsáhlou klientelskou sítí mezi místními vazaly. Vévodové je připoutávali na svůj dvůr, udělovali léna v Monferratu i jiné odměny a v získávání svrchovanosti nad danými územími využívali finanční tísně vazalů.⁹⁴ Aby byly podobné transakce legitimní, museli o svolení žádat císaře, jelikož ten je považoval za říšská léna. Proto Vincenzo I. Gonzaga žádal na císařském dvoře roku 1591 o privilegium získávat říšská léna sousedící s vévodstvím Monferrato. Činil tak při příležitosti žádosti o císařův souhlas se dvěma učiněnými kontrakty, s Filipem Passano o léno Mornese⁹⁵ a se spoluvlastníky z rodu del Carretto lén Gorzegna, Cravanzany, Arguella a Cerretta. Argumentoval tím, že tolerují bandity, což bylo stereotypem pro chudou šlechtu. Vůči ní se vymezoval jako silný vazal s dostatkem prostředků pro udržení pořádku.⁹⁶

Zároveň měli vyslanci na císařském dvoře bedlivě střežit, aby nějaký jiný italský vévoda nezískal území či privilegium na úkor mantovského vévody. V případě oblastí sousedících s Monferratem měli vyslanci a agenti již od nástupu Vincenza Gonzagy

⁹² M. Leale, *Le vicende*, s. 12, 14.

⁹³ V oblasti Langhe a Monferratu měli svá území například říšští vazalové z rodu Del Carretto, Cocconato, Passano nebo Busca. ASMN, AG, B. 2230, kancelář Guidobonovi Guidobonimu 25. květen 1591.

⁹⁴ R. Musso, *I Del Carretto*, s. 66; Mantovskými klienty v dané oblasti byli například Beccariové nebo del Carrettové z Millesima. Oba rody měly silné vazby na císařský dvůr. Nicolò III. del Carretto působil na dvoře Maxmiliána II. a do své smrti 1591 byl často císařem poslán jako císařský komisař pro různé záležitosti říšských vazalů v Langhe. Na rudolfinském dvoře byli vychováni jeho synové Nicolò a Stefano, který převzal otcovu roli císařského komisaře a později založil českou větev rodu. Dalším mantovským klientem na císařském dvoře byl Odorico del Carretto a vazal markrabat del Carrettů z Zuccarella Ugo Cazulini, pocházející z Albengy. Prospero del Carretto, usedlý v Casale, hlavním městě vévodství Monferrato, si vzal Agnese Argottu, oficiální milenku Vincenza Gonzagy, z čehož těžil pro svou kariéru na dvoře v Mantově. Roku 1589 mu Vincenzo udělil markrabství Granu a roku 1591 poslal do Prahy jako svého vyslance. K tomu G. B. Bricchieri Colombi, *Tabulae*, tabulka č. 6; R. Musso, *I feudi*, s. 113; ASMN, AG, B. 464, c. 706, 713; B. 465, c. 23; E. Venturini (ed.), *Collezioni*, č. 959.

⁹⁵ Do té doby uznával polovinu hrabství Mornese od monferratského vévody a polovinu přímo od Římsko-německé říše. K tomu Giuseppe Giorelli (ed.), *Le città, le terre ed i castelli del Monferrato descritti nel 1604 da Evandro Baronino, Alessandria 1905*, s. 150.

⁹⁶ „V těchto místech tolerují bandity a jejich vraždění a krádeže, jež probíhají povětšinou beztrestně, a sužují mé poddané. Řešením tohoto zla je připojení k Monferratu na základě svobodné žádosti vlastníků samých... s císařovým souhlasem a naším samozřejmým uznáním císaře za lenního pána. Čím více zesílíme, tím lépe naše síly budeme moci zužitkovat ve službě císaři, jemuž jsme schopni sloužit lépe než řečení vazalové, kteří vítají bandity.“. ASMN, AG, B. 426, c. 583, 585.

tajně vyzvídat a sabotovat úmysly savojského vévody o rozšíření území.⁹⁷ Již v dubnu 1588 proto navštěvovali císařské rady, aby císař nedal svolení k úplnému podřízení hrabat Radicati v hrabství Cocconato savojskému vévodovi. Cocconato sousedilo s Monferratem a Vincenzo I. Gonzaga si nad některými místy v pohraničí nárokoval jurisdikci.⁹⁸ Rudolf II. spoluvlastníkům Cocconata roku 1585 potvrdil, že jsou říšskými vazaly a zároveň vazaly savojského vévody. V dubnu 1588 nakonec údajně souhlasil s jejich přímou podřízeností savojskému vévodovi.⁹⁹ Na tomto základě savojský vévoda v červenci 1588 symbolicky demonstroval lenní svrchovanost tím, že nahradil říšské praporce savojskými praporci na cestě Gola Stretta, která vedla z Cocconata do vévodství Monferrato a byla v osmdesátých letech 16. století předmětem sporů mezi hrabaty Cocconata a Vilémem Gonzagou, protože Gonzagové na onom hraničním bodě vybírali clo.¹⁰⁰ Upomínky ze strany mantovského vyslance v roce 1590 na akt ponižující říšskou autoritu vyzněly na císařském dvoře do ztracena.¹⁰¹ Aby se Mantované dodatečně ujistili, že je věc skutečně prohraná, tak v dubnu 1591 získal vyslanec Guidobono Guidoboni tajně pořízenou kopii císařského dekretu z říšské dvorské kanceláře.¹⁰²

Šlo ale o nicotnou záležitost, když savojský vévoda ve stejném roce 1588 obsadil markrabství Saluzzo, čímž rozpoutal desetiletou válku s francouzským králem. Snad právě proto, že bylo říšské léno Saluzzo ve francouzských rukách, tak císaře anexe tolik netrápila, ale během zuřícího válečného střetu se zdržoval toho, aby změnu vlastnictví posvětil udělením investitury savojskému vévodovi.¹⁰³ Mantované měli zmařit úsilí savojských vyslanců o získání investitury. Kdyby ji císař nakonec udělil, tak se měli vyslanci postarat, aby nezahrnovala hrady Dogliani, Belvedere, Marsaglia,

⁹⁷ ASMN, AG, B. 426, c. 529.

⁹⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 462, 470, 485, 495. Na audienci v dubnu 1588 císař slíbil, že kancelář sepiše dekret způsobem, aby neuškodil mantovskému vévodovi. Vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau žádal, aby z Mantovy přišly informace, v kterých místech přesně by mu mohl savojský vévoda uškodit.

⁹⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 462.

¹⁰⁰ Marco Battistoni – Sandro Lombardini, *Strade e territori ai confini del Monferrato nella prima età moderna*, in: B. A. Raviola (ed.), *Cartografia*, s. 89-130, zde s. 128.

¹⁰¹ ASMN, AG, B. 464, c. 373; ASMN, AG, B. 2957, c. 123-124.

¹⁰² Aby sebe vyslanec neuvrhl v podezření, tak se sekretářem a registrátorem jednal agent Ugo Cazzolini. ASMN, AG, B. 465, c. 25, 84.

¹⁰³ ASMN, AG, B. 464, c. 656: Vyslanec Guidobono Guidoboni listopadu 1590 tvrdil, „jelikož je Saluzzo říšským lénem, může ji císař udělit. Záležitost považují za snadnou reintegraci léna do Římsko-německé říše, jelikož ho jako léno nikdy francouzští králové neuznali od té doby, co jim Saluzzo patří.“ Saluzzo bylo po míru v Cateau-Cambrésis roku 1559 jediným francouzským územím na Apeninském poloostrově. Držba Saluzzo byla savojskému vévodovi stvrzena mírovou smlouvou v Lyonu roku 1601. K tomu Marco Fratini (Ed.), *L'annessione sabauda del marchesato di Saluzzo. Tra dissidenza religiosa e ortodossia cattolica* (secc. XVI-XVIII), Torino 2004.

Mombarcaro, Cissone, Roddino, Lequio, Bonvicino a Castiglione Falletto, které markrabata Saluzza uznávala od středověku za monferratská léna.¹⁰⁴ U císaře a jeho radů argumentovali mantovští vyslanci také tím, že se savojsští vévodové ve své expanzi nespokojí pouze se Saluzzem, čemuž svědčí jeho klientelská síť rozprostřená i v milánském vévodství.¹⁰⁵

V okolí vévodství Mantova směřovala politika Vincenza Gonzagy k opětovnému scelení kdysi rozlehlých rodinných držav, od 15. století rozdrobených mezi početný zástup vedlejších větví rodu. Vůči nim se mantovský vévoda především v otázkách nástupnictví a sňatků stavěl do pozice hlavy rodu. Následoval příklad otce Viléma Gonzagy, který mantovské vévodství rozšířil o markrabství Luzzara, zakoupené roku 1557 od Massimiliana Gonzagy († 1578), a roku 1570 o Dosolo a Gazzuolo, zděděné po Federikovi Gonzagovi z Bozzola, jenž pro vévodu plnil diplomatické úkoly a nezanechal mužského potomka.¹⁰⁶

Dosolo a Gazzuolo bylo do povýšení na markrabství roku 1565 součástí společného majetku, takzvané consignorie, Gonzagů za řekou Oglio, na západ od Mantovy. Po roce 1580 se consignorie dělila mezi čtyři bratry, Gonzagy ze San Martina. Od ní se odloučil roku 1565 majetek jejich bratrance Vespasiana Gonzagy, vévody ze Sabbionety.¹⁰⁷ Neschopnost všech těchto příbuzných zplodit legitimního mužského potomka naskýtala výjimečnou příležitost k územnímu obohacení Vincenzovi Gonzagovi, jemuž se podařilo roku 1591 připojit Rodigo a Rivaltu, hrabství uprostřed mantovského vévodství.¹⁰⁸ To mu postoupili sanmartinští Gonzagové Pirro, Ferrante, Giulio Cesare a kardinál Scipione v rámci dohody o rozdělení rozsáhlého majetku bratrance Vespasiana Gonzagy ze Sabbionety, jenž roku 1591 zemřel bez mužských potomků.¹⁰⁹

¹⁰⁴ ASMN, AG, B. 426, c. 585-586; B. 465, c. 238, 537.

¹⁰⁵ ASMN, AG, B. 464, c. 274-275: Savojský vévoda nesměl získat Saluzzo, „... aby byla zachována stabilita celého světa a Itálie ... starý a nemocný Filip II. brzy zemře. Pokud nyní získá savojský vévoda Saluzzo, bude tak mocný, že si bude činit nárok na nástupnictví v jeho královstvích, ale i na milánské vévodství, kde si už nyní zavazuje šlechtu proto, aby vévodství snáze získal.“

¹⁰⁶ C. Mozzarelli, Mantova, s. 86; Giuseppe Amadei – Ercolano Marani – Giovanni Praticò (edd.), Federico Amadei. Cronaca universale della città di Mantova II, Mantova 1955, s. 885.

¹⁰⁷ Ludovico Bettoni, I Gonzaga dell'Oltre Oglio cremonese, dalla consignorìa al feudo imperiale, in: Roggero Roggeri – Leandro Ventura (edd.), I Gonzaga delle nebbie. Storia di una dinastia cadetta nelle terre tra Oglio e Po, Rivarolo Mantovano 2008, s. 25-38, zde s. 30.

¹⁰⁸ Investituru pro řečená léna obdržel vyslanec Enea Gonzaga od císaře ráno 1. prosince 1592. ASMN, AG, B. 426, c. 593; B. 466, c. 283, 399.

¹⁰⁹ Gonzagové ze San Martina byli uznáni za legitimní dědice. Pod podmínkou, že prodají Sabbionetu Vespasianově dceři Isabelle a jejímu manželovi Luigimu Carafovi, knížeti ze Stigliana, jim císař udělil zbylá Vespasianova léna. K tomu Ugo Bazzotti - Daniela Ferrari - Cesare Mozzarelli (edd.), Vespasiano Gonzaga e il ducato di Sabbioneta (Atti del Convegno Sabbioneta-Mantova, 12-13 ottobre 1991), Mantova 1993; Enrico Agosta Del Forte, Sabbioneta e il suo comune, Sabbioneta 2005, s. 239-241.

Vincenzo I. Gonzaga původně pomýšlel na větší území. V očekávání Vespasianovy smrti bez legitimního dědice byli mantovští vyslanci za života Viléma Gonzagy pověřeni, aby v archivu říšské dvorské kanceláře tajně opatřili kopie listin, jež by mantovským vévodům zajistily nároky na Bozzolo, Rivarolo a San Martino, tedy území, na něž měly právoplatné nároky výše řečení bratři z vedlejší větve Gonzagů. Potřebné dokumenty však mantovští vyslanci nestihli do Vespasianovy smrti včas opatřit, protože se nenacházely v Praze, ale mezi staršími listinami ve Vídni.¹¹⁰ Sekretář dvorské kanceláře Ambrož Benck a registrátor se k nim mohli dostat pouze pod záminkou císařovy přítomnosti ve Vídni, kam však Rudolf II. nevycestoval.¹¹¹ Záhy po uzavření dohody s Gonzagy ze San Martina a Vespasianově smrti však změnil názor, a to z iniciativy vicekancléře Jakuba Kurze ze Senftenau.¹¹² Zatímco vůči okolí dával Vincenzo I. Gonzaga najevo, že souhlasí s přechodem Sabbionety do rukou knížete ze Stigliana, manžela Vespasianovy jediné dcery Isabelly, tak v největší tajnosti marně jednal s císařem prostřednictvím vicekancléře Kurze, aby ji získal sám.¹¹³

Nepočítaje vévodu ze Sabbionety Vespasiana Gonzagu a zámožnou větev Gonzagů z Guastally, tak ostatní vedlejší větve Gonzagů žily v neustálém nedostatku. Majetek ostatních vedlejších větví byl ve společném vlastnictví jako takzvané *consignorie*, který

¹¹⁰ ASMN, AG, B. 506, c. 120, 124; B. 426, c. 528; ASMN, AG, B. 463, c. 570-571: „(Z Vespasianovy supliky Maxmiliánovi II.) ... je patrné, že mantovský vévoda má nárok po smrti Vespasiana na Bozzolo, Rivarolo, na San Martino a Isola Dovarese ... Tyto kopie nestačí, a tak jsem požádal Bencka, ... aby se podíval na Vespasianovy investitury, které mu dali Ferdinand I. a Maxmilián II. ... Vrátil se a řekl, že našel investitury, které Vespasianovi dali Maxmilián I., Ferdinand a Maxmilián II. V nich jsou vloženy 3 další investitury: Maxmiliána I. 1517, Karla V. z 1521 a 1541. V té poslední odkazují na to, co hledáme... (Ambrož) Benck řekl, že kopie těchto písemností mají v kanceláři ve Vídni. A tak nám nezbyvá než čekat, až bude dvůr ve Vídni. Benck řekl, že téměř všechny písemnosti Karla V. jsou ztraceny.“; B. 463, c. 918; B. 464, c. 153

¹¹¹ ASMN, AG, B. 426, c. 586-587.

¹¹² V dubnu 1591 Kurz naznačil, že může přimět císaře, aby udělil Sabbionetu mantovským Gonzagům, jestliže mu mantovský vévoda prokáže ze starých investitur svůj dědický nárok. Dlouhé měsíce Kurz odkládal císařův souhlas s dohodou o rozdělení Vespasianova dědictví, aby měl Vincenzo Gonzaga čas na poslání daných dokumentů. O jednání s Kurzem psali mantovští vyslanci zásadně v šifrách. ASMN, AG, B. 465, c. 123, 153, 197, 516.

¹¹³ ASMN, AG, B. 2230, Istruzione privata a Enea Gonzaga, luglio 1591: „Na veřejnosti musíte ve všem pomáhat agentům knížete ze Stigliana, aby získal svolení a investuru Sabbionety, jak vám píšeme v obecné instrukci (*istruzione generale*). Ale s Kurzem tajně zabraňte, aby císař předal staré léno Gonzagů jinému rodu.“; císaři dokonce napsala Vincenzova matka Eleonora Habsburská, ke změně v dědictví Sabbionety nakonec nedošlo kvůli nerozhodnému postoji mantovského vévody. V listopadu 1591 na tajné radě císař s dohodou o sabbionetském dědictví souhlasil. Na audienci téhož měsíce řekl císař mantovskému vyslanci Eneášovi Gonzagovi, že jednání s knížetem ze Stigliano již pokročilo natolik, že Vincenzovi nelze vyhovět. Císařský dekret z března 1592 oficiálně souhlasil, že Sabbioneta případně knížeti ze Stigliana. 3. března ráno 1592 dal po Kurzovi vzkázat své omluvy Vincenzovi, že císař skutečně chtěl najít možnost, jak vévodu uspokojit, ale nešlo to. Musel souhlasit s dohodou, protože s ní vévoda souhlasil a slíbil Stigliana podpořit na dvoře. Eleonoře Habsburské, které kvůli tomu napsal dopis. K tomu ASMN, AG, B. 465, c. 569, 577; B. 466, c. 55, 61, 63.

se v případě početného potomstva dále rozdroboval.¹¹⁴ Ubohé životní podmínky měly za následek fiskální svévoli vůči poddaným, rodinné spory, spiknutí a vraždy. Neblahé situace se pokoušeli využít velcí říšští vazalové a španělský král.¹¹⁵ Strategii mantovského vévody bylo zavázat si dané příbuzné půjčkami, jež následně nemohli splatit, aby jej proto v testamentu jmenovali dědicem. Tyto osobní dohody však neměly platnost bez souhlasu císaře, který coby lenní pán v italských říšských lénech rozhodoval o nástupnictví.

Kvůli silným dluhům odkázal bezdětný Orazio Gonzaga mantovskému vévodovi svou signorii Solferino, přestože podle feudálního práva na ni měli přirozený nárok jeho bratr Alfonso Gonzaga z Castelfoffreda a synovec Rodolfo Gonzaga z Castiglione delle Stiviere. Říšská léna Solferino, Castelfoffredo a Castiglione delle Stiviere byla totiž panstvími jedné *consignorie* nezávislé na Mantově, s níž sousedila z jihovýchodu.¹¹⁶ Pár hodin po Oraziově smrti v lednu 1587 v Mantově poručil vévoda Vilém Gonzaga, aby byla jeho jménem převzata správa nad signorií. Solferino však obsadil Rodolfo Gonzaga za pomoci vojska strýce Alfonse. Na konci června 1587 přikázal Rudolf II. oběma stranám, aby došly k usmíření. Náhlá smrt vévody Viléma Gonzagy 14. srpna 1587 prodloužila jednání. Nový vévoda Vincenzo I. Gonzaga během nich těžil z osobních pří mezi Alfonsem a Rodolfem. V lednu 1588 došlo k sepsání dohody, na jejímž základě se Alfonso Gonzaga vzdal své poloviny Solferina za 68 000 zlatých scudi ve prospěch vévody Vincenza Gonzagy. V reakci na to dal Rodolfo Gonzaga vyhnat ze Solferina Alfonsovu posádku a převzal plnou kontrolu nad lénem. S činem se neztotožňovalo široké okolí včetně strýce Alfonse. Nikdo nesouhlasil ani s Vincenzovou rychlou odpovědí, když dal v únoru 1588 Solferino okupovat vlastním vojskem. V srpnu 1588 pověřil císař Rudolf II. soud v Tridentu, aby vyšetřil spor. Současně poslal císařského komisaře Ruggera Bongiovanniho, aby jeho jménem převzal prozatímně držení léna. Vypjatou situaci a ozbrojené potyčky, jež se neobešly bez několika padlých, ukončilo až Vincenzovo odevzdání léna Solferino do rukou

¹¹⁴ Výjimkou byli Sabbioneta a Gazzuolo, panství prohlášená císařskými dekrety z roku 1565 za říšská léna přímo podřízená císaři, kde platil nástupnický princip primogenitury. Ta byla zavedena v Guastalle roku 1621, kdy ji císař Ferdinand II. povýšil na vévodství. Ludovico Bettoni, I Gonzaga dell'Oltre Oglio cremonese, dalla consignoria al feudo imperiale, in: R. Roggeri – L. Ventura (edd.), I Gonzaga, s. 25-38, zde s. 30.

¹¹⁵ A. Spagnoletti, Le dinastie italiane, s. 46-47.

¹¹⁶ Zakladatelem vedlejších větví byl Luigi Alessandro Gonzaga (1494-1549). Své državy Castelfoffredo, Castiglione delle Stiviere a Solferino rozdělil mezi syny Alfonse, Ferranta a Orazia. K tomu Raffaele Tamalio, i rami cadetti dei Gonzaga. Un profilo storico, in: R. Roggeri – L. Ventura (edd.), I Gonzaga, s. 39-52, zde s. 43.

komisaře 10. března 1589.¹¹⁷ Pod hrozbou říšského achtu musel ustoupit před spravedlivým císařovým hněvem, protože v lednu 1589 obsadil další říšské léno, hrabství Novellaru.

Hrabství Novellara a Bagnolo se na rozdíl od výše zmiňovaných panství nacházelo jižně od mantovského vévodství na pravém břehu řeky Pád v dnešním regionu Emilia Romagna. Po roce 1559 patřilo spolu s hrabstvími Correggio a Mirandola mezi území malých rodů, které se obratnou politikou dokázaly uchránit před silnějšími sousedy, hlavně mantovskými Gonzagy a vévody d'Este. Novellarské větvi Gonzagů k tomu pomáhala prestiž plynoucí z jejich starobylosti.¹¹⁸ Mezi novellarskými Gonzagy probíhal spor o majetek před říšskou dvorskou radou, která se několikrát obrátila na arbitráž různých italských soudů. Bratři Camillo a Alfonso, synové hraběte Alessandra Gonzagy z Novellary a Bagnola (†1530), odmítali mít dědičný majetek ve společném držení s Claudiem Gonzagou, univerzálním dědicem a nemanželským synem jejich staršího bratra Franceska Gonzagy, který zemřel roku 1577 v Mantově.¹¹⁹ Francesco Gonzaga sice roku 1567 dosáhl Claudiovy legitimizace u benátského patricije a falckraběte Giorgia Cornera, potvrzené dva roky nato římským tribunálem a císařem Maxmiliánem II., ale strýcové Camillo a Alfonso ji neuznali a rozdělili si dědictví mezi sebou.¹²⁰ Po desetiletých soudních sporech na císařském dvoře i v Římě zemřel Claudio Gonzaga 4. září 1588 v Mantově. Jelikož byl bezdětný, jmenoval dědicem mantovského vévodu Vincenza díky pomoci, které se mu ve sporu tajně dostávalo již od jeho otce Viléma.¹²¹ Císař Rudolf II. ten samý měsíc prohlásil legitimaci Claudia Gonzagy za neplatnou a veškerá práva k dědictví po Franceskovi Gonzagovi přisoudil Claudiovým strýcům Camillovi a Alfonsovi. Další dekret v lednu 1589 rozhodnutí pouze potvrdilo.¹²²

¹¹⁷ Massimo Marocchi, *I Gonzaga di Castiglione delle Stiviere. Vicende pubbliche e private del casato di San Luigi, Castiglione delle Stiviere* 1990, s. 291-299.

¹¹⁸ Gonzagové z Novellary byli nejstarší vedlejší větvi Gonzagů, založenou již roku 1360. K tomu Vincenzo Davolio, *Memorie storiche della contea di Novellara e dei Gonzaghi che vi dominarono*, Milano 1833; Odoardo Rombaldi, *Storia di Novellara, Reggio Emilia* 1996; Viller Masoni-Anna Pelli (edd.), *I Gonzaga a Novellara. Geografia e storia di una signoria padana*, (Atti del Convegno, Novellara 1995) Reggio Emilia 1997; Giuliano Annibaletti, *La microfeudalità imperiale nell'area gonzaghesea*, in: C. Cremonini- R. Musso (edd.), *I feudi*, s. 211-226.

¹¹⁹ ASMN, AG, B. 427, c. 355.

¹²⁰ O. Rombaldi, *Storia*, s. 142; ASMN, AG, B. 426, c. 536; B. 427, c. 355; po zřízení říšských soudů na počátku novověku si titul falckrabě (*comes palatinus*) ponechal pravomoc vykonávat některá výsadní císařská privilegia jako nobilitace, udělování doktorského titulu nebo legitimace nemanželských dětí. K tomu Jakub Malý, *Vlastenský slovník historický*, Praha 1877, s. 110.

¹²¹ ASMN, AG, B. 2957, c. 60-61.

¹²² Navíc oběma stranám zakázal, aby otázky říšských lén projednávali před církevním soudem v Římě. K tomu ASMN, AG, B. 426, c. 536: instrukce Giuliovi Strozsimu, duben 1589.

I za této situace vévoda vyjednával pro něj výhodnou dohodu. Hrabě Alfonso Gonzaga z Novellary vévodovi postoupil na podzim 1588 svou část Franceskova dědictví výměnou za území s ročním výnosem 20 000 scudi a za postoupení nároků šestiny markrabství Vescovato, které vévoda Vincenzo získal na základě testamentu Amorotta Gonzagy.¹²³ Snad z prozření, jaké důsledky by to mělo pro osud rodové větve Gonzagů z Novellary, přikázal Alfonso Gonzaga svému agentovi na císařském dvoře v Praze, aby danou dohodu popřel.¹²⁴ Tím poskytl v očích mantovského vévody Vincenza spravedlivý důvod k pocitu zrady a záminku k převzetí kontroly nad celým hrabstvím. To vykonal z pověření římského tribunálu 3. ledna 1589.¹²⁵

Krise Novellary sice nedosahovala takových rozměrů jako známá kauza Finale, v níž se střetly zájmy španělské a rakouské větve Habsburků, ale nebyla pouhým lokálním konfliktem mezi větvemi Gonzagů. Tajně či skrytě se v ní angažovali rakouští i španělští Habsburkové, papež, toskánský velkovévoda a ferrarský, parmský a savojský vévoda.

Zprávy o dění v říšském lénu Novellara vyvolaly v lednu 1589 na pražském dvoře všeobecné pobouření.¹²⁶ Mantovský vévoda se ocitl v císařově nemilosti, která se ve dvorské společnosti projevila izolací mantovského vyslance Lepida Agnella, který musel být nahrazen novým. Vévoda navíc zapříčinil vážnou roztržku o povaze jurisdikce v hrabství Novellara mezi císařem a papežem Sixtem V.¹²⁷ Spor vítala italská knížata, která si přála využít oslabených pozic mantovského vévody.¹²⁸ Velké obavy v Mantově vyvolávalo tajné úsilí savojského vévody, aby byl císařem pověřen vojenským tažením proti mantovskému vévodovi.¹²⁹ Vévoda byl nucen ustoupit, aby se

¹²³ ASMN, AG, B. 427, c. 527; B. 426, c. 526: Získáním investitury šestiny Vescovata byl pověřen dr. Anselm Mondino 10. února 1588; markrabství Vescovato bylo zcela obklopeno územím milánského vévodství a patřilo odnoži vedlejší větve Gonzagů z Novellary. Příslušníci této větve většinou sloužili na mantovském dvoře. Markrabě Carlo Gonzaga (1551-1614) byl nejvyšším hofmistrem Vincenza Gonzagy, v jehož doprovodu se účastnil výpravy do Uher. K tomu Giuseppe Coniglio, Vescovato tra storia e cronaca, Cremona 1991.

¹²⁴ ASMN, AG, B. 463, c. 1011, 1013.

¹²⁵ ASMN, AG, B. 427, c. 529.

¹²⁶ ASMN, AG, B. 464, c. 15, 17-18, 23.

¹²⁷ Na vyslání císařského komisaře Jana Breunera reagoval papež 1. dubna 1589 vyhlášením inhibice, čímž pod hrozbou finanční pokuty 100 000 korutanských dukátů zakazoval oběma stranám se v této církevní kauze přít před světským tribunálem. ASMN, AG, B. 426, c. 538, 541.

¹²⁸ Císařovy dopisy putovaly od února všem italským knížatům, aby v případě, že Vincenzo bude pokračovat v okupaci, pomohli císařskému komisaři vojenskou silou. Mezi knížaty tajně podporujícími hrabata byli vévodové z Parmy a Ferrary, jejichž území sousedila s územím novellarských hrabat. ASMN, AG, B. 464, c. 31, 38.

¹²⁹ Novellary plánoval využít savojský vévoda k expanzi do Monferratského vévodství. S vypuknutím krize udržoval tajnou korespondenci s hrabaty z Novellary, jimž nabídl podporu. Své naděje neopouštěl po celý rok 1589. Je dost možné, že právě okolnosti novellarské kauzy přiměly Vincenza Gonzagu k rozhodnutí o stavbě pevnosti v Casale. ASMN, AG, B. 464, c. 52r-53, 95, 182, 209, 273.

vyhnul říšskému achtu a vojenské intervenci milánského guvernéra.¹³⁰ Určitý tlak sehrála také skutečnost, že savojský vévoda v lednu 1589 odevzdal markrabství Zuccarello poté, co ho od září 1588 okupoval, čímž mantovský vévoda vystřídal savojského vévodu v nepříznivé pozici nejméně oblíbeného italského knížete na dvoře.¹³¹ Císařskému komisaři Ruggerovi Bongiovannimu předal v březnu 1589 signorii Solferino, která nyní byla pouhým prostředkem k cestě za uznáním dědičných nároků na Novellaru. Přímí i nepřímí účastníci sporu ji považovali za neskonale bohatší a významnější.¹³²

Také v případě Novellary císař přikázal oběma stranám, aby došlo ke smíru. Jeho zprostředkováním pověřil toskánského velkovévodu koncem října 1589.¹³³ Aby Vincenzo I. Gonzaga ukázal dobrou vůli, tak před zahájením jednání dal příkaz k opuštění Novellary v únoru 1590. Počínaje jeho vstřícnou poslušností v kauze Novellara se paradoxně těšil větší císařově přízni než předtím.¹³⁴ Po zdlouhavých jednáních zvýšil vévoda svou čest v očích císařského dvora prohlášením v říjnu 1590, že se podřídí rozhodnutí velkovévody, ať bude jakékoliv.¹³⁵ V srpnu 1591 došlo k sepisování dokumentu.¹³⁶ V něm se Vincenzo Gonzaga se ctí a za odškodné 20 000 scudi vzdal svých nároků.¹³⁷

¹³⁰ Císař vlastnoručně napsal milánskému guvernérovi i Filipovi II. Ten si nárokoval postavení generálního říšského vikáře pro *Reichsitalien*, odkázaného Karlem V. a zatvrzele odmítaného Ferdinandem I. a jeho nástupci. Proto se prezentoval do role zprostředkovatele smíru mezi císařem, papežem a mantovským vévodou. ASMN, AG, B. 464, c. 56, 97; k říšskému vikariátu Gerhard Rill, Reichsvikar und Komissar. Zur Geschichte der Verwaltung Reichsitaliens im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit, *Annali della fondazione italiana per la storia amministrativa* 2, 1965, s. 173-198.

¹³¹ Savojský vévoda byl nucen odevzdat říšské léno Zuccarello do správy císařského komisaře Nicolò Del Carretta, hraběte z Millesima, protože ho anektoval bez císařova souhlasu na základě soukromé dohody z roku 1588 s markrabětem Scipionem Del Carretto z Zuccarella. Míra císařova rozzuření všechny překvapila. „... vévodovi napsal odvážný a rozhořčený dopis ... Je mi řečeno, že takový nikdy nikomu neposlal.“ ASMN, AG, B. 463, c. 947r; B. 464, c. 32; R. Musso, *I feudi*, s. 108; G. Casanova, *Il Marchesato di Zuccarello*, Albenga 1989.

¹³² Císař i Vincenzo Gonzaga považovali Solferino v porovnání s Novellarou za bezvýznamnou událost. Vincenzo v relaci novému vyslanci Giuliovi Strozziimu vyhodnotil roční výnos sporného území Novellary na 200 000 scudi. ASMN, AG, B. 464, c. 70; B. 426, c. 541.

¹³³ ASMN, AG, B. 464, c. 253.

¹³⁴ Císař zprošťoval vévodu veškeré viny za použití tradičního postupu. Za viníky považoval jeho špatné rádce. ASMN, AG, B. 464, c. 209: „... císař za zpochybnění své cti veškerou vinu dává ne vévodovi, ale jeho úředníkům. V tom ho utvrdil odchod mantovské posádky ze Solferina.“

¹³⁵ ASMN, AG, B. 2957, c. 145-146.

¹³⁶ ASMN, AG, B. 2231 (Minute di lettere della Cancelleria agosto-dicembre 1591): dopis Eneovi Gonzagovi 2. srpna 1591.

¹³⁷ ASMN, AG, B. 2957, c. 97; B. 2232 (Minute di lettere della Cancelleria gennaio-aprile 1592): dopis hraběnce z Novellary 11. března 1592; O. Rombaldi, *Storia*, s. 241.

Vedlejší Gonzagové chránili svou samostatnost na vévodech z Mantovy tím, že byli jednak říšští vazalové a jednak španělští klienti.¹³⁸ Vyhledávali sňatky u neapolských a milánských rodů.¹³⁹ Kauzy Solferino a Novellara byly z tohoto důvodu úzce provázané.¹⁴⁰ Vedlejší větve Gonzagů ve své obraně spolupracovaly a odevzdání Solferina dosáhly společným nátlakem. Kombinací darů říšským dvorským radům, správných konexí, poukazováním na aktuální dění v Solferinu a stylizováním se do role utlačovaných chudých vazalů získávala novellarská hrabata oporu říšské dvorské rady a císařských úředníků.¹⁴¹ Významným pojátkem bylo přátelství hraběnek Viktorie z Capuy, manželky Alfonse Gonzagy z Novellary, s markraběnkou Martou Tanou, vdovou po Ferrantovi Gonzagovi z Castiglione.¹⁴² Jako španělští klienti se na císařském dvoře mohli spoléhat na španělského vyslance Guilléna San Clemente a na Pernštejnky.¹⁴³ Viktorie z Capuy zastupovala rodinné zájmy na mnoha italských dvorech.¹⁴⁴ Když svůj pobyt v Praze mezi lednem a srpnem 1587 hrabě Alfonso Gonzaga nuceně trávil v posteli stížený dnou, jeho choť Viktorie na sebe přebírala

¹³⁸ Prominentní postavení mezi nimi zaujímal Vespasiano Gonzaga vévoda ze Sabbionety, držitel řádu Zlatého rouna, jenž byl v určité době místokrálem Navarry, Valencie a Neapole. K tomu Raffaella Tamalio, Vespasiano Gonzaga al servizio del re di Spagna in Spagna, in: U. Bazzotti – D. Ferrari – C. Mozzarelli (edd.), Vespasiano Gonzaga, s. 121-51.

¹³⁹ A. Spagnoletti, Le dinastie, s. 203-204.

¹⁴⁰ Vespasiano Gonzaga, vévoda ze Sabbionety a významný španělský klient, při odjezdu z Prahy na konci února 1589 řekl mantovskému vyslanci Lepidovi Agnellovi, že Vincenzo prohrává svou obranu, protože císaři okamžitě nevyhověl v kauze Solferino. Císaře také rozhněvala zpráva Ferdinanda Tyrolského, že Vincenzo nemá v plánu Solferino odevzdat. ASMN, AG, B. 464, c. 54, 69.

¹⁴¹ ASMN, AG, B. 463, c. 124-125: „věřil byste tomu, že si hrabě Alfonso vypomohl? Uzemnil Claudiovy nároky díky pár stovkám scudi, jež rozdál radům... Navíc vévodovi velice uškodil, když řekl, že pokud císař Claudiovy nároky uzná, tak mantovský vévoda dostane záminku k přivlastnění Solferina. Lživě dodal, že v Itálii pouze utlačují malé říšské vazaly, což na rady bohužel velmi zapůsobilo ...“

¹⁴² Marta Tana byla dcerou piemontského pána Baldassara Tany a Anny Della Rovere. Jako dvorní dáma Isabelly z Valois přijela roku 1566 na dvůr Filipa II., kde se seznámila a provdala za Ferranta Gonzagu (1544-86) z vedlejší větve z Luzzary a Castiglione delle Stiviere. Syny Aloise a Rodolfa uvedli rodiče na dvůr v Madridu v rámci cesty císařovny vdovy Marie Habsburské do Španělska, kde strávili necelé 3 roky jako pážata dona Diega (1581-84). Nejmladší syn Francesco strávil v pážecí službě téměř 5 let na císařském dvoře v Praze (1588-93), kam dorazil se svou matkou. K tomu Giovanni Bandera, Marta Tana Gonzaga, marchesa di Castiglione delle Stiviere, Castel Goffredo 1991; Massimo Marocchi, Principi, santi, assassini. Intrighi gonzagheschi tra Cinque e Seicento, Mantova 2015, s. 123; ASMN, AG, B. 463, c. 445, 449; https://www.treccani.it/enciclopedia/ferrante-gonzaga_res-2dcedc5f-87ee-11dc-8e9d-0016357eee51_%28Dizionario-Biografico%29/; https://www.treccani.it/enciclopedia/rodolfo-gonzaga_res-2ff0d2bf-87ee-11dc-8e9d-0016357eee51_%28Dizionario-Biografico%29/

¹⁴³ Pavel Marek, Pernštejnské ženy, Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie, Praha 2018.

¹⁴⁴ Byla dcerou markraběte z Neapolského království Jana Tomáše z Capuy a příslušnice významného římského rodu Faustiny Colonna. Za Alfonse Gonzagu z Novellary se provdala roku 1567. Po Alfonsově smrti roku 1589 spravovala manželův majetek a po smrti hraběte Camilla roku 1595 celé hrabství jménem svých dětí, jimž zajistila výhodné sňatky. Roku 1605 hrabství přenechala již dospělému synovi Camillovi II. Až do smrti roku 1627 šířila katolickou zbožnost mezi poddanými. K tomu Pompeo Litta, Famiglie celebri in Italia. Gonzaga di Mantova (rukopis), s. 13; O. Rombaldi, Storia, s. 240-241; V. Davolio, Memorie, s. 40-44.

veškeré společenské povinnosti.¹⁴⁵ Osobní účast na společenském životě jí ale především pomohla navázat cenné kontakty na vlivné členy císařského dvora nakloněné španělskému králi, zprostředkované přátelstvím s Martou Tanou. Stěžejním byl vliv bývalých dvořanek Rudolfovy matky Marie Habsburské, předních dvorních dam Margarity de Cardona, manželky Adama z Ditrichštejna, Marie Manrique de Lara, vdovy po Vratislavovi z Pernštejna,¹⁴⁶ a Marie d'Arco,¹⁴⁷ ženy Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu, s nímž se Marta Tana navíc důvěrně spřátelila v Madridu.¹⁴⁸ Viktorie z Capuy od roku 1590 ovdověla. Pomoci jí a jejím nedospělým dětem tak nebylo záležitostí cti, ale imperativem křesťanské morálky milosrdenství (*caritas*).¹⁴⁹ Implicitním odvoláváním se na zodpovědnost křesťanského rytíře chránit vdovy a sirotky umocňovala Viktorie z Capuy společenský tlak na mantovského vévodu, aby vyhověl očekávanému chování. Tím si získávala sympatie nejen císaře, ale po sejmutí papežské inhibice na jaře 1590 rovněž papeže a jeho nuncia, jenž se za ni na císařském dvoře přimlouval.¹⁵⁰ Opírala se rovněž o solidární přímluvy vdovy Marie Manrique de Lara a její dcery Alžběty, manželky Albrechta z Fürstenberka.¹⁵¹

¹⁴⁵ Za mimořádný projev úcty a náklonnosti mohla považovat tanec s císařem a pozvání ke společnému stolování. K tomu V. Davolio, *Memorie*, s. 37-38.

¹⁴⁶ Margarita de Cardona a Marie Manrique de Lara byly nejlivnějšími dvorními dámami Marie Habsburské a pojilo je důvěrné přátelství. Za přední české pány se provdaly v ten samý měsíc září 1555. K tomu P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 28-29, 56, 67.

¹⁴⁷ Roku 1596 psal španělský vyslanec Guillén de San Clemente Filipovi II., že kromě Marie Manrique de Lara a jejích dcer pouze Marie d'Arco uměla ze všech dvořanek na pražském dvoře španělsky. K tomu TAMTĚŽ, s. 230.

¹⁴⁸ Wolfgang Rumpf pobýval na dvoře v Madridu jako nejvyšší komorník, následně od určité doby jako nejvyšší štolba, arciknížat Rudolfa a Arnošta v letech 1564 až 1571. Jako císařský vyslanec pobýval na Pyrenejském poloostrově rovněž v letech 1574 až 1576. K tomu Friedrich Edelmayer, *Wolf Rumpf de Wielross y la España de Felipe II y Felipe III*, *Revista Pedralbes* 16, 1996, s. 133-163, zde s. 134, 136-137; ASMN, AG, B. 463, c. 89: „Když byl ve Španělsku, sloužil markraběnce z Castiglione, tehdy královnině dámě. Nyní mu několikrát napsala.“; B. 463, c. 125, 128v: „Je španělským klientem a velkým přítelem markraběnky z Castiglione.“; B. 463, c. 132r: „Promluvil o své službě ve Španělsku, že markraběnka z Castiglione, která ho oslovuje různě (*lo tratta con mille titoli*), ho dokonce ve Španělsku oslovovala *vos*.“; B. 463, c. 445, 449.

¹⁴⁹ Václav Bůžek, *Ideály křesťanského rytířství v chování urozeného muže předbělohorské doby*, in: Radmila Švaříčková-Slabáková – Jitka Kohoutová – Radmila Pavlíčková – Jiří Hutečka (edd.), *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti. Koncepty, metody, perspektivy*, Praha 2012, s. 47-60, zde s. 48.

¹⁵⁰ Toskánský velkovévoda na přímluvy císaře a papeže dovolil Novellarským získávat během roku 1590 výnosy a příjmy z části spravovaných území. V únoru 1591 sdělil vicekancléř Kurz toskánskému vyslanci císařovo přání, aby velkovévoda v závěrečném usnesení zohlednil, že Gonzagové z Novellary jsou chudí a mají děti. ASMN, AG, B. 464, c. 713; B. 465, c. 52, 60.

¹⁵¹ ASMN, AG, B. 464, c. 257, 271; k životu Alžběty z Pernštejna Pavel Marek, „*tre bone amye*“. Alžběta z Pernštejna pohledem korespondence Alžběty Habsburské, in: Tomáš Jiránek – Karel Rýdl – Petr Vorel (edd.), *Gender history – to přece není nic pro feministky*. Kniha, kterou napsali přátelé a studenti Mileny Lenderové u příležitosti jejího těžko uvěřitelného životního jubilea, Pardubice 2017, s. 31-47.

Tlak na Novellaru pouze znázorňuje Vincenzovu obecnou snahu o expanzi na pravý břeh řeky Pád v dnešním regionu Emilia Romagna. Po Pádu a do ní vlévajících se řek fungovala dobře organizovaná a frekventovaná doprava. Ekonomická prosperita tamních říšských lén byla založena na kontrole vodních cest.¹⁵² Na pravém břehu řeky Pád se kromě hrabství Novellary a Bagnola také vyskytovaly Mirandola, Correggio a Rolo. Vincenzovy snahy byly nejen nepřijatelné pro vedlejší větve Gonzagů, ale také pro rody Este, Farnese a hispánskou monarchii, které v oblasti prosazovaly vlastní vliv.¹⁵³ Emilia Romagna byla dalším regionem napětí, kde se křížily zájmy italských rodů i rakouské a španělské větve Habsburků. Příkladem je tomu Mirandola a Correggio, o které jednal Vincenzo Gonzaga.¹⁵⁴

Členové rodu Pico, který vládl v hrabství Mirandoly a Concordie, se v čase italských válek stali klienty francouzského krále. Ten dal uvedením francouzské posádky do Mirandoly najevo svou ochranu nad třemi syny Galeottem, Federikem a Alessandrem, které po sobě zanechal Ludovico II. Pico po své smrti roku 1564.¹⁵⁵ Správa rodinných držav na dlouhou dobu spočívala na bedrech Ludovikovy vdovy Fulvie z Correggia až do smrti roku 1590, než se hrabství ujali nejstarší syn Galeotto III. Pico s mladším bratrem Federikem.¹⁵⁶ V témže roce začali mantovští vyslanci tajně jednat o zisku hrabství Mirandoly, a to nejprve na dvoře v Madridu, přestože je říšským lénem. Prostřednictvím císařského vyslance Hanse Khevenhüllera se to dozvěděl říšský vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau, jenž v červenci 1590 navázal debatu s mantovským vyslancem Guidobonem Guidobonim, že by bylo lepší o zisku jednat na císařském dvoře. Kurz naznačil, že se císař rozhoduje, komu předá hrabství Mirandolu namísto nevěrného rodu Pico, jemuž hrozil říšský acht. Pokud Vincenzo I. Gonzaga doloží prostřednictvím písemností z mantovského archivu svůj nárok na hrabství, tak se Kurz postará, aby císař hrabství udělil Vincenzovi Gonzagovi. Vyslanec Guidobono Guidoboni zmiňoval, že tak vicekancléř Kurz činí ze zjištěných důvodů.¹⁵⁷ Následující tajná jednání Vincenza Gonzagy s císařem probíhala výhradně prostřednictvím Kurze.

¹⁵² Blythe Alice Raviola, *La strada liquida. Costruire un libro sul Po in età moderna*, *Rivista storica italiana* 118, 2006, 1041–1078; B. A. Raviola, *The Imperial System*, s. 219, 236.

¹⁵³ Ottavio Bolognesi e la «disperata successione» di Alessandro I Pico, in: B. A. Raviola (ed.), Corti, s. 93-125, zde s. 94.

¹⁵⁴ Correggio (1635) a Mirandolu a Concordii (1710) v konečném důsledku získal rod Este. K tomu Laura Turchi, *Storia della diplomazia e fonti estensi: note a margine, Quaderni estensi* 6, 2014, s. 369-395, zde s. 375.

¹⁵⁵ *Memorie storiche della città e dell'antico ducato della Mirandola II*, Mirandola 1874, s. 132-133.

¹⁵⁶ *Memorie storiche della città e dell'antico ducato della Mirandola III*, Mirandola 1876, s. 60-61.

¹⁵⁷ ASMN, AG, B. 464, c. 498-499; B. 2230: Istruzione privata vista da SA et data al Marchese Prospero del Carretto nell'andata sua in Corte Cesarea, marzo 1591.

Hlavním poznatkem z pobytu vyslance markraběte Prospera del Carretto na císařském dvoře od dubna do června 1591 bylo to, že k zisku Mirandoly bude potřeba napřed obdržet souhlas císaře, poté hrabat, a především veliké množství peněz.¹⁵⁸

V únoru 1592 informoval Kurz vyslance Eneáše Gonzagu, že hrabata Pico nabízejí císaři, že se navrátí k poslušnosti vstříc Římsko-německé říši a budou císaře uznávat za lenního pána. Zároveň žádala o titul knížat (*principi*).¹⁵⁹ V souvislosti s úsilím hrabat dal Kurz vědět v květnu 1592, že musí Vincenzo Gonzaga požadovat, aby v případě vymření mužské linie hrabat připadlo říšské léno Mirandola Vincenzovi nebo jeho potomkům.¹⁶⁰ Za to se měl zavázat platbě kontribucí při příležitosti říšského sněmu anebo vévodovy návštěvy Prahy.¹⁶¹ Důvodem Vincenzovy vyhýbavé odpovědi byly snad vysoké finanční požadavky.¹⁶² Bratři Galeotto III. a Federico Pico nakonec obdrželi od Rudolfa II. v prosinci 1592 pardon za uplynulých takřka šedesát let filofrancouzské rodové politiky. Císař si tím zajistil vydatný zdroj příjmů pro potřeby nadcházející války v Uhrách.¹⁶³ Příkaz zabránit udělení investitury se dal v následujících letech těžko vykonat.¹⁶⁴ Investiturou udělenou hrabatům roku 1596 byla obě panství znovu uvedena do stavu říšských lén pod ochranou císaře, který jim navíc udělil další privilegia.¹⁶⁵ O zisk Mirandoly znovu neúspěšně žádal císaře Matyáše Vincenzův syn Francesco Gonzaga roku 1612.¹⁶⁶

Jakub Kurz ze Senftenau varoval vévodu, aby o hrabství Mirandola neusiloval dohodou s hrabaty Pico bez císařova vědomí.¹⁶⁷ Snad tím naznačoval již ne tolik tajná jednání Vincenza I. Gonzagy s hrabaty z Correggia, dalším menším rodem jižně od řeky

¹⁵⁸ ASMN, AG, B. 465, c. 203, 216; ASMN, AG, B. 2230, Istruzione privata a Enea Gonzaga, luglio 1591.

¹⁵⁹ ASMN, AG, B. 466, c. 37, 90.

¹⁶⁰ ASMN, AG, B. 466, c. 120.

¹⁶¹ ASMN, AG, B. 466, c. 126-127.

¹⁶² ASMN, AG, B. 2233, kancelář Eneovi Gonzagovi 13. června 1592. „... jediná věc, ve které je vévoda rozhodnut, je být zavázán Kurzovi za důvěrnost, s níž s vámi jedná, a ujišťuje ho, že je mu vděčný.“; B. 466, c. 152: „Kurz odpovídá, že dokud vévoda nenapíše své rozhodnutí, tak se dál nepostoupí.“

¹⁶³ ASMN, AG, B. 466, c. 259: „Císař vzal hrabata na milost, ale titul jim neudělil. Řekl jim, ať dají slušnou částku na pomoc proti Turkům, aby tím projevili náklonnost císaři a Římsko-německé říši. Zakazuje jim držení posádky cizího vladaře a paktování se s jinými vladaři.“

¹⁶⁴ Příkaz stál v instrukci Guidovi Avellanimu ze 7. října 1594. ASMN, AG, B. 426, c. 647v.

¹⁶⁵ Mirandola byla povýšena na město a na knížectví (*principato*), Concordato na markrabství. Po smrti bratra Galeotta roku 1597 opustil nejmladší bratr Alessandro Pico kněžské roucho a později se ujal sám vlády nad Mirandolou. Roku 1606 obdržel Řád zlatého rouna a roku 1617 povýšil císař Matyáš Mirandolu na vévodství. K tomu Annuario storico modenese I, 1851, s. 134; Pompeo Litta, Famiglie celebri d'Italia. Pico della Mirandola, tabulka 4, 5; Memorie storiche della città e dell'antico ducato della Mirandola III, s. 62.

¹⁶⁶ Ottavio Bolognesi e la «disperata successione» di Alessandro I Pico, in: B. A. Raviola (ed.), Corti, s. 93-125, zde s. 93-94.

¹⁶⁷ ASMN, AG, B. 466, c. 120: „Císař by se rozzuřil a vévoda by nikdy Mirandolu nezískal.“

Pád, čelícím tlaku ze strany mantovských Gonzagů.¹⁶⁸ Na rozdíl od rodu Pico, ale podobně jako novellarští Gonzagové byli klienty španělské větve Habsburků, která od roku 1584 až do poloviny 17. století vydržovala v hrabství posádku milánského guvernéra, protože využívala vnitřních sporů o majetek mezi členy rodu.¹⁶⁹ Obě větve Habsburků si uvědomovaly strategický význam Correggia, protože leželo v bezprostřední blízkosti Mirandoly, Parmy, Modeny, Mantovy a Guastally.¹⁷⁰ Mantovští Gonzagové si počínali podobně jako ve zmiňované kauze Novellara. V rodinných sporech hrabat z Correggia podporovali tajně jednu stranu a se stejnou diskrétností zároveň s jednotlivými členy rodu vyjednávali nástupnická práva pro sebe. Na císařském dvoře se zvěsti o Vincenzově jednání s hrabaty Camillem a Fabriziem o prodeji Correggia šířily alespoň od ledna 1589.¹⁷¹ Když v roce 1591 zemřeli Fabrizio a jeho bratranec Alessandro z Correggia, nárokoval si Vincenzo Gonzaga právo na jejich části říšského léna Correggio.¹⁷² Tím začal Vincenzův spor před říšskou dvorskou radou s Camillem z Correggia, Fabriziovým bratrem a jediným žijícím legitimním členem rodu, který trval až do Camillovy smrti roku 1605.¹⁷³ Vincenzo Gonzaga argumentoval dohodou s Fabriziem a Camillem o nástupnictví v případě, že nezanechají legitimního

¹⁶⁸ Hrabství Correggio bylo povýšeno roku 1616 na knížectví. V důsledku padělání mincí ze strany knížete Sira z Correggia knížectví konfiskoval císař Ferdinand II. a následně udělil modenskému vévodovi. K historii rodu Correggio od signorie až do ztráty vlády nad Correggiem Alberto Ghidini, *Stato, Città e Comunità fra XVI e XVIII secolo*, in: Viller Masoni (ed.), *Correggio, identità e storia di una città*, Parma, 1991, s. 69-102, zde s. 73-89.

¹⁶⁹ Vstoupila na pozvání hraběte Camilla z Correggia, aby zjedнала pořádek kvůli rodinným sporům o majetek, ale říšské léno už nikdy neopustila. K tomu Gabriele Fabbrici, *Geografia politica della pianura reggiana fra XVI e XVIII secolo. Note introduttive*, in: B. A. Raviola (ed.), Corti, s. 51-65, zde s. 56.

¹⁷⁰ Alessandro Bianchi, *Un baluardo „al di là dal Pò“*. Il principato di Correggio tra i ducati padani, l'Impero e la Monarchia cattolica, in: B. A. Raviola (ed.), Corti, s. 67-80, zde s. 70.

¹⁷¹ ASMN, AG, B. 464, c. 9, 196.

¹⁷² Mezi bratry Fabriziem a Camillem z Correggia bylo trvající napětí, které vyvrcholilo tím, že na úkor bratra jmenoval Fabrizio v závěti svým dědicem Vincenza Gonzagu. Od roku 1592 mantovští vyslanci hájili na císařském dvoře pouze vévodův nárok na Fabriziův alodiální majetek. Nároky na alodiální i feudální majetek Alessandra z Correggia odkoupil Vincenzo Gonzaga od Ferranta Gonzagy z Guastally, jemuž je Alessandro prvně prodal. Alessandrovi za jeho života stihl Vincenzo zaplatit 20 000 scudi. V instrukci 15. listopadu 1593 pro Guidobona Guidobonihho stojí, ať vyslanec zajistí císařův souhlas s koupí Alessandrovy části Correggia a zároveň rozkaz císaře Camillovi, aby ji přestal okupovat. K tomu Daniela Ferrari, *I Gonzaga e i Da Correggio. Due famiglie signorili, due principati padani*, in: B. A. Raviola (ed.), Corti, s. 81-92, zde s. 84-85, 91; ASMN, AG, B. 426, c. 616; B. 465, c. 506, 845; B. 466, c. 121, 500r.

¹⁷³ Jakmile se Vincenzo Gonzaga stal dědicem Alessandra z Correggia, postavil se tím vůči Camillovi z Correggia, který se od roku 1572 soudil spolu s bratrem Fabriziem proti bratranci Alessandrovi, protože neuznávali, že se s ním měli jako s levobočkem kardinála Girolama z Correggia dělit o majetek. Mantovští vyslanci přítom na císařském dvoře v rodinném sporu podporovali Camilla a Fabrizia z Correggia proti Alessandrovi a až do jeho smrti vyjednávali pro mantovského vévodu roli arbitra v daném sporu. ASMN, AG, B. 2230: *Istruzione privata vista da SA et data al Marchese Prospero del Carretto nell'andata sua in Corte Cesarea*, marzo 1591; ASMN, AG, B. 465, c. 114.

potomka.¹⁷⁴ Od roku 1590 o tom jednali v nejvyšší tajnosti výlučně s vicekancléřem Jakubem Kurzem.¹⁷⁵ Camillo z Correggia platnost jakékoliv dohody s mantovským vévodou popřel a usiloval o legitimizaci svého nemanželského syna Jana Sira, čemuž měli mantovští vyslanci za úkol zabránit.¹⁷⁶ Camilla z Correggia podporovali zástupci španělského krále, toskánského velkovévody a vévodů z Parmy a Ferrary.¹⁷⁷ Jan Siro z Correggia byl s konečnou platností potvrzen za otcova dědice císařem Matyášem roku 1615 po zaplacení 120 000 zlatých. Stejně neúspěšně na císařském dvoře požadovali Vincenzovi nástupci navrácení 20 000 scudi, za které Vincenzo koupil dědičné nároky Alessandra z Correggia.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Zřízení vévody Vincenza Gonzagy z roku 1588, jímž se prohlašoval pánem hrabství Correggia, odkazovalo na pochybnou a nedochovanou dohodu z července 1587 mezi otcem Vilémem a hrabaty Camillem a Fabriziem z Correggia. Hrabata z Correggio prostřednictvím vévody Vespasiana Gonzagy ze Sabbionety během jeho pobytu v Praze uvedli k císaři psaní, že jakýkoliv kontrakt o podobné dohodě, který bude císaři představen, podepsali z donucení. K tomu D. Ferrari, I Gonzaga, s. 84; ASMN, AG, B. 464, c. 428; ASMN, AG, B. 2230, Istruzione privata a Enea Gonzaga, luglio 1591.

¹⁷⁵ ASMN, AG, B. 464, c. 417; ASMN, AG, B. 506, c. 124r-125.

¹⁷⁶ Jelikož Camillovi zemřeli legitimní synové z prvního manželství, vzal si v srpnu 1592 svou milenkou Francesku Mellini, aby tím legitimizoval jejich nemanželské děti. ASMN, AG, B. 2230, Istruzione privata a Enea Gonzaga, luglio 1591; ASMN, AG, B. 465, c. 844; B. 426, c. 651r; [https://www.treccani.it/enciclopedia/camillo-da-correggio_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/camillo-da-correggio_(Dizionario-Biografico)/)

¹⁷⁷ ASMN, AG, B. 465, c. 506, 559; ASMN, AG, B. 2234, kancelář Eneovi Gonzagovi 16. října 1592.

¹⁷⁸ D. Ferrari, I Gonzaga, s. 88; kvůli nevěli císařských radů a následně kvůli váhání Alessandrovy vdovy o Vincenzově koupi Alessandrovy části Correggia nakonec Vincenzo od nároků upustil a žádal od října 1594 vrácení peněz. K tomu ASMN, AG, B. 426, c. 622r, 653r.

III. Cesty ke zvýšení cti mantovského vévody

Předchozí neúspěchy o územní zisk mezi lety 1587 až 1592 nebyly vnímány jako porážka ani vévodou, ani jeho vyslanci, ani dvorskou společností. Naopak, každý ústupek a kompromis byl prezentován jako manifestace vévodových dobrých ctností a jako velké vítězství na poli cti. Z hlediska požívané císařovy přízně se působení mantovských vyslanců dá dělit na před a po Novellaře. Jestliže se na ně po lednu 1589 snašel císařův spravedlivý hněv, v průběhu následujících měsíců byl mantovský vévoda postupně ctěn paradoxně více než předtím.¹⁷⁹ Změna přístupu k záležitostem mantovského vévody se týkala zejména tajných radů, především vicekancléře Jakuba Kurze ze Senftenau.¹⁸⁰ Vévoda totiž prokázal svou velkomyslnost a poslušnost císaři tím, že ovládl své vášně a neuzmul si fyzickou silou to, na co měl spravedlivé nároky. Za faktor, který mu umožňoval císaře neuposlechnout, aniž by tím sklízel nepochopení společnosti, platila čest. Ta byla kromě katolické víry jedinou hodnotou, která stála nad věrností císaři.¹⁸¹

V hodnotovém žebříčku knížete na přelomu 16. a 17. století nestálo bohatství ani rozsáhlost držav na prvním místě.¹⁸² Společnost od vladaře, tedy od mantovského vévody, očekávala, že se nad tak bezvýznamnými věcmi povznáší.¹⁸³ Všelijaké kauzy a spory vedené na mnoha různých evropských dvorech nezaujímalý v každodenním životě Vincenza I. Gonzagy zvláštní místo.¹⁸⁴ Na čem mu opravdu záleželo, byla jeho

¹⁷⁹ ASMN, AG, B. 464, c. 213: „(Vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau) ... je zavázán se postarat, aby za minulá rozhořčení vévoda obdržel nějakou přízeň...“

¹⁸⁰ ASMN, AG, B. 464, c. 253: Giulio Strozzi 31. října 1589 psal, že císař na konání tajné rady „... začal velice láskyplně mluvit o vévodovi a nabádal tajné rady, že s ním musí jednat odlišně než s ostatními, protože je jeho pokrevním příbuzným a velikých ctností, a o to více, že jim císař tímto dává příklad...“; B. 464, c. 200-202, 293.

¹⁸¹ Otázka víry byla součástí kauzy Novellara kvůli silné angažovanosti papeže. ASMN, AG, B. 426, c. 562r: „... císař od nás nevidí nejmenší neposlušnost v čemkoliv, pokud nám v tom nebude bránit naše svědomí (*coscienza*) a čest (*reputazione*). Od císaře si slibujeme, že budou pod císařovou obzvláštní ochranou.“; B. 2957, c. 91-93: Vincenzo Gonzaga 26. srpna 1589 Giuliovi Strozimu: „Císaři chceme sloužit ve všem kromě víry (*Religione*), v níž je sám velmi horlivý, a kromě naší cti (*reputazione*), bez níž nechceme žít.“

¹⁸² Jean Hotman, *De la charge et dignité de l'ambassadeur*, Düsseldorf 1613, s. 58-59: „Panovníci často raději zachovají své postavení (*rang*) a čest (*dignité*) než své území a majetek.“

¹⁸³ ASMN, AG, B. 465, c. 511: v září 1591 vedl Eneáš Gonzaga rozhovor s vicekancléřem Kurzem, aby mu učinil slevu na poplatek říšské dvorské kanceláři za privilegium. Jakmile Kurz řekl, že by kvůli tomu musel požádat císaře, tak „... jsem ale Kurze ujistil, že vévoda nemá v úmyslu císaře podobnými věcmi obtěžovat. Že protentokrát poplatek zaplatí, ale pro příště by ocenil nižší částky.“

¹⁸⁴ ASMN, AG, B. 464, c. 104: vyslanec Giulio Strozzi odvětil vicekancléři Kurzovi 11. května 1589, „vévoda se o spory nezajímá a nechává je na starosti svým doktorům práv, jež přijal do svých služeb pro jejich poctivost (*integrità*) a kompetence (*sufficienza*) coby ty nejlepší z Itálie.“

čest, čest rodu a budování odkazu pro budoucí pokolení velkými činy. Nijak se tím neodlišoval od svých vrstevníků, z čehož plynuly četné konflikty.

Badatelé relativně do nedávna ponechávali bez povšimnutí, že některá severoitalská knížata druhé poloviny 16. století měla zájem na aktivnějším politickém působení v Římsko-německé říši.¹⁸⁵ Proto vyvíjela značné úsilí, aby si vymohla čestnější tituly a přednější postavení (*rango, rank*) v *res publica christiana*. Výhody plynoucí z takových úspěchů se reálně projevíly větším manévrovacím prostorem na poli sňatkových aliancí.¹⁸⁶ Honba po titulech nebyla rozmarem vrtošivých knížat za předpokladu, že základními pilíři raně novověké společnosti byl hierarchický řád a čest.¹⁸⁷ Nešlo o nákup protekcí a čestných titulů jako v případě hispánské monarchie,¹⁸⁸ jasnou motivací bylo legitimizovat vlastní moc a zařadit se do společnosti evropských knížecích a královských dvorů.¹⁸⁹ Spory o přednost určitým způsobem nahrazovaly ozbrojený konflikt.¹⁹⁰ Nikdy v něj nepřerostly. Zároveň v očích říšských vazalů posilovaly legitimitu císaře, který rozhodoval o přednosti a uděloval nejvyšší tituly.¹⁹¹ Svrchované postavení si v tomto ohledu v *Reichsitalien* kladl císař. Podle slov benátského vyslance rivalita mezi italskými knížaty císaři Rudolfovi II. vyhovovala také proto, že představovala záminku k financování, aniž by musel stávající hierarchii nezbytně měnit.¹⁹² Investitury, velkovévodský titul, různé typy oslovení, spory o přednost činily z *Reichsitalien* zdroj financí.¹⁹³

¹⁸⁵ To platí i pro toskánského velkovévodu. Papež Pius IV. chtěl v šedesátých letech 16. století původně Cosimovi I. Medicejskému udělit titul arciknížete, narazil však na odpor Habsburků s odkazem na privilegium maius. K tomu Venceslao Santi, *La precedenza tra gli Estensi e i Medici e l'Historia de' principi d'Este di Jan Battista Pigna*, Ferrara 1897, s. 25.

¹⁸⁶ A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 128-129.

¹⁸⁷ Alessandra Favalli, *Il rango e la dinastia: gli Este alla ricerca di un equilibrio politico nello spazio italiano ed europeo all'epoca delle guerre di religione francesi (1559-1580)*, Paris-Teramo 2021 (Dizertační práce), s. 27.

¹⁸⁸ A. Spagnoletti, *Feudatari*, s. 53-55.

¹⁸⁹ A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 136.

¹⁹⁰ Toby Osborne, *The Surrogate War between the Savoys and the Medici: Sovereignty and Precedence in Early Modern Italy*, *The International History Review* 29, 2007, č. 1, s. 1-21.

¹⁹¹ Platilo pravidlo, že nikdo nemá právo jmenovat sobě rovného. Vévoda směl tudíž udělovat pouze tituly markraběte a hraběte, jež stály na nižším stupni. K tomu Giovanni Battista De Luca, *Il dottor volgare I*, Roma 1673, s. 71.

¹⁹² Relace o Římsko-německé říši a císařském dvoře, psaná v kontextu vojenského tažení a zjetí arciknížete Maxmiliána v Polsku, je anonymně vytištěna v *Thesoro politico*, Colonia 1589, s. 33-48, zde s. 48.

https://books.google.cz/books/about/Thesoro_politico_cioè_relazioni_instrut.html?id=Wyj1Pj1h0QEC&redir_esc=y

¹⁹³ J. P. Niederkorn, *Reichsitalien*, s. 81-82.

Zvrat v hierarchii italských knížat (*principi*) představoval titul velkovévody,¹⁹⁴ jímž papež roku 1569 nad všechny vyzdvihl rod Medicejských.¹⁹⁵ Jakmile Maxmilián II. roku 1575 titul novému velkovévodovi Františkovi I. Medicejskému potvrdil, rozpoutali s toskánským velkovévodou na císařském, papežském a španělském dvoře boj o přednost savojský¹⁹⁶ a ferrarský vévoda, protože doposud byli uznáváni za přednější.¹⁹⁷

Přednost se stavěla na odívání při veřejných příležitostech a na místech velkého srovnání davů. Středem, případně počátkem každé ceremonie na císařském dvoře byla císařská kaple.¹⁹⁸ V případě rudolfinského dvora šlo pravděpodobně o kapli Všechny svatých, do níž se vstupovalo Vladislavským sálem.¹⁹⁹ Ačkoliv mantovský vévoda Vincenzo I. Gonzaga ve své argumentaci tvrdil opak, bylo místo na mších v císařské kapli neoddělitelně spjato s postavením v hierarchii knížat.²⁰⁰ Kromě své liturgické funkce

¹⁹⁴ Dobové slovo *Principe* již v řečené době bylo vnímáno různě. Například podle ferrarského dvořana Annibaleho Romei *principe* pouze označovalo vrchnost, čímž se odlišovala od poddaných. Jestliže bylo používáno v duchu synonymního slova *Potentati*, tak se tím v pramenech mínili jak velcí italská říšská vazalové, tak říšská knížata, přestože kromě savojského vévody s nimi v celku Římsko-německé říše nebyli rovnocenní. K tomu A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 128; Annibale Romei, *Discorsi*, Ferrara 1586 s. 167; G.B. De Luca, *Il dottor I*, s. 19-20.

¹⁹⁵ Alessandra Contini, *La concessione del titolo di granduca e la "coronazione" di Cosimo I fra papato e Impero (1569-1572)*, in: M. Schnettger – M. Verga (edd.), *L'Impero*, s. 417-438; Maria Antonietta Visceglia, *Il cerimoniale come linguaggio politico. Su alcuni conflitti di precedenza alla corte di Roma tra Cinquecento e Seicento*, *Publications de l'École française de Rome* 231, 1997, s. 117-176, zde s. 120-122.

¹⁹⁶ Roku 1578 savojský vévoda požádal Rudolfa II. o revizi, ale císařský dekret následujícího roku promluvil ve prospěch toskánského velkovévody. Přestože podle mantovských vyslanců roku 1589 se měli savojskému vévodovi uchýlit o pomoc na nadcházející říšský sněm v Řeznu, v podstatě tím bylo stvrzeno na celé 17. století prvenství rodu Medicejských, které se savojský vévoda neúnavně pokoušel zvrátit získáním královského titulu. Savojský vyslanec Carlo Francesco Manfredi z Lucerny konzultoval roku 1604 se španělským vyslancem Guillénem San Clemente, jakou šanci má na udělení titulu krále a na přednost před florentským vyslancem v císařské kapli. Vincenzo Promis (ed.), *Ambasciata di Carlo Francesco Manfredi di Luserna a Praga nel 1604*, Torino 1877, s. 113-114; Franco Angiolini, *Medici e Savoia. Contese per la precedenza e rivalità di rango in età moderna*, in: Luisa Clotilde Gentile – Paola Bianchi (edd.), *L'affermarsi della corte sabauda. Dinastie, poteri, élites in Piemonte e Savoia fra tardo Medioevo e prima età moderna*, Torino 2006, s. 435-479; T. Osborne, *The Surrogate War*; Maria Antonietta Visceglia, *Il papato nella contesa dei Savoia per il titolo regio (XV-XVIII secolo)*, in: Jean-François Chauvard - Andrea Merlotti – Maria Antonietta Visceglia (edd.), *Casa Savoia e la Curia romana dal Cinquecento al Risorgimento*, Roma 2015, s. 55-91; Adriana Concin, *Splendid Gifts and a Florentine Architect for Emperor Rudolf II: Antonio Lupicini at the Imperial Court in Prague (1578-1580)*, *Studia Rudolphina* 20, 2020, s. 25-49, zde s. 26, 49; ASMN, AG, B. 464, c. 170.

¹⁹⁷ V. Santi, *La precedenza; Pietro Capei, Saggio di "Atti e Documenti nella controversia di precedenza tra il duca di Firenze e quello di Ferrara" negli anni 1562-1573*, *Archivio Storico Italiano* 7, 1858, s. 93-116; vývoj sporu po roce 1575 rekonstruovala E. Taddei, *Die Este*, s. 141-143; na francouzském dvoře došlo k jiné situaci, kdy Jindřich III. roku 1580 potvrdil přednost savojských a ferrarských vévodů nad rodem Medicejských navzdory vyššímu titulu velkovévody. K tomu A. Favalli, *Il rango*.

¹⁹⁸ M. A. Visceglia, *Il cerimoniale*, s. 124.

¹⁹⁹ V dobových záznamech byla označována jako *Capella regia*, za císaře Karla IV. šlo o kapli císařskou. K tomu František Záruba, *Capella regia – kaple Všechny svatých na Pražském hradě*, *Castelloologica bohemica* 12, Praha 2010, s. 97-133, zde s. 105, 124.

²⁰⁰ ASMN, AG, B. 426, c. 528r: „O sezení v kapli v minulých letech jednal náš otec. Narazil na potíže, protože šlo o místa nad ferrarským a savojským vévodou. Ale my se spokojíme se sezením pod toskánským velkovévodou, aniž bychom si nárokovali přednostní právo nad řečenými vévodami a škodili jim... Budete o tom jednat v nejvyšší tajnosti...“.

inscenovala kaple rovněž společenský a politický řád s panovníkem na jeho vrcholu a potvrzovala jej před zraky pozemskými i nebeskými. Vyšší postavení nad někým se nabývalo, potvrzovalo či upíralo prostřednictvím symbolů a rituálů. Podílet se na rituálech moci, jež byly řízeny každému srozumitelnými symbolickými kódy, znamenalo potvrdit stávající či nové postavení.²⁰¹ Na rudolfinském dvoře v Praze se mši v císařské kapli kromě nejvyšších úředníků²⁰² účastnili také čtyři nejpřednější vyslanci. Jejich složení v pořadí nuncius, španělský, benátský a toskánský vyslanec odráželo hierarchii vyslanců na dvoře, s papežským nunciem na jejím vrcholu.²⁰³ Ono uspořádání má své počátky v dekretu Maxmiliána II. ze srpna 1576, kterým potvrdil místo v císařské kapli toskánskému vyslanci před savojským a ferrarským.²⁰⁴ Ti od té doby nechodili na mše do císařské kaple, protože by tím uznali svou podřízenost.²⁰⁵ V císařské kapli nedocházelo k separaci zástupců katolických říšských knížat a zástupců z Apeninského poloostrova. Výše zmínění čtyři vyslanci stáli i nad zástupci říšských kurfiřtů, kteří měli jako jediní z říšských knížat přístup do císařské kaple.²⁰⁶

V souvislosti s houbou po nových titulech přestali být jednotliví italské vévodové od sedmdesátých let spokojeni s tradiční titulaturou *Illustrissimo a Eccellenza*.²⁰⁷ Jednotliví vévodové začali od svého okolí a jiných italských knížat vyžadovat, aby se na ně obraceli jako na *Serenissimo a Altezza*. Způsob oslovení nebyl spjat s vévodou jako institucí, ale s jeho osobou. Proto nebudil takové vášně jako záležitosti nových titulů.

²⁰¹ Barbara Stollberg-Rilinger, Zeremoniell als politisches Verfahren: Rangordnung und Rangstreit als Strukturmerkmale des frühneuzeitlichen Reichstags, in: Johannes Kunisch (ed.), *Neue Studien zur frühneuzeitlichen Reichsgeschichte*, Berlin 1997, s. 91-132; o funkci liturgie v panovnické ideologii Peter Bennett, *Music and Power at the Court of Louis XIII. Sounding the Liturgy in Early Modern France*, Cambridge-New York 2021.

²⁰² Wolfgang Rumpf z Wuelrossu při příležitosti mše prohodil pár slov s toskánským vyslancem. ASMN, AG, B. 466, c. 474v; Suzanne B. Butters, *The Uses and Abuses of Gifts in the World of Ferdinando de' Medici (1549-1609)*, *I Tatti Studies in the Italian Renaissance* 11, 2007, s. 243-354, zde s. 320.

²⁰³ ASMN, AG, B. 427, c. 332r.

²⁰⁴ Savojský vévoda se roku 1582 bezvýsledně obrátil na kolegium kurfiřtů při příležitosti říšského sněmu konaného v Aušpurku, aby měl přednost na ceremoniích (*in Aula et Capella*). Cornel Zwierlein, *Savoyen-Piemonts Verhältnis zum Reich 1536 bis 1618*, in: M. Schnettger – M. Verga (edd.), *L'Impero*, s. 347-389, zde s. 367-368; Viktor Bibl, *Die Erhebung Herzog Cosimos von Medici zum Grossherzog von Toskana und die kaiserliche Anerkennung*, Wien 1911, s. 160.

²⁰⁵ ASMN, AG, B. 427, c. 307v: vyslanec Lepido Agnelli píše „Zesnulý vévoda (Vilém Gonzaga) mi v tajné instrukci nařídil, abych zařídil, že vévoda nebude sedět v císařské kapli pod toskánským velkovévodou, pokud savojský vévoda získá místo v kapli za Benátskou republikou. Ale k ničemu takovému nedošlo.“

²⁰⁶ ASMN, AG, B. 464, c. 559: „Vyslanec kolínského arcibiskupa šel s císařem na nedělní mši a nárokoval si místo nad benátským vyslancem. Schylovalo se k hádce, ale nakonec musel být pod ním.“

²⁰⁷ V tváří tvář je lidé oslovovali *Illustrissimo Prencipe*, zatímco v dopisech *Vostra Eccellenza*. Roku 1612 již byli alespoň v italském prostředí oslovováni osobně *Serenissimo Prencipe* a v dopisech *Vostra Altezza* toskánský velkovévoda a vévodové savojský, mantovský, urbinský, parmský a modenský. K tomu Benedetto Pucci, *L'idea di varie lettere usate nella segreteria d'ogni prencipe e signore*, Venezia 1612, s. 122.

Jelikož nešlo o věc písemně stvrzenou císařským privilegiem, tak ve skutečnosti zrcadlil spíše stupeň recipročních projevů úcty než postavení ve společnosti.²⁰⁸ Zmatek v etiketě a nové spory tak mohly vzejít z toho, že vladař nebyl přivítán či osloven tak, jak se sluší na jeho postavení. Běžně se podobným nepříjemnostem předcházelo tím, že se nepotkávali na veřejnosti. Učinit to nutnou zdvořilostí mohlo jen císařské privilegium.²⁰⁹ Toho se dočkali pouze toskánský velkovévoda a savojský vévoda za života Maxmiliána II.²¹⁰

Držet krok se savojskými a toskánskými knížaty se pokoušel také mantovský vévoda Vilém Gonzaga, jemuž nechyběly ambice, ale paradoxně právě proto se nedočkal očekávaných výsledků. S oprávněným podezřením interpretovali Maxmilián II. a Rudolf II. jeho žádosti jako předstupeň k tomu, aby jednal o titul velkovévody. Oporu shledal ve své manželce Eleonoře Habsburské, sestře císaře Maxmiliána II.²¹¹ Ten sice roku 1575 povýšil markrabství Monferrato na vévodství, ale už nedal souhlas k tomu, aby byl Vilém osloven tituly *Serenissimo* a *Altezza*, o nichž k císařově nelibosti Vilém prohlásil, že je od něj obdržel.²¹² Rudolf II. mu kromě toho navíc odmítal udělit privilegium si vylepšit vévodskou korunu, vyobrazovanou v erbovním znamení nad rodinným štítem, o růže a trny. Císařský diplom mu nakonec povolil ozdobit erb růžemi, symbolem dobrotivosti vstříc poddaným, ale bez trnů, symbolizujících přísnou spravedlnost (*severa Iustitia*) vůči bezpráví.²¹³ Nezískal ani sezení v císařské kapli hned

²⁰⁸ A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 146-147.

²⁰⁹ M. Schnettger, *I rapporti*, s. 20.

²¹⁰ A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 137; E. Taddei, *Die Este*, s. 140, 154.

²¹¹ A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 133; G. Malacarne, *I Gonzaga III*, s. 280.

²¹² ASMN, AG, B. 427, c. 326v; V. Santi, *La precedenza*, s. 51; jednotlivé instrukce Giuliovi Cavrianimu, Fabrizioovi Gonzagovi, Cesarovi Rivovi a Guidovi Sforzovi Gonzagovi, vyslaným na císařský dvůr v roce 1575, jsou uloženy v ASMN, AG, B. 426; instrukce Robertu Auserstorferovi ve Štýrském Hradci téhož roku a pro stejný účel je uložena v ASMN, AG, B. 535; Rudolf II. podle některých autorů přiznal vévodovi Vilémovi na sklonku jeho života titulaturu *Altezza* a *Serenissimo*. Vycházejí z kroniky Gianbattisty Vigilia (*Insalata, cronaca mantovana dal 1561 al 1602*). To, že kronikář považoval tuto věc za hodnou zapamatování, značí o neobyčejné prestiži pojící se s daným oslovením. Je to však v rozporu nejen s dopisy mantovských vyslanců, ale také s informací o dosavadním stavu záležitosti, napsanou roku 1589 Lepidem Agnellem vévodovi Vincenzovi. K tomu G. Malacarne, *I Gonzaga III*, s. 275; ASMN, AG, B. 463, c. 1085: „... kdyby vévoda chtěl, tak dostane onen titul, po kterém jeho zesnulý otec tak dlouho toužil.“; B. 506, 305r: „Protože byl císařským dekretem získán titul *Illustrissimo*, který ale obsahoval klauzuli, jež zamezuje získání titulu *Serenissimo*, nadarmo se prostřednictvím vévody z Ferrary zasazovalo o její zrušení... Císař věc přešel pouze svými dopisy, krásnými, ale pozbývajících významu. Posledním dekretem vzkázal, že je možné dekret o titulu poslat zpět, aby byl upraven k vévodově libosti, avšak pouze k přeformulování ostrosti dané klauzule, nikoliv, aby udělil titul *Serenissimo*. Vévoda (Vilém Gonzaga) dekret neposlal zpět...“.

²¹³ Giancarlo Malacarne, *I Gonzaga di Mantova III. La vetta dell'Olimpo da Federico II a Guglielmo* (1519-1587), Modena 2006, s. 266-280; odmítnutí trnů pravděpodobně vycházelo z toho, že roli svrchovaného soudce v říšských lénech zastával císař.

za toskánským vyslancem, protože si tím kladl přednost nad savojským a ferrarským vyslancem v ceremoniích na císařském dvoře.

Již od počátku nástupnictví dával Vincenzo I. Gonzaga okolí najevo, že je čas, aby byl považován za člena rodu Habsburků.²¹⁴ Jeho přání promítaly různé osoby, které vyhledávaly jeho mecenát.²¹⁵ V tomto přesvědčení byl vychováván matkou Eleonorou Habsburskou.²¹⁶ V matce Eleonoře a sestře Anně Kateřině Tyrolské prostřednictvím jejího manžela Ferdinanda Tyrolského našel veliké ochránkyň v počátcích své vlády.²¹⁷ Svá politická rozhodnutí stavěl na argumentech pokrevního příbuzenství a oddanosti habsburskému rodu. Podílel se na jejich rodinných rituálech. Mantované byli spolu se španělským vyslancem Guillénem San Clementem těmi vyslanci, kteří drželi smutek po smrti Karla Štýrského v červenci 1590²¹⁸ a Alžběty Habsburské v lednu 1592.²¹⁹ Velkou čest prokázal císař Vincenzovi I. Gonzagovi, když se na něj obrátil v červenci 1591, aby jej zastupoval na křtu prvorozeného syna Cosima (II.) velkovévody Ferdinanda Medicejského.²²⁰ Za císaře předal ve Florencii diamant.²²¹

Vincenzo si sliboval, že jakmile získá přátelství a respekt arciknížat, bude v nich mít přímluvce u císaře a říšských stavů, aby byl přijat jako rovnocenný mezi plnoprávná říšská knížata. Dobré vztahy s jednotlivými arciknížaty udržoval prostřednictvím stálé

²¹⁴ Literát Cesare Campana v předmluvě ve svém genealogickém díle dedikovaném Vincenzovi Gonzagovi bere jeho příslušnost k Habsburkům za samozřejmou. Cesare Campana, *Arbori delle famiglie le quali hanno signoreggiato in Mantova fino a' tempi nostri*, Mantova 1590.

²¹⁵ Francesco Balbi z Correggia ve svém popisu holdovací cesty Vincenza I. Gonzagy do Monferrata kladl velký důraz na to, že byl habsburské krve, jak vyplývá již ze samotného názvu díla. K tomu Francesco Balbi da Correggio, *Pasada del sereniss. s. don Vincenzo Gonzaga y Austria duq de Mantua, y Monferato, por el estado de Milan, para yr a tomar el poseso del su estado de Monferato, con los recebimientos que en el dicho viaje le han sido hechos, en todas partes*, Mantova 1588.

²¹⁶ Když roku 1575 žádala Eleonora Habsburská císaře Maxmiliána II., aby Vilémovi Gonzagovi udělil titulaturu *Serenissimo a Altezza*, argumentovala „... od nedávna se tak dává oslovovat ferrarský vévoda ... A mějte na paměti, že to bude ke cti a velikosti našeho syna (Vincenza Gonzagy), který si zaslouží, abyste mu pomohl, protože patří do vaší rodiny.“. K tomu ASMN, AG, B. 427, c. 326v.

²¹⁷ Ke sňatkům Gonzagů s Habsburky C. Mozzarelli, I Gonzaga, s. 201-207.

²¹⁸ Pohřeb se konal 7. a 8. ledna 1590. ASMN, AG, B. 464, c. 496; B. 465, c. 18v; k tématu Václav Bůžek, *Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů. Reprezentace katolické víry, politické moci a dynastické paměti*, Praha 2020.

²¹⁹ Pohřeb se konal 4. a 5. května 1592. ASMN, AG, B. 466, c. 29, 468r; k Alžbětě Habsburské, sestře Rudolfa II. a francouzské královně vdově Marianne Rauchensteiner, Alžběta, in: Brigitte Hamann (ed.), *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996, s. 51–52; Joseph F. Patrouch, *Queen's Apprentice. Archduchess Elizabeth, Empress María, the Habsburgs, and the Holy Roman Empire, 1554–1569*, Leiden 2010.

²²⁰ Nabídku zprostředkoval Wolfgang Rumpf. ASMN, AG, B. 465, c. 246-247: „... rozhodnutí směřuje k počtení vévody ... celý svět si bude vévody velmi vážit po těchto znameních císařovy dobré vůle ... Jako císařův zástupce budete mít přednost před zástupcem španělského krále.“; B. 465, c. 281-282: „Kdyby nebylo takové vzdálenosti a vévoda by nebyl tak drahým příbuzným, byl by císař pověřil jednoho ze svých bratrů.“; Rudolf II. a Filip II. byli také kmotry Vincenzova prvorozeného syna Franceska Gonzagy. Oba na křtinách 15. května 1586 zastoupil Vespasiano Gonzaga. K tomu G. Amadei – E. Marani – G. Praticò (edd.), *Federico Amadei. Cronaca II*, s. 859.

²²¹ K. Vocelka, *Die politische Propaganda*, s. 170.

korespondence a darů. Každý vyslanec určený na císařský dvůr měl navštívit arciknížata na cestě do nebo z Prahy. Před odjezdem z Mantovy byl každý opatřen dopisy pro členy rakouské větve Habsburků, aby je osobně předal nebo se postaral o jejich doručení. Významné postavení zaujímaly dvory v Innsbrucku a Štýrském Hradci arciknížat Ferdinanda Tyrolského a Karla Štýrského, kde byl povětšinou zastoupen svými agenty.

Příležitost vyniknout nad italskými knížaty se Vincenzovi I. Gonzagovi naskytla se zvolením arciknížete Maxmiliána částí polské šlechty králem a následnou přípravou jeho krátkého a neslavného vojenského tažení k obhájení koruny.²²² Na začátku měsíce psal Ferdinandovi Tyrolskému, že je připraven dostát slibu, jenž mu dal v Innsbrucku, tedy nasadit vlastní život a statky pro věc rodu Habsburků. Napsal, že čeká pouze na to, až bude vyzván a vyjede na vlastní náklady v čele jednoho tisíce jezdců a deseti tisíc pěších na ochranu nového polského krále.²²³ Osobní účast od něj nebyla vyžadována kromě jiných důvodů snad už jen pro to, že tehdy ještě ani nebyl oficiálně vévodou.²²⁴ Ale pár dní nato jej vyhledal Maxmiliánův služebník hrabě Alfonso Montecuccoli, aby pomohl jeho válečnému úsilí půjčkou 25 000 scudi.²²⁵ S žádostí se rovněž Maxmilián obrátil na ferrarského vévodu Alfonsa II. d'Este, který však odmítl.²²⁶

Mantovští vyslanci neotáleli, aby vévodův projev věrnosti zveřejnili na císařském i španělském dvoře. Vincenzo I. Gonzaga na něj odkazoval také v instrukci z 10. února 1588 Anselmovi Mondinovi, vyslanému do Prahy pro investituru Mantovy a Monferratu.²²⁷ Tato instrukce ukazuje, jakým způsobem Vincenzo Gonzaga po následující léta zamýšlel vykonat přerod z italského knížete na politické periferii *Reichsitalien* v plnohodnotného a aktivního člena Římsko-německé říše. Na císařském dvoře měl získat místo a hlas na říšském sněmu, císařův souhlas, aby byl vévoda ctěn titulaturou *Serenissimo* a *Altezza* jak arciknížaty, tak císařskými rady, místo pro mantovské vyslance v císařské kapli, vylepšení erbovního znamení mantovských

²²² J. Janáček, Rudolf II., s. 349-371.

²²³ ASMN, AG, B. 2957, c. 9r: „... ale až budou v Polsku, bude nutno zaopatřit jejich plat.“

²²⁴ Slavnostní korunovace proběhla v Mantově 22. září 1587.

²²⁵ Do měsíce je Vincenzo I. Gonzaga dodal k dispozici. Otázka jejich vrácení byla otevřena na jaře 1591, když Maxmilián navštívil Prahu. Arcikníže svolil, že půjčku vrátí. Alfonso Montecuccoli o finanční podporu žádal také ferrarského vévodu. K tomu ASMN, AG, B. 2957, c. 11r, 17r; B. 2230, kancelář Auserstorfovi 4. květen 1591; [https://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_(Dizionario-Biografico)/)

²²⁶ ASMN, AG, B. 463, c. 189.

²²⁷ ASMN, AG, B. 426, c. 527r: „Arciknížeti Ferdinandovi Tyrolskému dodáte, že z činů dobře poznal naši připravenost a touhu sloužit habsburskému rodu, jmenovitě v záležitosti volby Maxmiliána polským králem, jemuž jsme znovu k dispozici posloužit tím, čím budeme moci...“

Gonzagů o znak habsburského rodu a souhlas, že mantovský vévoda přivítá v Janově a osobně doprovodí do Prahy novou císařovnu infantku Isabellu.²²⁸

Říšské stavy v souladu s říšským právem považovaly italská knížata v otázce přednosti vůči nim za podřadná.²²⁹ S tímto názorem se už nemusela sžít italská knížata. Vincenzo I. Gonzaga stavěl sám sebe říšským knížatům na roven ctí, jen ne právy. Na rozdíl od nich neměla italská knížata hlas na říšském sněmu.²³⁰ Jedinou výjimkou byl savojský vévoda, čímž se těšil mezi italskými rody zvláštnímu postavení a ve svých sporech se obracel nejen na říšskou dvorskou radu, ale také na říšské stavy během říšských sněmů.²³¹ Vincenzovi nevadilo, že se s tímto právem pojila povinnost říšských daní. Anselm Mondino měl na císařském dvoře zjistit, jestli mu v tom budou kladeny překážky. V dubnu 1588 se v císařově hodovní síni jako by z vlastní zvědavosti vyptával nového císařského vyslance v Římě Víta Dornberga na chod říšského sněmu.²³² Obzvláště se vyptával na postavení savojského vévody.²³³ Měsíc na to si opatřil seznam berní ujednaných na říšském sněmu v Aušpurku roku 1559 pro potřeby války v Uhrách.²³⁴ Poznamenal, že z hlediska přednosti savojskému vévodovi náleží až předposlední místo mezi světskými knížaty.²³⁵ Mantovský vévoda hlas nikdy nezískal. Bylo mu pouze nabízeno místo jako přihlížejícímu.²³⁶

²²⁸ ASMN, AG, B. 426, c. 526v-529; doprovodem infantky Isabely do Prahy v rámci nikdy nerealizovaného sňatku chtěl Vincenzo I. Gonzaga prokázat, že je spolehlivým zprostředkovatelem císařových zájmů na Apeninském poloostrově, na kterého se kdykoliv mohl v případě potřeby obrátit; ASMN, AG, B. 563, c. 553: Anselm Mondino píše 10. května 1588. „Nic jsem (ohledně sňatku) nedělal, protože se tu o tom nemluví. Agnello mi ale řekl, že císař o vašem úmyslu už ví. Z Benátek mu to napsal Vít Dornberg, když tam ještě byl císařským vyslancem.“

²²⁹ E. Taddei, *Die Este*, s. 151.

²³⁰ ASMN, AG, B. 426, c. 526: „... říšská knížata, která jsou nám rovna, nemají potíže mít sezení a hlas na říšských sněmech...“

²³¹ Sven Externbrink, *State-building within the Empire. The Cases of Brandenburg-Prussia and Savoy-Sardinia*, in: J.W. Evans - P. H. Wilson (edd.), *The Holy Roman Empire*, s. 187-202, zde s. 193-194.

²³² ASMN, AG, B. 463, c. 437: „Berně stanovené Maxmiliánem I. byly velmi slabé. Na každém sněmu jsou ale podle potřeb Římsko-německé říše zvyšovány za souhlasu říšských knížat, neboť císař sám takovou pravomoc nemá. Na posledním sněmu v Augšpurku byly stanoveny těžké berně pro udržování posádky v Uhrách, fortifikaci Vídně a jiné potřeby. K zaplacení berní je časový limit a do nového sněmu knížata nic dalšího neplatí.“

²³³ ASMN, AG, B. 463, c. 437: „Savojský vévoda platí 14 300 scudi ročně a od člověka, který jel berně za ním vymáhat, vím, že dluží za mnohé roky.“

²³⁴ ASMN, AG, B. 463, c. 526-529.

²³⁵ ASMN, AG, B. 463, c. 521-522.

²³⁶ Bylo nabídnuto na říšském sněmu v Řeznu konaném roku 1613 novému vévodovi Ferdinandovi Gonzagovi. Jeho vyslanec měl zajistit, aby neměl přednost před modenským vyslancem. ASMN, AG, B. 427, c. 316r, 320.

V květnu 1588 vykonal Anselm Mondino přísahu věrnosti císaři.²³⁷ Teprve poté došlo k sepisování investitury, kterou si vyzvedl z říšské dvorské kanceláře po zaplacení taxy 200 scudi. Spolu s investiturou si za 400 scudi odnesl privilegium, že Vincenzo I. Gonzaga smí krášlit svůj erb znakem rodu Habsburků.²³⁸ Novým knížatům se tradičně udělovala nová privilegia,²³⁹ ale k tomuto počátečnímu projevu císařovy dobré vůle nepochybně přispěla i Vincenzova půjčka pro Maxmiliánovo vojenské tažení.

Maxmilián byl vedle Ferdinanda Tyrolského druhým arciknížetem, který mantovského Gonzagu oslovil *Serenissimo* a *Altezza*. Ve vztazích k rodu Habsburků šlo o zásadní krok kupředu. Představitelé Benátské republiky například Vilémovi Gonzagovi kladli podmínku, že ho tak budou oslovovat, jakmile uvidí příklad u některého z arciknížat. Jeho syn Vincenzo Gonzaga se už cítil být oprávněn požádat ostatní arciknížata, aby ho „ctila“ (*onorare*) titulaturou *Serenissimo* a *Altezza* stejně jako kteréhokoliv člena rodu Habsburků, protože jej tak oslovovala většina italských knížat a říšští kurfiřti.²⁴⁰ Od císaře si přál posvěcení své distinkce od ostatních italských knížat, která tak oslovována nejsou, na základě pokrevního příbuzenství.²⁴¹ Význam této titulatury vykreslují obavy a taktní vyjednávání vyslance Lepida Agnelliho s hrabětem Antoniem d'Arco o tom, zda bude nového mantovského vévodu oslovovat *Altezza* a *Serenissimo* anebo stávajícím *Eccellenza* a *Illustrissimo*. D'Arco totiž vyrazil v listopadu 1587 do Mantovy, aby vyřídil císařovy kondolence za smrt otce Viléma.²⁴²

Od císařových služebníků měl Vincenzo I. Gonzaga mnohem větší obtíže, aby ho respektovali příslušnou titulaturou osobně i v korespondenci, než jak tomu bylo u služebníků arciknížat. Vincenzo Gonzaga například během své návštěvy Benátek v červnu 1588 jako jediného z tamních zástupců panovníků a knížat nenavštívil

²³⁷ ASMN, AG, B. 563, c. 561: „... za přítomnosti mnoha českých pánů, kteří přijeli kvůli svému sněmu, císařových radů a komorníků byla ve čtvrtek ráno provedena ona ceremonie, které se mohli účastnit také doktor Avellani, moji synovci a pár členů mé domácnosti.“

²³⁸ Souhlasit s erbem Habsburků pro mantovského vévodu musela také arciknížata Arnošt, Karel Štýrský a Ferdinand Tyrolský. Na konci dubna 1588 jim proto císař napsal dopis, aby poznal jejich názor. ASMN, AG, B. 463, c. 495, 717.

²³⁹ ASMN, AG, B. 506, c. 189v: „...je zvykem, že nový panovník uděluje nové laskavosti...“.

²⁴⁰ ASMN, AG, B. 426, c. 527, 877r.

²⁴¹ ASMN, AG, B. 463, c. 395; c. 877v: „... zde jsme dodali (Zachariáši Geizkoflerovi) příklad, jak jedná španělský král se svým zetěm savojským vévodou a se svým příbuzným vévodou parmským, jak se zesnulým, tak s tím živým. S ostatními jedná jinak.“

²⁴² Zásadním bylo, že hraběte Antonia d'Arco o to nesměl žádat osobně mantovský vyslanec Lepido Agnello. Proto zajistil, aby Antoniově d'Arco napsali jako by od sebe Ottavio Spinola a hrabě Jan Battista d'Arco, že pokud mu to císař výslovně nezakáže, tak ať jedná s Vincenzem, jak se sluší, jako to učinil hrabě Pirro di Collalto při jiné příležitosti s vévodou savojským. ASMN, AG, B. 463, c. 189, 191, 198.

císařského sekretáře Bernardina Rossa, protože by ho neoslovoval správně.²⁴³

Přesvědčování císařských radů, aby nazývali vévodu *Altezza a Serenissimo*, ponechávali mantovští vyslanci od června v rukách Zachariáše Geizkoflera, agenta Ferdinanda Tyrolského. Jako argumenty sloužily kopie dopisů se správnou titulaturou od papeže, „polského krále“ Maxmiliána a Harrachů,²⁴⁴ služebníků arciknížete Arnošta, který tímto gestem projevil dobrou vůli.²⁴⁵

Právě obavy o to, jak s ním bude císařský dvůr jednat, byly pravděpodobně příčinou toho, proč se Vincenzo I. Gonzaga nakonec v létě 1588 nedostavil na rodinnou poradu Habsburků do Prahy, kde se kromě císařova sňatku a nástupnictví mělo rokovat, zda arciknížete Maxmiliána,²⁴⁶ který v lednu 1588 upadl do polského zajetí, vysvobodit za mírového zprostředkování papeže anebo silou zbraní.²⁴⁷ Podle všeobecného mínění na výsledku schůze záležela reputace celého rodu. Vincenzo Gonzaga netoužil po ničem jiném, než aby ukázal, že je Maxmiliánovo zajetí i jeho osobní potupou. Být jednáním přítomen po boku arciknížat znamenalo převzít s nimi zodpovědnost za nápravu poskvřené kolektivní cti.²⁴⁸ Vstupenkou do klanu Habsburků byly přímluvy švagra Ferdinanda Tyrolského.²⁴⁹ K cestě do Prahy se Vincenzo rozhodl improvizovaně, protože svůj úmysl nesdělil svým vyslancům, kteří museli narychlo u císařských radů domlouvat co nejdůstojnější ubytování.²⁵⁰ Rožmberský palác, který si pro vévodu představoval Ferdinand Tyrolský, nepokládali za dostatečně důstojný, protože byl příliš

²⁴³ Jako vysvětlení bylo pouze císařskému sekretáři sděleno, že vévoda přijel do Benátek jako soukromá osoba (*persona privata*), nikoliv jako mantovský vévoda. ASMN, AG, B. 463, c. 869, 871, 901.

²⁴⁴ ASMN, AG, B. 463, c. 537.

²⁴⁵ Karel Harrach přijel na přelomu května a června 1588 do Mantovy jako vyslanec vyřídít Arnoštovy pozdravy. Vévodovi zároveň odevzdal dopisy svého otce Linharta V. a dědy Linharta IV. ASMN, AG, B. 463, c. 618, 1079, 1083, 1089.

²⁴⁶ ASMN, AG, B. 463, c. 907v-908; Johann Loserth, Zum Einzug der Erzherzöge Ferdinand, Karl, Ernst und Matthias in Prag am 3. August 1588, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 35, 1897, s. 357-362.

²⁴⁷ Vyslanci posílali zprávy o přípravách rodinné schůze Habsburků již od března 1588. Kdyby se císař nakonec rozhodl jít do války, měli být o pomoc požádána také italská knížata. Vyslanci silně doporučovali pomoci, protože Alfonso II. d'Este již císaři nabízel zaplatit mzdu šesti tisícům pěších na tři měsíce. ASMN, AG, B. 463, c. 799, 865.

²⁴⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 896: Vespasiano Gonzaga líčil Arnoštova slova, když s ním hovořil ve Vídni. „... Maxmiliánovo zajetí je urážkou pro mantovského vévodu tak jako pro ostatní arciknížata, poněvadž je stejné krve, a proto je i jeho povinností ho pomstít.“

²⁴⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 875: agent Ferdinanda Tyrolského Zachariáš Geizkofler oznámil, že Vincenzo přijede 2. srpna 1588 spolu s arciknížetem. Dne 15. července 1588 psal vyslanec Lepido Agnello. „Když jsem přišel dnes ráno na dvůr, tak všichni císařovi komorníci mluvili o vašem příjezdu.“

²⁵⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 884-885: „Kdyby vévoda sdílel střechu s císařem, byla by to mnohem větší čest než bydlet v jakémkoliv velikém paláci mimo dvůr, byť by byl ubytován v malých a nemnohých místnostech jak kvůli malým rozměrům paláce, tak kvůli velmi početným hostům.“

vzdálen od císařova paláce.²⁵¹ Nakonec dojednali komnaty v paláci sousedícím s palácem Ferdinanda Tyrolského.²⁵² Stejně improvizovaně z cesty do Prahy sešlo. Konečným měřítkem standardu důstojnosti bylo přijetí ferrarského vévody Alfonsa II. d'Este císařem před Vídní u příležitosti jeho účasti na tažení do Uher roku 1566. Z hlediska cti bylo nezbytné, aby byl Vincenzo I. Gonzaga rovněž přivítán před městem. Zatvrzelá rivalita mezi mantovskými a ferrarskými vyslanci vyplývala z tohoto urputného poměrování, umožněného jejich srovnatelným postavením. Oba zůstali v získávání císařských privilegií pozadu za rodem Savojských a Medicejských.²⁵³ Oficiálně však Vincenzo I. Gonzaga nepřijel, protože se nestihl s arciknížaty setkat včas v Linci.²⁵⁴ Rodinných jednání se účastnil jiný Gonzaga, sabbionetský vévoda Vespasiano z pozice mimořádného vyslance španělského krále.²⁵⁵

V otázce císařské kaple narážel Vincenzo Gonzaga na nepřekonatelný problém. Kdyby císař uvedl mantovského vyslance do císařské kaple, zcela by tím změnil stávající společenské pořádky na svém dvoře, které by měly velký dopad v rámci celé Římsko-německé říše.²⁵⁶ Mantovští vyslanci neměli právo na sezení v císařské kapli. Jakýkoliv ústupek mantovskému vévodovi v jeho žádosti o místo pod toskánským vyslancem by spojil v hořkém odporu savojské a ferrarské vyslance, kteří mezitím sváděli boj o přednost mezi sebou.²⁵⁷ Prázdnotu vévodova argumentu, že si místem pod toskánským velkovévodou nepřeje být nadřazen savojským a ferrarským vévodům, ale pouze demonstrovat své pokrevní pouto k Habsburkům,²⁵⁸ si uvědomoval Ferdinand

²⁵¹ ASMN, AG, B. 463, c. 875: Svému agentovi Zachariáši Geizkoflerovi přikázal, ať pro vévodu zařídí ubytování v Rožmberském paláci.

²⁵² ASMN, AG, B. 463, c. 893. Mohlo jít o bývalé křídlo Maxmiliána II. Palác Ferdinanda Tyrolského byl součástí hlavního obytného komplexu jižního křídla Pražského hradu. K tomu Pavel Vlček a kol., *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*, Praha 2000, s. 193; Petr Uličný, *The Making of the Habsburg Residence in Prague Castle. History of the Journey of the Imperial Palace from the Centre to the Periphery*, *Umění* 65, č. 4, 2017, s. 377-395, zde s. 385.

²⁵³ ASMN, AG, B. 463, c. 704-705: „Když vévoda z Ferrary přijel do Vídně podruhé několik let po válce v Uhrách 1566, tak mu přijel Maxmilián II. naproti s celým dvorem a hodinu čekal u řeky na místě, odkud vystoupil z lodi. Geizkofler říkal, že Ferdinand se možná pokusí o nápravu v Praze, že by vám mohla jet naproti arciknížata anebo i sám císař, ale že si není jistý. Ani tak se tím nevyrovnáte vévodovi z Ferrary.“; k Alfonsově tažení v roce 1566 z hlediska finančních nákladů Matteo Provasi, *Alfonso II d'Este alla campagna in Ungheria (1566). Spese di guerra, spese di rappresentanza*, in: Daniel Baloup – Manuel Sánchez Martínez (edd.), *Partir en croisade à la fin du Moyen Âge. Financement et logistique*, Toulouse 2015, s. 405-432.

²⁵⁴ Ferdinand Tyrolský ani jeho agent nedoporučovali, aby přijel sám, protože v takovém případě ho císař před Prahou zaručeně nepřivítá. ASMN, AG, B. 463, c. 704, 897.

²⁵⁵ ASMN, AG, B. 463, c. 899.

²⁵⁶ ASMN, AG, B. 463, c. 437v: „... s Agnellem jsme přesvědčeni, že narazíme na hodně námitek, protože dosud žádný vyslanec říšského knížete nedostal místo v kapli.“

²⁵⁷ ASMN, AG, B. 463, c. 396.

²⁵⁸ ASMN, AG, B. 426, c. 528; B. 463, c. 499: „... aby celý svět viděl, že si císař váží mantovského vévody, jak se na jeho věrnou službu a pokrevní příbuzenství sluší a patří...“.

Tyrolský, s nímž vyslanec Anselm Mondino v únoru 1588 konzultoval v Innsbrucku veškeré vévodovy záležitosti na císařském dvoře. Arcikníže sice nic nenamítal, ale poznamenal, že tím vévoda zkomplikuje své úsilí o titulaturu *Altezza a Serenissimo*.²⁵⁹ To samé si vyslechli vyslanci Anselm Mondino a Lepido Agnello v dubnu 1588 od nejvyššího komorníka Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu.²⁶⁰ Vyslanci žádost představili císaři na audienci 4. května 1588 a nadále jednali neoficiálně s Rumpfem, vicekancléřem Jakubem Kurzem ze Senftenau a tajným radou Hansem Trautsonem bez oficiálních suplik říšské dvorské radě, protože to by zaručeně zmařilo jejich šance. Vyslanci si u tří zmiňovaných zajistili, aby o věci promluvili na tajné radě konané na konci měsíce.²⁶¹ Císař podle svého zvyku v podobných žádostech neodpověděl, ale ani ji nezamítl, aby tím neurazil žadatele.²⁶² Z Prahy odjel bez císařovy odpovědi také Ferdinand Tyrolský, který o místu v kapli pro mantovského vévodu navázal rozhovor s císařem 15. srpna 1588.²⁶³

Navzdory přímluvám Ferdinanda Tyrolského opustila arciknížata Arnošt a Matyáš Prahu v srpnu 1588 s omluvami, že nemohou vévodu oslovovat tituly *Altezza a Serenissimo*, dokud tak neučiní Karel Štýrský jako starší člen rodu.²⁶⁴ Záležitost titulů byla na čas upozaděna starostmi vzešlými z kauz Solferina a Novellary. Vyslanci měli pouze dbát, aby se jiná italská knížata nedomohla dalších privilegií.²⁶⁵

K obnovení rozhovorů došlo až poté, co se mantovský vévoda po postupných ústupcích v řečených kauzách vracel k poslušnosti a z ní vyplývající císařovy přízně. V průběhu srpna a září 1590 jednal vyslanec Guidobono Guidoboni prostřednictvím Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu a Jakuba Kurze ze Senftenau, zda by císaře potěšilo,

²⁵⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 396.

²⁶⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 500r: „... (Rumpf) řekl, že jde o záležitost velkého významu s dalekosáhlými důsledky, protože žádný říšský kníže kromě kurfiřtů nemá toto místo, a že by poté mohl o místo žádat i jiný velký kníže. Se smíchem dodal, že v takovém případě by v té prostorné kapli nebyl dostatek lavic...“.

²⁶¹ ASMN, AG, B. 463, c. 546-547, 596.

²⁶² ASMN, AG, B. 463, c. 601: „Tajní radové věří, že císař rozhodnutí odloží, aniž by zbavil vévodu naděje o stejnou věc žádat někdy jindy...“; c. 672v: Z Kurze nešlo vymámit rozhodnutí o sezení v kapli. „Proto si myslím, že císař nechce otevřeně vévodovi upřít tuto přízeň ani ji udělit, ale spíše by chtěl, abychom z tohoto mlčení pochopili jeho vůli a záležitost tak sami ukončili.“.

²⁶³ Ferdinand Tyrolský s císařem promluvil na prosby manželky Anny Kateřiny Gonzagové. ASMN, AG, B. 463, c. 721v-722r, 729, 745.

²⁶⁴ Císaři měl Karel Štýrský přednést list, v němž arciknížata k tématu vyjádřila společný souhlas, ale neučinil tak. Důvodem byla jeho příští zastávka na dvoře bavorského vévody, který od něj také marně usiloval o důstojnější oslovování. Karel Štýrský před odjezdem z Prahy na audienci mantovským vyslancům pouze sdělil, že mantovského vévodu „uctí“, až nastane vhodná příležitost. ASMN, AG, B. 463, c. 729, 736, 742-743.

²⁶⁵ ASMN, AG, B. 426, c. 562.

kdyby se Vincenzo Gonzaga rozhodl přijet do Prahy.²⁶⁶ Guidoboni Rumpfovi a Kurzovi jako důvod návštěvy podal, že vévoda chce císaře pouze uctít (*onorare*) a utvrdit společnost o své věrnosti. Na konci září 1590 Guidoboni oznamoval, že císaři se zamlouvá důvod návštěvy, ale jinak se k tomu nevyjádřil. Příčinou již nebyl Karel Štýrský, který zemřel v červenci téhož roku. Vyslanec příčinu viděl jednak v osamělé povaze císaře a jednak v tom, že se nechce zavázat k něčemu, v čem nemůže vyhovět. Vyslancův názor bylo počkat s žádostí o titulaturu *Serenissimo* a *Altezza* na příští říšský sněm.²⁶⁷ Vincenzo po císařově výmluvném mlčení odepsal vyslanci, ať přestane o titulatuře jednat a vyřídí, že do Prahy nepřijede, protože spolu s manželkou a dětmi onemocněl.²⁶⁸

V únoru 1591 Guidobono Guidoboni znovu navázal rozhovor s Rumpfem a Kurzem a žádal je, aby spolu promluvili s císařem, aby dal najevo své přání bratrům Matyáši a Arnoštovi, aby ho uctili správnou titulaturou. Vyslanci se zdálo, že nastala dobrá příležitost, protože Vincenzo Gonzaga vyhověl císaři a předal okupovanou Novellaru komisaři toskánského velkovévody Ferdinanda Medicejského, jenž byl pověřen, aby usmířil spor mezi Vincenzem a jeho novellarskými příbuznými. Kromě předešlých argumentů dodal vyslanec Guidoboni, že císařští radové a arciknížata oslovují v dopisech jako *Serenissimo* toskánského velkovévodu, jemuž se Vincenzo I. Gonzaga vyrovná starobylostí rodu a rozlehlostí území. Mantovskému vévodovi tudíž nepřísluší, aby byl oslovován stejnou titulaturou *Illustrissimo* jako Vespasiano Gonzaga ze Sabbionety, kterého císař privilegiem roku 1589 poctil nad dosavadní titulaturu *Illustre*.²⁶⁹ Nepochybně šlo o odměnu za Vespasianovu účast na diplomatické misi do Polska za účelem vysvobodit Maxmiliána.²⁷⁰

²⁶⁶ ASMN, AG, B. 2229, kancelář Guidobonimu 28. července 1590.

²⁶⁷ ASMN, AG, B. 464, c. 585: „...nechce se s nikým sblížit ani se někomu zavázat, byť je dobrotivé povahy (*di benigna natura*) ... v otázce titulatury možná není úplně rozhodnut a nechce se příliš přeféknout, aby vévodovi něco dal, anebo aby si ho rozčilil tím, že mu něco nedal.“

²⁶⁸ ASMN, AG, B. 464, c. 593: „Vše proběhlo velmi dobře pro vaši čest (*reputazione*)...“; B. 2957, c. 142v-143r.

²⁶⁹ ASMN, AG, B. 465, c. 27-28.

²⁷⁰ Tyto Vespasianovy žádosti měli v nejvyšší tajnosti mařit mantovští vyslanci už od jeho příjezdu 29. července 1588 do Prahy v postavení mimořádného španělského vyslance. Nakonec kromě oslovování *Illustrissimo* mu bylo uděleno ještě právo naverbovat až tři tisíce německé infanterie. Na konci února 1589 se tak Vespasiano Gonzaga vydal na cestu do Polska, aby se připojil k Vilémovi z Rožmberka a papežskému nunciovi Aldobrandinimu na jednání o Maxmiliánovo propuštění ze zajetí. Po návratu do Prahy Vespasiana navíc císař obdaroval kromě různých hodin či obrazů známých malířů rovněž tureckého koně v hodnotě 1000 uherských zlatých. Mantovský vévoda kvůli své neposlušnosti v otázkách Solferina a Novellary musel tiše snášet, že se mu jeho bratranec ve cti vyrovnává. K tomu ASMN, AG, B. 506, c. 113r-114; B. 463, c. 618, 649-650, 848, 896, 961; B. 464, c. 54, 57, 61; Giuseppe Amadei – Ercolano Marani – Giovanni Praticò (edd.), Federico Amadei. Cronaca universale della città di Mantova III, Mantova 1956, s. 51; J. Janáček, Rudolf II., 356.

O žádosti se přestalo mluvit, což však vévodově pověsti nijak neublížilo, protože si vyslanec Guidobono Guidoboni dal záležet, že žádost jde od něj samotného jako osoby soukromé (*persona privata*), nikoliv veřejné (*pubblica*).²⁷¹ Jestliže Guidoboniho iniciativa v něčem pomohla, tak to byly dopisy Pavla Trautsona mantovskému vévodovi, který od onoho roku začal používat oslovení *Serenissimo*.²⁷² Na podzim se k Trautsonovi přidal říšský dvorský rada Rudolf Coradutz.²⁷³

Povolení vévodu oslovovat požadovaným způsobem dal císař v listopadu 1592 svému vyslanci v Madridu Hansovi Khevenhüllerovi, kdyby na zpáteční cestě z Prahy do Madridu dostal pozvání, aby se zastavil v Mantově. Když se Khevenhüller ptal císaře, jak vévodu oslovovat, tak mu císař odpověděl výmluvně, úsměvem. Tím tedy vyslanci nedal výslovné svolení, jež by mohl vévoda interpretovat jako předstupeň k závaznému privilegii, ale zároveň mu nebránil dát průchod vlastní zdvořilosti.²⁷⁴

Vincenzovo úsilí bylo korunováno jeho příjezdem do Prahy k večeru 23. srpna 1595. Vincenzo svůj slib, že se v případě potřeby zapojí do boje proti nevěřícím, směřoval již v prosinci 1591 papeži v Římě.²⁷⁵ Od nepokojů na uherských hranicích v létě 1592 začali mantovští vyslanci zjišťovat, jaké jsou vévodovy šance na získání úřadu generála císařské armády.²⁷⁶ K navázání rozhovorů jim sloužil u císařských radů dopis líčící Vincenzův slib papeži.²⁷⁷ Před branami města vévodu za přihlížení davu dvou tisíc zvědavých Pražanů přivítal zástup nejvýznamnějších padesáti dvořanů na koních v čele s Wolfgangem Zikmundem Rumpfem a Pavlem Sixtem Trautsonem, aby mantovského vévodu jménem císaře přivítali a doprovodili na Pražský hrad.²⁷⁸ Během sedmidenního pobytu v Praze přijímal vévoda od císaře řadu poct. Laskavým chováním k mantovskému vévodovi vybízel císař italská i říšská knížata, aby následovala příkladu mantovského vévody, který jako jediný z nich vyslyšel volání o pomoc a vytáhl osobně proti nevěřícím.²⁷⁹ Na veřejných ceremoniích byl sice císařem oslovován *Eccellenza*²⁸⁰

²⁷¹ ASMN, AG, B. 465, c. 27r, 99.

²⁷² ASMN, AG, B. 465, c. 55.

²⁷³ ASMN, AG, B. 465, c. 821.

²⁷⁴ ASMN, AG, B. 466, c. 537: „... odpověděl, že moc dobře ví, co má dělat. Na to odpověděl Khevenhüller znovu, aby se císař vyjádřil. Císař ale zopakoval stejnou odpověď. A tak Khevenhüller uzavřel slovy, že pokud bude pozván do Mantovy, bude jej titulovat vhodně, protože je z císařova masa a krve. Císař se usmál a jinou odpověď nedal.“

²⁷⁵ ASMN, AG, B. 465, c. 606.

²⁷⁶ ASMN, AG, B. 466, c. 181.

²⁷⁷ ASMN, AG, B. 2234, kancelář Eneovi Gonzagovi 8. srpna 1592; B. 466, c. 204.

²⁷⁸ P. Bertelli, I Gonzaga s. 121, (ASMN, AG, b. 388, c. 330r).

²⁷⁹ G. Amadei – E. Marani – G. Praticò (edd.), Federico Amadei. Cronaca III, s. 142: Rudolfův dopis Matyáši. „... zanechal ženu, děti, panství a vazaly a přijel z pouhé úcty k nám...“

²⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 122 (ASMN, AG, b. 388, c. 330v).

a v císařových dopisech arciknížatům Maxmiliánovi a Matyáši jako *Illustrissimus*, ale císař těmi samými dopisy také oba bratry požádal, aby mantovského vévodu ctili požadovaným oslovením za jeho výše zmiňované zásluhy.²⁸¹ Na císařovo přání také dvorští úředníci mantovského vévodu oslovovali *Altezza* i na veřejnosti, čímž dali příklad všem dvořanům.²⁸² Matyáš tak 16. září 1595 vévodu slavnostně přivítal před vojenským ležením a od té doby ho častoval patřičnou titulaturou.²⁸³

Vzhledem k tomu, že neoficiální komunikace v otázce místa v císařské kapli selhala, museli Mantované podat oficiální suppliku. Shrnovala všechny zmiňované argumenty a byla podána říšské dvorské radě.²⁸⁴ Jelikož zůstala nevyslyšena, tak dva roky na to byla podána další, se stejným výsledkem.²⁸⁵

V suplice také stála žádost, aby si mohli jeho vyslanci na audienci u císaře a jiných veřejných ceremoniích ponechat na hlavě klobouky. Nedílnou součástí onoho aktu bylo ritualizované přemlouvání. Spočívalo v tom, že vyslanci smekli klobouk a odmítali si ho nasadit, dokud po mnoha naléháních nepodlehli a nevyhověli. Císař na audiencích povoloval klobouky ponechat (*far coprire*) na hlavách savojských a toskánských vyslanců, zatímco Vilém o to neúspěšně žádal přinejmenším od roku 1585.²⁸⁶ Identická situace byla na dvoře v Madridu.²⁸⁷ Stejně jako u titulatury poukazovala na vzájemný stupeň projevované úcty, která se vydobývala postupně. Prvním arciknížetem, kdo tuto čest projevil mantovským vyslancům, byl arcikníže Maxmilián v říjnu 1589 v Praze po návratu z polského zajetí.²⁸⁸ Ten samý projev úcty mantovskému vévodovi učinil Maxmilián během návštěvy Prahy v červnu 1591, když přišel přivítat jeho vyslance do poloviny předkomory bez pokrývky hlavy a dovolil jim, aby si klobouky na hlavách ponechali.²⁸⁹

²⁸¹ TAMTÉŽ, s. 136-137.

²⁸² TAMTÉŽ, s. 122 (ASMN, AG, b. 388, c. 330v).

²⁸³ TAMTÉŽ, s. 126 (ASMN, AG, b. 388, c. 335r): „Arcikníže vévodu oslovoval (*trattato*) vždy na veřejnosti i v soukromí oslovením *Altezza*, jímž arciknížata neoslovují žádného dalšího italského knížete ... stejných zdvořilostí a důvěrností se mu dostávalo od všech ostatních předních pánů v armádě.“

²⁸⁴ ASMN, AG, B. 506, c. 333.

²⁸⁵ ASMN, AG, B. 506, c. 332r.

²⁸⁶ Za Viléma Gonzagu se přimlouvala císařovna vdova Marie Habsburská, která proto napsala Rudolfovi II. a Arnoštovi. Vilém za stejným účelem poslal Muzia Gonzagu jako vyslance ke Karlovi Štýrskému. ASMN, AG, b. 427, c. 381r.

²⁸⁷ D. Frigo, *Il ducato*, s. 298.

²⁸⁸ ASMN, AG, B. 464, c. 230: Giulio Strozzi. „Poté, co chtěl, abych si nasadil pokrývkou hlavy, odpověděl velice vřele... Dodal, že kdyby uměl italsky, řekl by více. Ale potom se ptal na vaše zdraví, na vaše děti a vše ostatní a dával najevo velikou spokojenost nad tím, že se vám velmi daří.“

²⁸⁹ ASMN, AG, B. 465, c. 184: Guidobono Guidoboni. „Nejenom, že nás přivítal u vchodu své komnaty, ale šel nám naproti do poloviny vedlejší místnosti bez klobouku (*beretta*) na hlavě a odmítal s námi mluvit, dokud jsme neměli klobouky na hlavě. A klobouk si nechtěl nasadit, dokud si nebyl jist, že je máme na hlavě my: zacházení popravdě zcela vzdálené ostatním arciknížatům, a ani já, jenž jsem se s

Jelikož v diplomové práci pracuji s prameny z let 1587 a 1592, mohu si dovolit jen náčrt, jakým způsobem se zhruba vyvíjely vztahy mantovského vévody Vincenza I. Gonzagy s Rudolfem II. po roce 1595 až do smrti jich obou na počátku roku 1612. Jde se o pouhý předpoklad, který o to více vybízí k zevrubnějšímu budoucímu výzkumu.

V pozdním období Rudolfovy vlády po roce 1600 prošly řadou změn složení císařského dvora, císařova osobnost i jeho vztahy s mantovským vévodou. Vincenzo I. Gonzaga se s příchodem nového století nemohl pyšnit, že by oplýval císařovou zvláštní přízní. Podílela se na tom zajisté jeho okupace Castelgoffreda, říšského léna vedlejší větve Gonzagů, které odmítal opustit navzdory císařem od roku 1598 opakovaným příkazům.²⁹⁰ Císař na oplátku odmítal udělit audienci mantovskému vyslanci Leliovu Arrivabenemu, který přijel někdy na přelomu let 1599 a 1600.²⁹¹ Neutěšené vévodovo postavení na dvoře líčí relace Cesara Spadariho z roku 1601.²⁹² Na jeho doporučení Vincenzo odvolal stejného roku vyslance Lelia Arrivabeneho, který k vévodově potupě za celý pobyt neobdržel audienci. Svě záležitosti svěřil do rukou stálého rezidenta Aderbala Manerbia, který o ně svědomitě pečoval sám do své smrti v Praze roku 1609.²⁹³ Zastoupením prostřednictvím agentů či rezidentů se podobným potupám předcházelo. Se stálým vyslancem z císařského dvora zmizela osoba, která vévodovu čest ztotožňovala s vlastní. Stejně tak postrádalo smysl žádat o místo v císařské kapli,

nimi všemi setkal, bych této příhodě nebyl uvěřil.“. K ukázce, že nešlo o nikdy nevidaný projev důvěrnosti, ale o zavedený a stupňující se úzus, stačí porovnat návštěvu savojského vyslance, přednějšího než Mantované, v listopadu 1604 ve Vídni na audienci u arciknížete Matyáše: „... arcikníže mě přivítal před vchodem předkomory (*sino passata la anticamera*) bez pokrývky hlavy. Co jsem slyšel, tak jde o neobyčejnou zdvořilost.“. K tomu V. Promis (ed.), *Ambasciata*, s. 62.

²⁹⁰ Vincenzovým protivníkem byl Francesco Gonzaga z Castiglione delle Stiviere, který díky sňatku s Bibianou z Pernštejna roku 1597 v Praze mohl své nároky na rodinné léno opírat o síť klientů španělského krále. M. Marocchi, *Principi*, s. 168, 197-198, 201-202, 206, 214-215, 217; ke sporu o Castelgoffredo P. Marek, *Pernštejnské ženy*, s. 244-253.

²⁹¹ M. Marocchi, *Principi*, s. 206; Aderbale Manerbio psal 21. srpna 1600 „... celému světu ... připadá očividné, že se špatně zachází s jeho vyslancem, který již osm měsíců čeká na audienci u císaře a nebyl navštíven žádným z jeho radů, což je zcela v rozporu s obvyklým chováním.“. K tomu E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 469, č. 783; úmyslné opomíjení Mantovanů císařem bylo do očí bijící. Zmínil to i Pierre Bergeron v líčení o dni 19. července 1600. K tomu Eliška Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Praha 1989, s. 48.

²⁹² ASMN, AG, B. 506, c. 184-191.

²⁹³ ASMN, AG, B. 506: „... vzhledem k chaotickému stavu dvora a tomu, že nejste tak vážen, jako jste býval, a abyste zamezil zlým následkům, jež by z toho vyplynuly, tak nevidím důvod, proč byste zde měl mít vyslance, který nemůže ... vstoupit k císaři... ani s ním císařští radové nejednají tak, jako tomu bylo kdysi. Postačí *gentiluomo*...“.

nebo aby si vyslanec na audienci směl ponechat klobouk na hlavě.²⁹⁴ Cesare Spadari ve své relaci dospěl k závěru, že co mu dosud upírá Rudolf II., by mu neodepřel Matyáš.²⁹⁵

IV. Dary v symbolické komunikaci mantovských vyslanců na císařském dvoře

Dvorská společnost v popisu vzájemných vztahů používala moralisticky pojatý slovník lásky a přátelství. Aby jeden člověk dokázal druhému, že nejde o prchavá, planá slova, musel svou lásku doložit činy. Jedním z takových činů bylo představení daru.²⁹⁶ Dávat jej bylo normou chování raně novověké šlechty, mezi jejímiž hodnotami vévodila velkodušnost (*magnanimità*), štědrost (*liberalità*), zkrátka šlechtnost (*nobiltà*). Ale stejně tak sociální konvence vyžadovaly, aby byl dar opětován. Dar se významně podílel na utváření mocenských vztahů tím, že vedle sebe stavěl symboly závazku (*obbligo*) a cti (*onore*). Úspěch jednání, aliancí, přátelství či dosažení spásy z velké části závisel na jeho účinném užití a reciprocitě. Ta držela pohromadě vztahy protkané předmoderní společností, protože povinnost opětovat službu, laskavost či dar byla samozřejmým faktem.²⁹⁷

Dary potvrzovaly přátelství vladařů a knížat v epoše, v níž se panovníci zřídka osobně setkávali. Prvořadou roli v udržení přátelství mezi panovníky měl vyslanec. Slovy Torquata Tassa v jeho spisu *Il messaggero* byl vyslanec „tkalcem přátelství“.²⁹⁸ K

²⁹⁴ Timothy Hampton, *Fictions of Embassy. Literature and Diplomacy in Early Modern Europe*, Ithaca 2009, s. 9.

²⁹⁵ ASMN, AG, B. 506, c. 189v-190r: „... jelikož jste habsburské krve a je zvykem, že nový panovník uděluje nové laskavosti... snadno byste získal místo v kapli za předpokladu, že vám nebude vadit místo za toskánským velkovévodou. S tím zároveň by zmizely překážky k tomu, aby vašemu vyslanci nechal klobouk na hlavě jak v soukromí, tak na veřejnosti, což nikdy neudělal a značně by to zvýšilo vaši čest...“.

²⁹⁶ Mezi metodologicky nejpřínosnější díla o daru patří Marcel Mauss, *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*, Praha 1999; Claude Lévi-Strauss, *The Elementary Structures of Kinship*, Boston 1969, s. 52-68; Marshall Sahlins, *Stone-Age Economics*, New York 2017, s. 134-258; Pierre Bourdieu, *Teorie jednání*, Praha 1998, s. 122-130; paradigmatickým dílem pro raný novověk je Natalie Zemon Davis, *The Gift in Sixteenth Century France*, Madison 2000; velký dík patří Jakobovi Kalivodovi, který mi dovolil si přečíst kapitolu z jeho diplomové práce, v níž pojednává o historiografii darů.

²⁹⁷ O diplomatických darech S. B. Butters, *The Uses*; Tracey A. Sowerby – Jan Hennings (edd.), *Practices of Diplomacy in the Early Modern World c. 1410-1800*, New York 2017; M. Häberlein - C. Jeggle (edd.), *Materielle Grundlagen der Diplomatie: Schenken, Sammeln und Verhandeln in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Konstanz - München 2013; T. A. Sowerby, *A memorial and a pledge of faith: portraiture and early modern diplomatic culture*, *English Historical Review* 129, 2014, s. 296–331; Nancy Um – Leah R. Clark (edd.), *The art of embassy: objects and images of early modern diplomacy*, *Journal of early modern history* 20, 2016, s. 3–139.

²⁹⁸ Daniela Frigo, *Prudence and Experience: Ambassadors and Political Culture in Early Modern Italy*, *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38, 2008, s. 15-34, zde s. 25.

tomuto přátelství neodmyslitelně patřili rovněž vladařovi úředníci a radové.²⁹⁹ Ve dvorském prostředí nemuselo jít o pravé přátelství, přestože bylo prostřednictvím daru rituálně prezentováno jako takové.³⁰⁰

Dary v praxi vypovídaly o tom, kdo byl v očích Mantovanů politicky nejužitečnějším dvořanem. „Know-how“ o fungování císařského dvora se předávalo od vyslance k vyslanci.³⁰¹ Opakované zprávy mantovských vyslanců a mezi sebou svěřované informace mezi lety 1587 a 1592 se shodují na základních dvorských úřednících, jejichž náklonnost vévodovi bylo nezbytné si získat nebo udržet.³⁰² Vyslanci se shodovali, že hlavní vliv na rozhodování měli členové tajné rady.³⁰³ Vůdčími jmény byli nejvyšší komorník a hofmistr Wolfgang Rumpf z Wuelrossu a říšský vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau. Oba pojilo vzájemné přátelství, znali znění dopisů adresovaných císaři a konečná mínění tajné rady souzněla s tím, jak se Rumpf s Kurzem společně dohodli.³⁰⁴ Jejich služby byly také císařem nejvíce oceňovány různými odměnami.³⁰⁵ Wolfgang Rumpf z Wuelrossu byl nepochybně největším důvěrníkem císaře Rudolfa II., kterého doprovázel do Madridu. Kvůli jeho prchlivosti s ním však Mantované museli jednat obezřetně.³⁰⁶ O Rumpfa se kdysi nejvíce opíral Vilém Gonzaga, alespoň dokud neseděl v tajné radě.³⁰⁷ Rumpf navíc vévodovým kauzám nepřál, pokud byly proti zájmům španělského krále. Vymlouval se v takových situacích, že není doktorem práv.³⁰⁸ Z této dvojice se Mantované nejvíce spoléhali na Kurze. Ten

²⁹⁹ Stefano Guazzo, *Della civil conversazione*, Venezia 1596, s. 138: „... co se říká o vladaři, se vztahuje také na jeho ministry... jsou vladařovými údy.“

³⁰⁰ Mario Biagioli, *Galileo, courtier. The Practice of Science in the Culture of Absolutism*, Chicago 1994, s. 42-47.

³⁰¹ Mimořádný vyslanec Anselm Mondino se měl dotázat rádného vyslance Lepida Agnella, které rady je nutno si získat a jak, aby o všem po návratu zpravil nového vévodu Vincenza Gonzagu. Mondino před odjezdem z Prahy v květnu 1588 napsal: „O tomhle vím tolik, že bych mohl přednášet za katedrou.“ ASMN, AG, B. 426, c. 528; B. 463, c. 553.

³⁰² ASMN, AG, B. 506, c. 137; B. 427, c. 475-476; B. 463, c. 168, 198v-200; B. 464, c. 498v-499r.

³⁰³ ASMN, AG, B. 463, c. 198v: „Místní způsob vlády je v rukou tří nebo čtyř radů a jejich spojenců a přívrženců... jsou to ti, kteří konají a mohou konat. Císař jim předkládá jakoukoliv instanci, která mu byla vznesena na audiencích.“

³⁰⁴ ASMN, AG, B. 464, c. 125v-126r: „Byl bych opatrný, aby Arnoštův dopis císaři neobsahoval nic, co by rozčílilo Rumpfa nebo Kurze. Jsou velkými přáteli a oba jsou schopnější a vlivnější než zbylí radové dohromady.“

³⁰⁵ ASMN, AG, B. 466, c. 470v: agent Ugo Cazulini 26. května 1592. „Císař rozdělil napůl mezi Rumpfa a Kurze konfiskovaný majetek v hodnotě 30 000 tolarů... pro své nejvyšší rady.“

³⁰⁶ ASMN, AG, B. 427, c. 475v: „... je císařovým oblíbencem, povahou delikátní a urážlivý. Musíte být opatrný.“; B. 464, c. 107: „Na císaře má největší vliv.“; Friedrich Edelmayer, *Wolf Rumpf de Wielross y la España de Felipe II y Felipe III*, *Revista Pedralbes* 16, 1996, s. 133-163, zde s. 134.

³⁰⁷ ASMN, AG, B. 463, c. 200r: „Odkáživa byl přístupný... ale od doby, co je v tajné radě, se zdá, že už je tomu tak o trochu méně.“

³⁰⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 413-414: „Dvorně a láskyplně se nutil do role věrného služebníka ve všech záležitostech, byť se vyhnul kauze Solferino slovy, že není doktor práv, a že neví, co v takových věcech vyžaduje spravedlnost.“

sice ze všech radů vyžadoval největší dary, ale byl spolehlivější a více předvídatelný.³⁰⁹ Pro dosažení Kurzovy náklonnosti pomohly osobní přímluvy Ferdinanda Tyrolského, jelikož Kurz byl jeho poddaným.³¹⁰

Z představitelů říšské dvorské rady doporučovali vyslanci mít dobré vztahy obzvláště s předsedou říšské dvorské rady a nejvyšším maršálkem Pavlem Sixtem Trautsonem.³¹¹ Dokud byl naživu jeho otec a předseda tajné rady Hans Trautson, tak považovali mantovští vyslanci za největší kvalitu Pavla Sixta právě vliv na otce.³¹² Po otcově smrti 8. ledna 1590 převzal Pavel Sixt Trautson uprázdněné místo v tajné radě.³¹³ Stal se tak vedle Kurze a Rumpfa jedním ze tří nejvlivnějších radů, protože znal nejlépe záležitosti projednávané na říšské dvorské radě.³¹⁴ Rumpf však nového kolegu zastávajícího významné úřady považoval spíše za rivala. O Trautsonově samostatném vlivu v tajné radě se tak nedalo mluvit.³¹⁵ Dále nezapomínali mantovští vyslanci zmiňovat referendáře, jenž sehrával nezpochybnitelnou roli v konečném výsledku sporu vedeném před říšskou dvorskou radou.³¹⁶ Bylo to proto, že daný spor studoval a následně s problematikou seznámil říšskou dvorskou radu, čímž zahájil řízení sporu. Proto si předcházeli referendáře italských záležitostí Jana Wolfganga Freymona z Randecka do roku 1589, kdy byl jmenován tajným radou,³¹⁷ a od roku 1591 Kryštofa

³⁰⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 200r: „Jelikož je vicekancléř, tak má zde vždy obrovskou váhu, ale také disponuje písemnostmi.“; B. 464, c. 499r: „Všichni radové ... chtějí mnoho a mnohokrát ... a ze všech nejvíce Kurz, jehož povinnost pomoci ale přináší největší účinek.“

³¹⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 64, 174.

³¹¹ ASMN, AG, B. 464, c. 179: Giulio Strozzi 8. srpna 1589. „Tento velmi vlivný člověk může způsobit mnoho dobrého i zlého jak v současnosti, tak v budoucnu.“; B. 466, c. 255: podle zpráv Mantovanů na úřad maršálka rezignoval na začátku listopadu 1592.

³¹² ASMN, AG, B. 427, c. 476r: „Nejvyšší maršálek... syn předsedy Trautsona...“; B. 463, c. 200v: „... je synem svého otce. Je a může být velmi vlivný, když se mu chce.“; B. 463, c. 438: „K získání otce využijeme syna Pavla, který dává najevo, že touží po tom vám sloužit...“

³¹³ ASMN, AG, B. 464, c. 345: o Hansi Trautsonovi napsal Giulio Strozzi 11. ledna 1590. „Sloužil třem císařům, u nichž požíval neobyčejnou důvěru a vliv, které nikdy nezneužil ke zvýšení vlastní moci. S nezlomnou věrností (*fede incorrotta*) ctil čest svých vládařů a nikdy nepřijal od jiných panovníků žádnou odměnu, ani od španělského krále, jako ostatní radové. Z tohoto a mnoha jiných důvodů si jej říšská knížata velmi vážila a obracela právě na něj více než na kteréhokoli jiného radu. Většina dvora si myslí, že jeho syn Pavel Sixt jeho úlohu převezme, protože rod Trautsonů slouží rodu Habsburků nepřetržitě 300 let počínaje Rudolfem I. Těto úlohy je hoden, protože se chová uvážlivě a prozíravě.“

³¹⁴ ASMN, AG, B. 465, c. 669: „...účastní se předkládání relací říšské dvorské rady císaři na tajné radě, která o sporech za jeho nepřítomnosti nejedná.“

³¹⁵ Wolfgang Rumpf se jeho zvolení marně snažil zabránit. ASMN, AG, B. 464, c. 345, 356.

³¹⁶ ASMN, AG, B. 427, c. 476r: „Je ideální ho mít za přítele. Za mých časů jsem se přátelil Ondřejem Gallerem“; B. 463, c. 200v: „Freymon je považován v současnosti za nejlepšího právníka v říšské dvorské radě a jako referendář může prokázat mnohé služby.“

³¹⁷ Kariéra Jana Wolfganga Freymona tím nekončila. Po smrti zetě Jakuba Kurze ze Senftenau spravoval mezi lety 1594 a 1597 úřad říšského vicekancléře. K tomu S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 295-296.

Pirckheimera, kterého po odjezdu z Prahy na konci roku 1592 nahradil Rudolf Coraduz.³¹⁸

Dále vyslanci zdůrazňovali, že bylo vhodné se důvěrně znát se sekretářem tajné rady a sekretářem pro latinské oddělení říšské dvorské kanceláře. Domy sekretářů říšské dvorské rady byly vyslanci a agenti v různých službách velice frekventované nejenom z důvodu, že měli přístup k tajným dokumentům,³¹⁹ ale také pro jejich informovanost o jednání říšské dvorské rady, jejichž zasedání se povinně účastnili, aby sepisovali protokol o usneseních a dohlíželi tak na nestranné počínání soudního tribunálu.³²⁰ Mohli tak sdělit, zda počínání některých italských knížat škodí zájmům mantovského vévody.³²¹ Stejnou činnost plnili na zasedáních tajné rady ti sekretáři, jimž se obzvláště důvěřovalo, jmenovitě Petr Obernburger,³²² po jehož smrti v listopadu 1588 jeho místo převzal Jan Antonín Barvitiuz.³²³ Sekretáři plnili určitou diplomatickou činnost, protože mezi povinnostmi sekretářů bylo sdělování císařových rozhodnutí a poskytování dodatečných vysvětlení cizím vyslancům.³²⁴ Těm se však ve skutečnosti nechtělo čekat na zveřejnění rozhodnutí, jež by mohlo vyznít v jejich neprospěch. Běžnou praxí byly časté návštěvy sekretářů s cílem zjistit průběh jednání a konečná rozhodnutí s předstihem, aby ho mohli ovlivnit, anebo včas získali podporu tajných radů, kteří by relaci říšské dvorské rady na zasedání před císařem prosadili anebo odmítli.³²⁵

³¹⁸ ASMN, AG, B. 466, c. 458v; v červenci 1594 byl jmenován tajným radou. Roku 1597 převzal po Freymonovi úřad říšského vicekancléře. K tomu S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 293.

³¹⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 110: Vyslanec Lepido Agnello dal v červenci 1587 100 florénů Petrovi Obernburgerovi, „aby nebyly potíže se získáváním písemností (*nelle scritture*).“.

³²⁰ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 84; ASMN, AG, B. 465, c. 234: k příležitosti znovuuvedení kauzy Finale v červenci 1591 si zavázal vyslanec Guidobono Guidoboni v poskytování informací sekretáře Ambrože Bencka. „Dal jsem mu takto na začátku 15 tolarů s příslibem dalších laskavostí, protože je prodejný, lační po penězích a je v latinské expedici sám, jelikož sekretář Habersock odjel bydlet do Vídně, a kauza a všechny písemnosti tak budou v jeho rukách ...“.

³²¹ ASMN, AG, B. 464, c. 214: Giulio Strozzi 12. září 1589. „Přestože nemají *votum* na zasedáních, tak znají a vykonávají rozhodnutí. Díky nim zjišťuji informace nejen o vévodových záležitostech, ale i o záležitostech ostatních italských knížat, jejichž zájmy jsou navzájem tak provázané, že každý z nich musí zjišťovat činy a úmysly těch druhých... čas od času je proto něčím obdarovávám.“.

³²² Sekretářem říšské dvorské kanceláře se stal za Maxmiliána II. roku 1567. K tomu S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 307.

³²³ ASMN, AG, B. 463, c. 298: Lepido Agnello 29. září 1587: „Obernburgera jsme nemohli dnes zastihnout, jelikož byl celý den na tajné radě“.; B. 463, c. 993: Lepido Agnello 21. listopadu 1587: „Nebyl nemocný, ale opilý ulehl ke spánku a zanedlouho okolo půlnoci se zadusil vínem“.; Jan Antonín Barvitiuz dorazil do Prahy počátkem roku 1589. Ve dvorských seznamech byl veden od roku 1594 jako sekretář tajné rady (*Geheimsekretar*), k níž patřil jako plnohodnotný člen rokem 1601. Stále větší přízeň císaře Rudolfa II. získával již od roku 1593. K tomu J. Hausenblasová (ed.), *Der Hof*, s. 279-280; S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 291.

³²⁴ L. Gross, *Die Geschichte*, s. 102.

³²⁵ Lepido Agnello poslal s dopisem z 21. února 1589 tajně pořízenou kopii konceptu rozhodnutí říšské dvorské rady o vyslání císařského komisaře k převzetí správy nad obsazeným územím v Novellaře, aby získal včas instrukce, jak si počínat. ASMN, AG, B. 464, c. 48.

S císařskými komorníky se mělo jednat v obecných konvencích s výjimkou Ottavia Spinoly, na jehož doporučení, jak získat náklonnost radů či císaře, se Mantované příležitostně obraceli.³²⁶ Ottavio Spinola pocházel z vedlejší větve Luccoli janovského rodu Spinolů, říšských vazalů z Tassarola.³²⁷ Spinolovo klientelství spočívalo ve skutečnosti, že byl jeho rod pro určitá léna v Monferratu vévodovým vazalem.³²⁸ Jeho osobní vliv pro změnu vyplýval z dlouholetého přátelství k císaři Rudolfovi II, jehož roku 1564 doprovázel do Madridu jako jeho nejvyšší štolba.³²⁹ Význam nejvyššího komorníka a oblíbených komorníků, v tomto případě Ottavia Spinoly, pro vztahy mezi císařem a mantovským vévodou spočíval v jejich nesmírném vlivu na tom, jaké mínění si osobně císař o mantovském vévodovi udělal. Díky nim mohli vyslanci obdržet rychleji audience. Když audience nebyla možná, přinášeli císaři vyslancovy dopisy a supliky.³³⁰ Tím, že komorníci s nejvyšším komorníkem Wolfgangem Rumpfem z Wuelrossu v čele zajišťovali audience říšským vazalům, pomáhali udržet dobré vztahy a představu vazalů o dobrém a spravedlivém vladaři, který nikomu neupře svůj sluch, a na něhož se mohou ve všem obrátit.³³¹

³²⁶ ASMN, AG, B. 506, c. 137: „Byť nemá vliv na rozhodování, je dobré s ním v záležitostech občas vyhledat jeho radu nebo pomoc“.; vyslanec Lepido Agnello a agent Guido Avellani konzultovali s Ottaviem Spinolou, které rady by si měl mantovský vévoda zavázat. Giulio Strozzi se Spinoly pro změnu ptal na císařovy záliby. K tomu ASMN, AG, B. 463, c. 126r; B. 464, c. 302.

³²⁷ Jako jeden z mladších synů Agostina Spinoly, hraběte z Tassarola, a Geronimy Doriové zdědil silně prohabsburskou orientaci, ale pouze alodiální majetek. Ottaviův bratr a druhorozený Agostinův syn Filip Spinola byl jmenován kardinálem v prosinci 1583 na výslovné přání Rudolfa II. Ottaviovi Spinolovi byl roku 1581 udělen inkolát českými stavy jako rytíři. Byl rovněž rytířem řádu sv. Jana Jeruzalémského a komturem v Hrobníkách v Horním Slezsku. Zemřel v Praze v červnu 1592, pochován byl ve svatovítské katedrále. S neznámou ženou z Prahy měl syna Karla Spinolu, blahořečeného jezuitu, který dosáhl mučednické smrti v Nagasaki. K tomu Bohdana Divišová, Osobní císařův lékař Christophoro Guarinoni (1534-1604), jeho kolegové a významní pacienti, Časopis lékařů českých 153, 2014, č. 1, s. 31-35, zde s. 33; Petronilla Čemus, Bl. Karel Spinola SJ a jeho vztah k Čechám ve světle epigrafických památek, in: Jiří Roháček (ed.) Epigraphica et sepulcralia 3. Sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek pořádaných Ústavem dějin umění Akademie Věd ČR v letech 2008–2010, Praha 2011, s. 23-40, zde s. 31-34; https://www.treccani.it/enciclopedia/filippo-spinola_res-794ea4c9-2b91-11e9-93e1-00271042e8d9_%28Dizionario-Biografico%29/; https://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-spinola_%28Dizionario-Biografico%29/

³²⁸ Ottaviův starší bratr Marco Antonio Spinola, hrabě z Tassarola, zdědil po otci Agostinovi Spinolovi veškerý feudální majetek včetně monferratských lén Mollare a Cassinele. V únoru 1587 oznámil Ottavio Spinola svůj úmysl požádat vévodu Viléma, aby pomohl potlačit povstání bratrových poddaných v řečených lénech. ASMN, AG, B. 463, c. 39, 330, 338, 340; G. Giorgelli (ed.), *Le città*, s. 141.

³²⁹ ASMN, AG, B. 427, c. 475v: „První komorník, kterého císař miluje. Dokáže vzdor Rumpfovi i ve spojení s ním podpořit vévodovy záležitosti, získat rychleji audience a přimlouvat se u jiných radů.“.; P. Čemus, Bl. Karel Spinola, s. 28.

³³⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 122, 400, 918, 988; B. 464, c. 273.

³³¹ ASMN, AG, B. 464, c. 23: „Kurz mi řekl, že Rumpf s vynaložením veškerého úsilí přesvědčil císaře, aby mi udělil audienci ohledně Novellary, protože byl rozhodnut mi ji neudělit, dokud ho vévoda neuposlechne...“.; B. 464, c. 104: „Kurzovi jsem odpověděl, že ... (císaři) povím, co budu muset, ledaže mi to císař nezakáže, čemuž nevěřím, protože to odporuje jeho obvyklé dobrotě a spravedlnosti (*benignità* a *giustizia*).“.

Tajná instrukce agentovi Guidovi Avellanimu z roku 1587 výstižně shrnuje, kterou část dvora považovali obyvatelé Apeninského poloostrova za důležitou, a tudíž komu věnovali pozornost. Podle instrukce prostupoval nerv císařského dvora třemi „řády“. ³³² Prvního řádu byli tajní radové, mezi něž Mantované zahrnovali říšského vicekancléře Jakuba Kurze ze Senftenau. ³³³ Do druhého patřili komorníci v čele s nejvyšším komorníkem a hofmistrem Wolfgangem Rumpfem z Wuelrossu. Do třetího patřili říšští dvorští radové v čele s předsedou říšské dvorské rady a dvorským maršálkem Pavlem Sixtem Trautsonem. ³³⁴ Úspěch snažení Mantovanů silně závisel na tom, jak se jim podařilo získat jejich důvěru nejrůznějšími projevy přátelství. Kdokoliv jiný byl „*druhořadý a často klamavý*“, čímž byl agent nabádán, aby nikomu dalšímu nevěřil a neplýtvat na něj finančními prostředky prostřednictvím darů či pohostinnosti. ³³⁵ Vyslanec by měl podobným pochybným existencím dvora sice naslouchat, ale zároveň dávat najevo, že mu nepřijdou důležité jejich nabídky, že jim vysvětlí dění v zákulisí a utajovaný chod dvora. ³³⁶

Přesto se vyslanci nevyhnuli darům politicky bezvýznamným osobám. Dávat finanční pozornosti nižšímu personálu dvora, s nimiž se dostávali pravidelně do styku, patřilo mezi vžitá konvence. ³³⁷ Jedním z těchto případů byl Nový rok, čas zasvěcený darům. ³³⁸ Prvního ledna obdarovávali výše postavení jim podřízené malými finančními obnosy, aby začali rok šťastně a předznamenali tím dobré dny v roce. Dárci byli zpravidla panovník, významní dvořané a držitelé úřadů, obdarovanými zase běžní služebníci panovnickovy domácnosti. Ačkoliv tato praktika souzněla s dvanácti dny Vánoc a mantovští vyslanci ji nazývali vánočními spropitnými (*mance di Natale*), šlo o předkřesťanskou tradici, praktikovanou rovněž na anglickém a francouzském panovnickém dvoře. Nedat očekávané spropitné znamenalo smůlu do příštího roku a

³³² ASMN, AG, B. 427, c. 475-476.

³³³ K jeho životu Franz Karl Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen niederösterreichischen Adels* 5, Wien 1804, s. 345; Henry Frederick Schwarz, *The Imperial Privy Council in the Seventeenth Century*, Cambridge in Massachusetts 1943 (= *Harvard Historical Studies* 53), s. 263; S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 303; L. Gross, *Die Geschichte*, s. 319-321.

³³⁴ K jeho životu S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 313-314; Karasch von Lenthe - Hanna Lisa, *Die Münzprägung der Familie Trautson*, in: Michael Grundner (ed.), *Stabilität und Instabilität von Geldsystemen: Tagungsband zum Österreichischen Numismatikertag Wien 2016*, Wien 2018, s. 95-103, zde s. 95-99.

³³⁵ ASMN, AG, B. 427, c. 476: „... Nechte je žebrot a obračete se na ty, kteří mají úrad.“

³³⁶ Gasparo Bragaccia, *L'Ambasciatore*, Padova 1626, s. 422: „... poslouchat je spíše se smíchem než nevěřičně, aby mu do domu pořádku nechodili.“

³³⁷ Guidobono Guidoboni měl od mantovského vévody povoleno rozdat mezi nižší služebnictvo dvora 200 scudi ročně. ASMN, AG, B. 464, c. 614r.

³³⁸ ASMN, AG, B. 464, c. 305.

špatnou reputaci.³³⁹ Mantovští vyslanci tuto pověru zřejmě nesdíleli, protože se s odměnou značně opožďovali. Vyslanec Guidobono Guidoboni se v otázce reputace spíše zajímal o výši finančních pozorností, které rozdal 1. ledna 1589 jeho předchůdce Giulio Strozzi.³⁴⁰ Je možné, že obyčejní služebníci vymáhali na vyslancích svá novoroční spropitná ve stylu nějaké jemnější formy šarivari.³⁴¹ Povinnost obdarovat na Nový rok kohokoliv, kdo o to požádá, se objevovala i v příručkách pro vyslance.³⁴² Přesto je Guidobono Guidoboni rozdal až na konci ledna 1590,³⁴³ vyslanec Enea Gonzaga dokonce na konci července 1592.³⁴⁴ Oba čekali na peníze z Mantovy, protože je nechtěli vynaložit ze svého. Seznam služebníků, mezi něž Enea Gonzaga rozdal 50 tolarů, ukazuje, komu taková spropitná mohla putovat. Výše spropitného neodrážela jejich blízkost k osobě císaře, ale praktický užitek pro vyslance. Mezi zaměstnance pošty bylo rozdáno 12 tolarů, mezi písaře říšské dvorské kanceláře 11 tolarů, mezi vrátné u dveří dvou místností (*stufa*, *stufetta*) před předkomorou a audienčním sálem rozdal 8 tolarů,³⁴⁵ komorním furýrům pečujícím o císařovy komnaty rozdal 4 toлары. Vrátným „ze zdola“, možná na začátku schodiště vedoucího do paláce, rozdal 3 toлары, a hradní strážní 2 toлары. Největší odměnu 10 tolarů dostal mladý sluha Petr z domácnosti Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu.³⁴⁶ Obdarovat na Nový rok služebníka nějakého hlavního rady také doporučoval Gasparo Bragaccia, autor dobové příručky pro vyslance.³⁴⁷

³³⁹ N. Zemon Davis, *The Gift*, s. 23-25; Felicity Heal, *The Power of Gifts. Gift-Exchange in Early Modern England*, Oxford 2014, s. 68-70, 76-77.

³⁴⁰ ASMN, AG, B. 464, c. 699: „Kdybych dal méně, ublížil bych vévodově cti. Kdybych dal víc, zbytečně bych utratil především proto, že v tento den žádá o spropitné (*mancia*) velké množství lidí, a největší spropitné žádají ti, kteří si to nezaslouží.“

³⁴¹ ASMN, AG, B. 464, c. 717: „Čekám na peníze, protože mi budou za zády hůř než vosy a nebudu se moci bránit, protože nemám peníze.“; B. 465, c. 5.

³⁴² G. Bragaccia, *L'Ambasciatore*, s. 422: „... dá spropitné všem vrátným vladařovy domácnosti a jeho dalším klientům (*creati*), kteří o něj požádají.“

³⁴³ ASMN, AG, B. 465, c. 25.

³⁴⁴ ASMN, AG, B. 466, c. 123r: „... dosud mi nepřišly peníze na vánoční spropitné, takže mě tu neustále trýzní, především ta netrpělivá žena od pošty (Dorothea Habenschadtová, vdova po správci úřadu dvorského poštmistra Jiřím Habenschadtovi) ...“; B. 466, c. 176r.

³⁴⁵ Savojský vyslanec Carlo Francesco Manfredi z Luserny je nazýval *Sala* a *Saletta*. K tomu V. Promis (ed.), *Ambasciata*, s. 34, 36.

³⁴⁶ ASMN, AG, B. 466, c. 184.

³⁴⁷ G. Bragaccia, *L'Ambasciatore*, s. 422: „... služebníkovu nějakého hlavního rady, s nímž se musí často jednat proto, aby byla jeho poselství dobře přijímána a měl k němu dobrý přístup (*per avere pronte le ambasciate e facile l'entrata*).“

Říšští dvorští radové nebyli pouze slepým a statickým článkem v řetězci mocenského rozhodování. Naopak své mínění dávali silně najevo.³⁴⁸ Nestrpěli zpochybnění výsadních právních kompetencí v oblasti říšských lén.³⁴⁹ Stavěli se do pozice ochránců slabých říšských vazalů vůči silnějšímu.³⁵⁰ To sdíleli s císařem, kterého však svou nekompromisností v otázkách justice předčili, jelikož reprezentovali čest Římsko-německé říše jako instituce.³⁵¹ Ta se prolínala se ctí císaře, co se týče neodvolatelnosti rozhodnutí a výsadních kompetencí v říšských záležitostech.³⁵² Rozcházel se však při jakémkoliv náznaku panovnické *clementia* tam, kde to podle nich nebylo spravedlivé.³⁵³ Morální přesvědčení, že byli nositeli hodnot spravedlnosti, se odráželo ve způsobu, jakým vnímali a přijímali dary.³⁵⁴ Na postoji vůči dárčům se podepisoval také přirozeně právní princip spravedlnosti, rovnost (*equità*).³⁵⁵ Rovnost z hlediska přirozeného práva neměla nic společného se společenskou rovností (*ugualità*), jejíž negativní vnímání bylo podloženo Aristotelovou Politikou.³⁵⁶ Panovník byl spravedlivý jen tehdy, pokud představoval protiváhu nerovnosti mezi poddanými a zajišťoval, aby mocní a bohatí nebyli zvýhodňováni nad slabými a chudými.³⁵⁷

V jednání se tajní radové odlišovali od říšských dvorských radů tím, že namísto striktního lpění na institucionální hodnotě spravedlnosti se jejich logika jednání řídila

³⁴⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 278: „Jak je známo, císař je velmi obezřetný, když má změnit příkazy, jež učinil za spolupráce říšské dvorské rady ... bez jejich názoru nevykoná žádné rozhodnutí ohledně vévodova dopisu...“.

³⁴⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 753: „... jsou rozezleni, že Římsko-německou říši poškozují vedení říšských záležitostí před římským tribunálem.“.

³⁵⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 919: „... všichni se staví proti velkým knížatům ve prospěch malých vazalů. Vaše moc tady nic nezmuže.“

³⁵¹ Tím se nelišili od španělských juristů, kteří vnímali královský titul jako úřad. K tomu Jean Frédéric Schaub, *Identification de jurisconsulte. Composition et conflits d'autorité dans le sociétés ibériques au XVIIe siècle*, in: Juan Carlos Garavaglia – Jean Frédéric Schaub (edd.), *Lois, justice, coutume. Amérique et Europe latines (XVIe-XIXe siècle)*, Paris 2005, s. 29-55; ASMN, AG, B. 463, c. 125: „Císař je nucen ... garantovat spravedlnost a ochranu svým říšským vazalům a nevydat je na milost vazalům velkým...“.

³⁵² ASMN, AG, B. 464, c. 18: „... císař je povinen za každou cenu bránit čest svou a čest Římsko-německé říše. Vévoda mu proto musí vyhovět.“.

³⁵³ Říšští dvorští radové při několika příležitostech otevřeně kritizovali císaře za to, že krizi Novellary řešil smírem namísto, aby si poslušnost mantovského vévody vůči císařskému dekretu vynutil. ASMN, AG, B. 464, c. 178, 355-356.

³⁵⁴ ASMN, AG, B. 463, c. 106: „Dal jsem 300 florénů referendáři, který mi řekl *ago gratias*, a že vévodovi bude sloužit ve všem kromě Spravedlnosti, která musí zůstat nahou stejně jako jeho svědomí. Odpověděl jsem mu, že vévoda je spravedlivý kníže, který nežadá o nespravedlivá, ale o rychlá vyřízení jeho záležitostí, a aby byly dobře střeženy.“.

³⁵⁵ B. 463, c. 199r: „Když se zajímají o to, kolik kdo utrácí a vlastní, tak se zajímají zejména o velké vazaly. 100 scudi od chudáka je potěší stejně jako 1000 scudi od velkého knížete.“.

³⁵⁶ Ivo Cerman, *Obraz společnosti v raném novověku v dobové vědě*, in: Václav Bůžek a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 54-74, zde s. 59; Cesare Ripa, *Iconologia*, Venezia 1645, s. 666.

³⁵⁷ A. Spagnoletti, *Le dinastie*, s. 104; C. Ripa, *Iconologia*, s. 178; Wolfgang Reinhard, *Lebensformen Europas. Eine historische Kulturanthropologie*, München 2004, s. 295.

především symbolickými a ritualizovanými projevy úcty, lásky a přátelství.

V komunikaci s mantovskými vyslanci byli ochotni vystupovat vstřícněji a méně přísně. Svůj nesouhlas s obsazením Solferina a invazí mantovského vévody do Novellary neprojevovali hněvem, ale lítostí a zármutkem.³⁵⁸ To rovněž ovlivňovalo způsob, jakým vnímali a přijímali dary. Dary dokazovaly nezištné přátelství a lásku mezi lidmi na větší vzdálenost. Šlo o idealistické pojetí vymezující se vůči daru jako prostředku směny, jejímž cílem je nějaký užitek. Tento kolektivní sebeklam se kromě rétoriky udržoval v praxi například tím, že se dar oplácel protidarem teprve s odstupem času.³⁵⁹ Ryzost a nezištnost daru zvyšovala v očích tajných radů vévodovu čest plynoucí z knížecí ctnosti štědrosti (*liberalità*).³⁶⁰ Ta byla úzce spojena se ctí a rival mohl proto být také napadán, že je lakomý anebo že je jeho štědrost pouze falešná, protože chce něco nazpátek.³⁶¹

Dar se stával citlivým tématem zejména, když vyslanec konfrontoval tajného radu s nabídkou, která se otevřeně podobala obchodní transakci něco za něco. Přístup tajných radů k darům nejlépe znázorňuje příklad Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu. Asi nejdůležitějším úkolem, za nímž byl mimořádný vyslanec Anselm Mondino roku 1588 vyslán, bylo získat místo v císařské kapli pod toskánským velkovévodou. Mondino měl vyhledat Rumpfa a slíbit mu za pomoc 6000 scudi.³⁶² Mondino se s vyslancem Lepidem Agnellem dohodli, že mu dají 3000 scudi a zbytek rozdělí mezi vicekancléře Jakuba Kurze ze Senftenau a Pavla Sixta Trautsona, jakmile záležitost bude úspěšně ukončena. Společná návštěva vyslanců v Rumpfově domě ráno 26. dubna 1588 však vůbec nedopadla podle představ. V líčení setkání vyslanec Lepido Agnello snad na svou a Mondinovu obranu uvedl, že byl k rozkazu už předem skeptický, protože Rumpf dosud nebyl novým mantovským vévodou obdarován a přesný finanční obnos nebyl

³⁵⁸ ASMN, AG, B. 464, c. 18: „Rumpf je zarmoucen (*travagliatissimo*), protože tento sled událostí Vincenzovi neprospěje... Trautson říká, že jej mrzí, že došlo k událostem, které tolik rozhořčily císaře...“; B. 464, c. 37: Toskánskému vyslanci řekl vicekancléř Kurz, že vzhledem k tomu, „že císař mantovského vévodu neobyčejně miluje, ho (Kurze) velice trápí hořkosti okolo Novellary...“.

³⁵⁹ P. Bourdieu, *Teorie*, s. 123-126.

³⁶⁰ Panovník vykonával tuto ctnost prostřednictvím darů a laskavostí, díky níž si vydobýval čest. Ne nadarmo byly spolu úzce spojeny dvě z hlavních panovníkových povinností, tedy udělování laskavostí a nastolování spravedlnosti. Gasparo Bragaccia cituje Cicerona a sv. Ambrože, když tvrdí, že štědrost (*liberalità*) je dokonce součástí spravedlnosti. Zatímco štědrý člověk je velkorysý (*largo*) a spravedlivý, tak lakomec je přísný (*stretto*), nespravedlivý a zbytečný. K tomu G. Bragaccia, *L'Ambasciatore*, s. 411-412; Philippe de Béthune, *Le conseiller d'etat*, Paris 1645, s. 386.

³⁶¹ Toskánský velkovévoda Ferdinand Medicejský demonstroval ferrarskému vyslanci roku 1588 vlastní štědrost jízlivými poznámkami na účet mantovského vévody Vincenza Gonzagy. „... jeden z jeho obvyklých darů... (má hodnotu) 25 či 30 scudi... Nechci aby si o mně lidé mysleli, že jsem jako mantovský vévoda, který když dává dar, tak má ve zvyku to veřejně vyhlášovat, i když to není pravda.“. S. B. Butters, *The Uses*, s. 276, 325.

³⁶² ASMN, AG, B. 463, c. 823v-825r.

důstojným začátkem navázání kontaktu s předním císařským radou.³⁶³ Přestože dar podle konvencí přednosti představoval mimořádný vyslanec, tak odměnu za úspěšně vyjednané místo v císařské kapli raději nabídl stálý vyslanec Lepido Agnello, protože Rumpfa důvěrněji znal. Rumpf se však tak rozčílil, že ho museli uklidňovat ještě o dva dny později.³⁶⁴

Rumpf spíše vzplanul v záchvatu ritualizovaného hněvu, kterým bránil svou čest před potenciálními nepřáteli odsuzujícími pohledy společnosti z prospěchářství. Jeho argumenty se podobaly zuřivé protestaci, kterou vystavil toskánského sekretáře na podzim 1578, když se Rumpfa zeptal, kde by si přál převzít postel a závěsy, které mu posílá toskánský velkovévoda František Medicejský k příležitosti jeho svatby s hraběnkou Marií Annou z Arco.³⁶⁵ Rumpf se napřed distancoval od radů, kteří kvůli svému skromnému zázemí slouží pro hmotný zisk.³⁶⁶ Nápadně tím narážel na říšského vicekancléře.³⁶⁷ Následně sebe utvrdil jako jiný druh služebníka, který je spojen závazky přátelství a lásky.³⁶⁸ Uklidněn byl vysvětlením vyslanců, že vévodovy úmysly byly dobré a měly pouze dokazovat vévodovu lásku a důvěru v něj. Záležitost jednou provždy ukončil tím, že si v politickém jednání potrpí na určitých zásadách.³⁶⁹ U svatebních darů od toskánského velkovévody ho pouze trápilo, že je sekretář chtěl předat v tajnosti jako něco, za co by se měl před společností stydět, a po určitém ujasnění je nakonec přijal na jaře 1579.³⁷⁰

Účinný způsob, jakým se vyslanci vyhýbali u předních radů podezření ze zjištění, bylo obdarovat jejich manželky. Zpravidla šlo o šperky, někdy naplněné vonnou esencí.

³⁶³ ASMN, AG, B. 463, c. 824r: „... byli jsme velmi zmatení, protože jste vůči Rumpfovi ještě neprojevil žádný důkaz vaší láskyplnosti (*segno d'amorevolezza*), a protože se zdá, že uzavíráme obchodní dohodu...“.

³⁶⁴ ASMN, AG, B. 463, c. 823v-825r.

³⁶⁵ S. B. Butters, *The Uses*, s. 266-267, 319-320.

³⁶⁶ ASMN, AG, B. 463, c. 824v: „... vždy jednal upřímně a není tak chudý, že by neměl na živobytí, a nemá žádného syna. Kdyby byl lakomec, tak slouží pánovi, od kterého by čekal velký užitek a obohacení...“.

³⁶⁷ ASMN, AG, B. 463, c. 824v: „... dodal, že tímto způsobem si lze získat nějakého doktůrka práv, ale ne jeho...“; S. B. Butters, *The Uses*, s. 320: „... nejsem Weber, ale kavalír, který díkybohu potřebuje pouze lásku těch, kteří se rovnají velkovévodovi, a ve zbytku sloužím Pánu Bohu, který mi vše opatří...“; K životu říšského vicekancléře Jana Baptisty Webera více Andreas Edel, Johann Baptist Weber, *Mitteilungen des Osterreichischen Staatsarchivs* 45, 1997, s. 111-185.

³⁶⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 824v: „... kdyby nebyl tak velkým vaším služebníkem a já jeho přítelem a služebníkem, tak by se nenávratně odcizil... a přestože za života vašeho otce přijal laskavosti bez nějaké zvláštní příležitosti, tak tenhle způsob darování se tomu nepodobá...“; S. B. Butters, *The Uses*, s. 320: „... prohlásil se vaším služebníkem s pouhým cílem dosáhnout vaší lásky a přízně...“.

³⁶⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 825r: „... řekl, že příští ráno nás vyslyší, ale ať více nejednáme o tomto daru, protože by nás neposlouchal a odešel by, protože musí a chce vévodovi sloužit, ale ne tímto způsobem...“; S. B. Butters, *The Uses*, s. 320: „... tímto způsobem nejedná...“.

³⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 267.

Parfémování módních doplňků sloužilo v 16. století k estetickým i zdravotním účelům. Podle dobové medicíny chránil parfém oblakem voňavého vzduchu proti zdraví škodlivým zápachům.³⁷¹ Šperk pro manželku byl přijatelným diplomatickým darem, s nímž mohli tajní radové souhlasit bez obav, že by se dopouštěli něčeho společensky nepřístojného. Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu vzhledem k jeho delikátní povaze tak odměňovali téměř pokaždé prostřednictvím jeho ženy Anny Marie z Arco. Podle slov vyslance Guidobona Guidoboniho lze usuzovat, že Mantované nebyli jedinými italskými vyslanci, kteří tak činili.³⁷²

Co se týče vnímání darů a stanoviska, které zaujímal vůči vévodovým kauzám, tak říšský vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau stál na pomezí tajné a říšské dvorské rady. To vyplývalo z povahy jeho úřadu. Účastnil se tajné rady a dohlížel nejen na činnost kanceláře, ale rovněž říšské dvorské rady. V tom ho však zastupovali sekretáři říšské dvorské kanceláře sepisující protokoly jednání. Zodpovídal se nejenom císaři, ale říšskému kancléři, mohučskému kurfiřtovi.³⁷³ Nebránil se darům čistě peněžního charakteru, naopak se zdálo, že je upřednostňuje. Když vyslanci chtěli dát vicekancléři dar, který působil nezištně, tudíž vznešeně, tak obdarovali jeho manželku jako manželky jiných předních radů.³⁷⁴ Anebo mu slíbili darovat chřest, který si mohl zasadit do své zahrady, kterou tehdy budoval.³⁷⁵ Chřest zřejmě patřil mezi jednu z mála zelenin, které byly přijímány jako důstojný dar. Na rozdíl od ovoce byla zelenina darována zřídka. V hierarchii plodin založené na blízkosti k nebesům zastupovala nejnížší příčky, protože vyrůstala ze země.³⁷⁶

Jakmile se mantovským vyslancům nedařilo prosazovat vévodovy záležitosti, proměnil se slovník přátelství a lásky v kritiku zjištěných radů, kteří ve sporu podporují tu stranu, která dá více darů. Stejně plynule přecházeli nazpět.³⁷⁷

³⁷¹ Evelyn Welch, *Scented Buttons and Perfumed Gloves: Smelling Things in Renaissance Italy*, in: Bella Mirabella (ed.), *Ornamentalism. The Art of Renaissance Accessories*, Ann Harbor 2011, s. 13-39, zde s. 21.

³⁷² ASMN, AG, B. 464, c. 699: Guidobono Guidoboni 4. prosince 1590, šifra: „Dovídám se, že má ve věcech darů svůj podíl Rumpfova žena, která je velice lakomá.“

³⁷³ L. Gross, *Die Geschichte*, s. 24, 97-98.

³⁷⁴ ASMN, AG, B. 464, c. 717: „... galanterii manželce, kterou velmi miluje.“

³⁷⁵ ASMN, AG, B. 464, c. 436: Guidobono Guidoboni 15. května 1590: „Navštívil jsem ho v jeho zahradě a zjistil, že rád dostává vzácné a delikátní věci, a proto jsem mu nabídl jako dar chřest, který bude dávat krásné a chutné plody.“

³⁷⁶ Loek Luiten, *Friends and Family, Fruit and Fish. The gift in Quattrocento Farnese cultural politics*, *Renaissance Studies* 33, 2018, s. 342-357, zde s. 348.

³⁷⁷ ASMN, AG, B. 463, c. 124: Lepido Agnello v dopise 11. srpna 1587 to nazval pravidlem „kdo dá víc“ (*la regola di chi da più*); B. 463, c. 198v-199r: „... jejich veškeré myšlenky se upínají k vlastnímu blahobytu a obohacení... mají obrovskou žízeň po tom si naplnit kapsy... Nechávají si zaplatit za každé rozhodnutí, v čemž nasazují veškerý um... Takto činí bez rozdílu s každým, kdo vede spor a není

Dvorští úředníci si o dar uměli říct verbálně³⁷⁸ i neverbálně upíráním zraku na ruce vyslanců.³⁷⁹ Natažená ruka s otevřenou dlaní byla v dobové literatuře asociována se štědrostí. Zatímco čisté ruce symbolizovaly nezištný dar, tak špinavé ruce značily morální zkaženost daru (*corruzione*).³⁸⁰ Pokud podobné konverzace neprobíhaly v kontextu konverzace o aktuálním právním sporu, šlo o společensky přijatelnou věc. Vyslanci jejich přístupnost k darům vysvětlovali tím, že jsou chudí, tudíž potřební.³⁸¹ Způsob, jakým byli císařští radové a zaměstnanci kanceláře placeni, udržoval raně novověkou politickou kulturu neformálnosti a osobních závazků, k níž systém odměn ze strany vyslanců a agentů neodmyslitelně patřil.³⁸² Stálý plat byl velice nízký a hmotné zajištění zaměstnanců záviselo na jiných příjmech jako byly zvláštní milosti, spropitné a podíly z poplatků za zhotovené listiny. To, že se výše platu zaměstnance říšské dvorské kanceláře odvíjela od míry jeho činnosti, zvyšovalo jejich motivaci k pilné práci, protože za ni přijímali různé dary a laskavosti od cizích vyslanců a agentů.³⁸³ Prodlužování procesu, navazování společenských a přátelských styků s císařskými rady a zaměstnanci kanceláře, vstup do prostorů kanceláře,³⁸⁴ registratury a písařské jizby v Ludvíkově křídle,³⁸⁵ diskuze o stavu jednání sporu s úředníky a závazky prostřednictvím laskavostí, projevů přízně a darů, to vše patřilo na císařském dvoře v

člověka, který by nikomu nedaroval. V opačném případě se od sporu upustí.“; B. 464, c. 499r: „Na světě není horší věci ani podivnějšího monstra než panovníkův prodejní rada.“.

³⁷⁸ Sekretář říšské dvorské kanceláře Ambrož Benck v červenci 1592 obcházel cizí vyslance a agenty a chtěl po nich za své služby 40 tolarů. Ty mu dali Giulio Cesare Gonzaga z Pomponeska (později z Bozzola), agent Pio Avogadro jménem knížete ze Stigliana a mantovský vyslanec Eneáš Gonzaga. ASMN, AG, B. 146, c. 158, 183.

³⁷⁹ ASMN, AG, B. 464, c. 606: Guidobono Guidoboni 8. října 1590. „... doslova se mi dívají na ruce, jestli jim nesu vévodův dar. Tak jasně a upřímně ho vyžadují.“.

³⁸⁰ K tomu F. Heal, *The Power*, s. 182; A. Possevino, *Vita*, s. 11: „... otevřela potřebnému svou ruku. Natáhla k němu ne prsty, ale dlaň, tudíž ji natáhla štědře.“.

³⁸¹ ASMN, AG, B. 463, c. 255v: „... jsou velmi špatně placeni... věřím, že vám jsou místní postupy plně známé.“; B. 464, c. 606: „Domnívají se, že mají právo na to dary dostávat, protože mají velmi malé platy, a protože každý den se s nimi jedná a něco od nich žádá.“; B. 464, c. 499r: „Všichni jsou chudí a takto se chtějí uživit či obohatit. Je to zde obvyklý způsob.“.

³⁸² Roční plat 700-1000 zlatých nestačil pro běžné životní výdaje. K tomu J. Hausenblasová (ed.), *Der Hof*, s. 172-179.

³⁸³ Odměna písařům se nazývala *bibale*. Písaři si kladli nárok na takzvaný *Schreibgeld* a *Schnurgeld*, spropitné za sepsání kopie a opatření znaky prokazujícími jeho provenienci. L. Gross, *Die Geschichte*, s. 122-125, zde s. 124.

³⁸⁴ Dne 19. června 1590 strávil Guidobono Guidoboni celý den v kanceláři, kde pobízel mladé písaře k pilné práci s příslibem spropitného. Taxa v tomto případě činila 7 scudi a spropitné písařům 2 toлары. K tomu ASMN, AG, B. 464, c. 472, 701.

³⁸⁵ Síň písařů se nacházela v Ludvíkově křídle na úrovni Vladislavského sálu. O patro výše byly prostory říšské dvorské kanceláře a říšské dvorské rady. K tomu Magdalena Biedermanová – Miroslava Cejpková, Příspěvek k poznání topenišť Ludvíkova křídla Pražského hradu, *Castellologica Bohemica* 17, 2017, s. 99-133, zde s. 112, 115, 118-119; Eliška Fučíková-Petr Chotěbor, Rub a líc života v císařské rezidenci, in: Pavlína Klazarová (ed.), *Příběh pražského hradu*, Praha 2003, s. 300-306, zde s. 304; Eliška Fučíková, Friedrich Falcký, in: *TAMTĚŽ*, s. 328-333, zde s. 329.

16. a první polovině 17. století mezi akceptované, neregulované, byť někdy kriticky nahlížené politické jednání cizích zástupců.³⁸⁶

Pro zamezení korupce dvorských úředníků a vyzrazování tajných informací se v řečeném období uchýlovalo k tradičním prostředkům přísahy věrnosti císaři.³⁸⁷ Ta byla ze zásady ústní a symbolicko-rituální povahy, tudíž otevřená pravidelné interpretaci. S nepsanou a ohebnou přísahou věrnosti jako jedinou institucionální ochranou vůči korupci nebránilo úředníkům v přijímání daru nic než společenské normy a vlastní svědomí. Sekretáři a říšští dvorští radové se zavázali slibem či vykonáním určité laskavosti ve prospěch Mantovanů, jestliže vyhodnotili, že tím neuškodí cti císaře a Římsko-německé říše. Když se tedy sekretář říšské dvorské kanceláře vyhýbal setkání s vyslancem, nepřijímal jeho návštěvy nebo odmítal poskytnout detaily o jednáních říšské dvorské rady s výmluvou, že mu to nedovoluje přísaha, anebo že nemá svolení vicekancléře, nevěstilo to o výsledném rozhodnutí říšské dvorské rady nic dobrého.³⁸⁸

Přísaha se nemusela dostávat do střetu se závazky výměny informací cizím vyslancům, pokud k nim svolil říšský vicekancléř.³⁸⁹ Na první návštěvě nového vyslance Guidobona Guidoboniho za přítomnosti odcházejícího vyslance Giulia Strozziho přísahali vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau a sekretář tajné rady Jan Antonín Barvitijs, jemuž Guidoboni během návštěvy představil balík s drahými mantovskými látkami, že budou zpravovat Guidoboniho o všech věcech ostatních italských vyslanců či agentů, jež by se týkaly zájmů mantovského vévody.³⁹⁰

Přísahu věrnosti dokázal okolnostem nejpružněji přizpůsobit personál říšské dvorské kanceláře. Týkalo se to registrátora, a především sekretářů říšské dvorské kanceláře, kteří hráli neocenitelnou roli v získávání informací rovněž z důvodu, že vedli a archivovali oficiální korespondenci, listiny a dokumenty týkající se sporů vedených říšskou dvorskou radou. Oficiální způsob získávání dokumentů znamenal zdlouhavá

³⁸⁶ Teprve s řady říšské dvorské rady v letech 1617 a 1654 bylo dodržování pravidel ve vztahu cizích agentů k dvorským úředníkům vynucováno pod hrozbou trestu. K tomu Stefan Ehrenpreis, *Navigatoren des Imperiums. Die Rolle der Reichshofratsagenten in der politischen Kommunikation des Alten Reiches*, in: Stephan Wendehorst (ed.), *Die Anatomie frühneuzeitlicher Imperien. Herrschaftsmanagement jenseits von Staat und Nation: Institutionen, Personal und Techniken*, Göttingen 2015, s. 245-264.

³⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 249.

³⁸⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 753, 919, 937; B. 464, c. 6.

³⁸⁹ S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 85.

³⁹⁰ Dar doporučil v prosinci 1589 Giulio Strozzi, protože se mu Barvitijs svěřil, že je chce koupit. ASMN, AG, B. 464, c. 290, 417.; k drahým látkám na mantovském dvoře Daniela Ferrari, *Arredi tessili e abbigliamento alla Corte dei Gonzaga nella prima metà del Cinquecento*, in: Daniela Ferrari – Sergio Marinelli (edd.), *Scritti per Chiara Tellini Perina*, Mantova 2011, s. 95-112.

podání suplik a čekání na odpověď.³⁹¹ Navíc se o jejich úmyslu veřejně vědělo. Také museli zaplatit za kopie taxu, aby si je z kanceláře vyzvedli.³⁹² V případě autentických letitých akt kauzy Finale, které chtěl vidět vyslanec Guidobono Guidoboni od srpna do prosince 1590 v archivu prostřednictvím sekretáře Ludvíka Haberstocka, bylo problémem také novogotické písmo, které se italským juristům nechtělo číst.³⁹³

Neoficiální cesta však vyšla rychleji, levněji a neuváděla nikoho v podezření. Zaměstnanci říšské dvorské kanceláře neměli problém za tajná pořizování kopií důležitých dokumentů, které se hodily v daných sporech, přijímat menší peněžní obnosy. Například registrátor pořizoval stručný sumář a vedl si knihy, v nichž zaznamenával, a tím kontroloval aktový materiál kanceláře.³⁹⁴ Z registrů mohl zjistit, které dokumenty jsou uloženy v archivu kanceláře.³⁹⁵ Vyslanci mu slíbili 100 tolarů, jestli v archivu najde dokumenty, jež by mantovskému vévodovi zajistily právní nároky na dědictví říšských lén Rivarola a Bozzola, jež patřily Vespasianovi Gonzagovi ze Sabbionety. Kromě toho jim našel, která privilegia Vespasianovi udělil císař na začátku roku 1589.³⁹⁶ Nejdůležitější registry se však nacházely také v rukách sekretářů říšské dvorské kanceláře.³⁹⁷ Registrátor proto sloužil pouze jako alternativa a na rozdíl od sekretářů jej vyslanci nepovažovali za nepostradatelnou osobu.³⁹⁸

To, že si jednotliví zaměstnanci říšské dvorské kanceláře dokázali uchovat čisté svědomí ohebným vyhodnocováním, že zpronevěřením určitých tajných archivních dokumentů italským vyslancům neškodí císaři ani Římsko-německé říši, však neznamená, že by jejich počínání bylo sociálně přijatelné.³⁹⁹ Obavy ze svědků a poškození cti někdy vedly sekretáře Ambrože Bencka k bizarním opatřením. Když

³⁹¹ ASMN, AG, B. 464, c. 548: „... musel bych znovu projít tisícem suplik, komunikací druhé straně, tedy dlouhou a pracnou cestou, kde by došlo napřed ke zveřejnění úmyslu druhé straně, že zamýšlíte kauzu znovu uvést.“

³⁹² ASMN, AG, B. 464, c. 563: „... sekretáři a kancléři si chtějí namastit kapsy penězi a chtějí přemrštěné částky za kopie...“

³⁹³ ASMN, AG, B. 464, c. 716.

³⁹⁴ L. Gross, *Die Geschichte*, s. 111.

³⁹⁵ Již od doby Maxmiliána II. byl registrátorem latinského oddělení říšské dvorské kanceláře Jacob Büttner za 20 florénů měsíčně. Lepido Agnello psal v srpnu 1587, že je jeho přítelem a občas mu prokáže službu. ASMN, AG, B. 463, c. 127; B. 506, c. 120; J. Hausenblasová (ed.), *Der Hof*, s. 292-293.

³⁹⁶ ASMN, AG, B. 464, c. 61: „... registrátor měl v rukách tyto dvě privilegia, ... díval se i do taxy...“

³⁹⁷ ASMN, AG, B. 463, c. 918: „... nejtajnější registry císařských listů jsou v rukách Obernbergera...“; ASMN, AG, B. 506, c. 119: Sekretáři latinského oddělení říšské dvorské kanceláře Ludvík Haberstock a Ambrož Benck v březnu 1589 potvrdili, že další privilegia Vespasiano Gonzaga neobdržel. K jejich působení L. Gross, *Die Geschichte*, s. 413-414.

³⁹⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 1005: „Hlavní radové mi brání zjistit rozhodnutí, zda byl vybrán císařský komisař... zbývá pouze ten z kanceláře, a tak využívám jeho...“

³⁹⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 127: „... registrátor se nechce dopustit chyby a obává se, že by se to někdo dozvěděl...“

s ním v květnu 1588 hovořili vyslanci Anselm Mondino a Lepido Agnello o tom, zda v archivu kanceláře našel dokumenty, jež by Vincenzovi I. Gonzagovi zajistily dědičné nároky na Bozzolo a Rivarolo, tak stáli všichni tři na záchodě.⁴⁰⁰ Vyslanec Giulio Strozzi přísahal sekretáři Ambrožovi Benckovi, že nevyzradí jeho identitu poté, co mu na počátku května 1589 za pár tolarů pořídil v nejvyšší tajnosti kopii legitimace Claudia Gonzagy z Novellary císařem Maxmiliánem II.⁴⁰¹ Tento dokument měl prvořadý význam v kauze Novellary, kde Vincenzo I. Gonzaga vystupoval jako Claudiův dědic, protože na ilegilititě Claudia Gonzagy, potvrzené Rudolfem II. v září 1588, byla postavena celá argumentace protější strany.

Ani to nemusel sekretář Ambrož Benck nezbytně vnímat jako porušení přísahy. Nešlo o autentickou a oficiální kopii, ke které říšská dvorská rada nechtěla dát souhlas, dokud Vincenzo I. Gonzaga vyhledával pomoc římského tribunálu.⁴⁰² Svou službu mohl chápat jako výjimečnou laskavost vůči novému mantovskému vyslanci Giuliovi Strozzimu, který nedávno dorazil do Prahy. Sekretář Benck mohl být tak jako přední radové během prvních pár týdnů pobytu nového vyslance přesvědčen k výjimečnému projevu dobré vůle, aby tím odrážel Strozziho laskavé přijetí císařem na první audienci. Přestože byl hněv císaře a jeho radů kvůli okupaci části hrabství Novellara v lednu 1589 velmi živý, první audience, kterou císař vyslance oficiálně přivítal na svém dvoře, se od ostatních audiencí lišila větším společenským tlakem na císaře, aby rituálně symbolické projevy vazalovy uctivosti a poslušnosti opětoval stejně rituálně symbolickou dobrotou a láskyplností, jelikož na tom stála jeho čest a reprezentace dobré vlády.⁴⁰³

Když dal císař svolení ke zhotovení autentické kopie legitimace Claudia Gonzagy z Novellary mantovskému vyslanci Giuliovi Strozzimu, tak si ji měl vyslanec vyzvednout v kanceláři po zaplacení taxy 300 tolarů.⁴⁰⁴ Giulio Strozzi nakonec výrazně ušetřil díky sekretáři Ambroži Benckovi, který mu v lednu 1590 za 6 tolarů zhotovil kopii privilegia s císařskou pečetí a notářským ověřením poté, co se vyslanec zapřísahal, že legitimace nebude použita mantovskými právníky na jednáních ve

⁴⁰⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 570v: „Hovořili jsme s ním na jednom záchodě (*luogo segreto*), protože je nerad spatřen, že s námi často jedná...“.

⁴⁰¹ ASMN, AG, B. 464, c. 104: Giulio Strozzi 11. května 1589. „... kdyby se to zjistilo, zahubilo by to toho, kdo mi laskavost učinil, a zároveň bych napříště ztratil možnost využít jeho služeb v mnohem důležitějších záležitostech.“

⁴⁰² ASMN, AG, B. 464, c. 141: Giulio Strozzi 20. června 1589: „Autentickou legitimaci dostanu teprve poté, až radové uvidí, že jsme zcela upustili od církevního soudu v Římě.“

⁴⁰³ ASMN, AG, B. 464, c. 94.

⁴⁰⁴ Sekretář Ambrož Benck ale také Strozzimu oznámil, že je schopen ji usmlouvat na 250 tolarů. ASMN, AG, B. 464, c. 347.

Florencii k dosažení rozhodnutí, jež by se zásadně rozcházel s císařským dekretem ze září 1588.⁴⁰⁵

Ze zkušenosti vyslanci věděli, že se nevyplácelo je dopředu zavazovat darem, ale namísto toho je finančně odměňovali až po vykonané službě.⁴⁰⁶ V případě sekretářů to probíhalo zpravidla v soukromí bez přítomnosti svědků. Vyslanci běžně ospravedlňovali soukromou prezentaci daru slovy, že tím chrání obdarovaného od nepřejčnosti a závisti jiných.⁴⁰⁷ Sekretáře Ambrože Bencka si vyslanci zavazovali tím, že ho pravidelně hostili ve svém domě a loučili se s ním nějakou potravinou italského původu.⁴⁰⁸ Díky sekretáři Ambrožovi Benckovi během léta 1590 vyslanec Guidobono Guidoboni tajně posílal do Mantovy cenné dokumenty pro přesnější argumentaci a vyjednání lepších podmínek navrhované dohody ve Florencii.⁴⁰⁹ Jeho spolupráci oplácel vyslanec pozváním ke společnému stolování, jež sekretář zpravidla opouštěl s menším peněžním obnosem nebo potravinou italského původu.⁴¹⁰ Vyslanec Guidobono Guidoboni v dopise vůbec nezastíral utilitární a transakční povahu daru.⁴¹¹

V případě říšských dvorských radů se více než u jiných úředníků dostávaly vévodovy projevy přátelství na tenkou hranici mezi darem a korupcí. Slovník vzájemné lásky a přátelství mohl snadno přijít do konfliktu s konceptem spravedlnosti. Na její průběh a výkon nesměl mít vliv přátelství ani dary, pokud měly mít rozsudky soudu zdání legitimacy.⁴¹² Přestože dary věnované soudcům vzbuzovaly obavy z pokřivení spravedlnosti již v antické společnosti, tak jakákoliv forma darů byla říšským dvorským

⁴⁰⁵ ASMN, AG, B. 464, c. 347.

⁴⁰⁶ ASMN, AG, B. 464, c. 214: Anselmo Mondino píše 10. května 1588 o snaze najít listiny v archivu kanceláře prostřednictvím sekretáře Ambrože Bencka. „... daroval jsem mu 10 florénů s příslibem 100 tolarů, pokud mi je dá. Ale od Agnelliho jsem se dozvěděl, že Benck je mazaný, protože Agnelli mu mnohokrát dal florény za podobné služby, které slíbil, ale neudělal.“

⁴⁰⁷ G. Bragaccia, *Ambasciatore*, s. 408; S. B. Buettner, *The Uses*, s. 261, 266.

⁴⁰⁸ ASMN, AG, B. 464, c. 347: Giulio Strozzi 16. ledna 1590 „...trval jsem na tom, aby odešel s ovocem a velkým kusem parmezánu, tak jako obvykle.“

⁴⁰⁹ ASMN, AG, B. 2228: kancelář Guidobonovi Guidobonimu 19. května 1590; B. 2229: kancelář Guidobonovi Guidobonimu 31. června 1590; B. 2229: kancelář Guidobonovi Guidobonimu 7. července 1590.

⁴¹⁰ ASMN, AG, B. 464, c. 701: 2 toлары Benckovi za kopii dekretu vydaného na žádost hrabat, poslané 26. června 1590; B. 464, c. 520: „... kopii této písemnosti jsem s velkým úsilím získal od Bencka poté, co jsem mu přísahal, že pošlu vlastní kopii a tu jeho roztrhám.“

⁴¹¹ ASMN, AG, B. 464, c. 511: „... navzdory své přísaze neukazovat nikomu akta v jeho držení bez vicekancelérova vědomí a rozkazu mi za kus sýru z Piacenzy, který stál 2 toлары a 10 krejcarů, a za jiné laskavosti, kterými ho doma častuji, ukázal některé písemnosti ... slíbil mi napsat shrnutí apelačních aktů, tedy jejich datum a obsah...“; darovaný sýr z Piacenzy vážil 10 a tři čtvrtě libry (3,38 kg). K tomu Angelo Martini, *Manuale di Metrologia ossia Misure, Pesi e monete in Uso Attualmente e Anticamente*, Torino 1883, s 336; ASMN, AG, B. 464, c. 701.

⁴¹² Linda Levy Peck, *Court Patronage and Corruption in Early Stuart England*, London-New York 1993, s. 20.

radům písemně zakazována jako korupce až v polovině 18. století.⁴¹³ Klasický topos korupce v soudnictví ztvárnil Cesare Ripa jako ženu držící v pravé ruce zlatý řetěz.⁴¹⁴ Zlatý řetěz stál mezi symbolickým darem a kvantitativním pojetím daru.⁴¹⁵

Symbolizoval závazek, který vycházel z lásky a přátelství k patronovi, čímž se odlišoval od služby neurozených, která byla vynucená zejména společenským postavením.⁴¹⁶ Zároveň se ale stejně jako u darů stříbrného nádobí nehledělo na řemeslné zpracování. Jejich hodnota se vypočítávala v penězích a velmi běžně se dávaly roztavit pro získání drahých kovů.⁴¹⁷

Na anglickém a francouzském panovnickém dvoře měli členové soudu zakázáno přijímat dary, avšak dvorská společnost považovala za přijatelné, když se jim darovalo jídlo.⁴¹⁸ Vyslanci neobdarovávali příliš často řadové říšské dvorské rady, zato je často zvali ke společnému stolování.⁴¹⁹ Jídlo a pití stálo v centru společenského života dvora, na němž se vyslanci aktivně podíleli pořádáním banketů ve svém domě. Ty patřily mezi důležitá kritéria, kterým dvorská společnost hodnotila, zda vyslanec vystupuje honosně a zároveň v souladu se svým postavením v hierarchii.⁴²⁰

Jestliže byly dary císaři a předním císařovým radům ospravedlňovány jako nezištný důkaz vévodova přátelství, tak vyslanec představoval pohostinství jako nezištný doklad svého honosného (*magnifico e splendido*) pobytu, což z něj činilo potenciálně účinnou formu závazku vůči níže postaveným sekretářům i říšským dvorským radům. Společné stolování a pití rozpouštělo úzkost, kterou zažívali při rozhodování, zda přijetím daru porušují přísahu.⁴²¹ Vyslanec měl podle Gaspara Bragacciho dohlížet, aby byl jeho dům

⁴¹³ Tobias Schenk, Isomorphie und entgrenzte Informalität in der frühneuzeitlichen Reichsjustiz. Der Reichshofrat im Interaktionssystem des Kaiserhofes, in: Elisabeth Lobenwein – Eva Ortlieb (edd.), Informalität in der Frühen Neuzeit, Frühneuzeit-Info 33, 2022, s. 89-116, zde s. 89.

⁴¹⁴ C. Ripa, Iconologia, s. 121.

⁴¹⁵ Marcello Fantoni, Feticci di prestigio: Il dono alia corte medicea, in: Sergio Bertelli - Giuliano Crifo (edd.), Rituale, cerimoniale, etichetta, Milano 1985, s. 141-161.

⁴¹⁶ S. Guazzo, Della civil conversazione, s. 240r: „... zlaté řetězy svazují pevněji než ty železné...“.

⁴¹⁷ V německých oblastech bylo také zvykem rýt do poháru jejich váhu ve stříbře a zlatě. S. B. Butters, The Uses, s. 262; Valentin Groebner, Liquid assets, Dangerous Gifts. Presents and Politics at the End of the Middle Ages, Philadelphia 2002, s. 38.

⁴¹⁸ F. Heal, The Power, s. 186; N. Zemon Davis, The Gift, s. 87.

⁴¹⁹ ASMN, AG, B. 465, c. 550: vyslanec Eneáš Gonzaga 29. října 1591. „Zdá se vám, že utrácím hodně, a máte pravdu. Avšak říšští dvorští radové mi tak často vycházejí vstříc, že jsem nucen utrácet více, než bych chtěl...“; B. 465, c. 556: Eneáš Gonzaga 5. listopadu 1591. „Mé útraty mi připadají nesnesitelné a ostatním neuvěřitelné. Ale nemohu se bez nich obejít vzhledem k tomu, že u mě říšští dvorští radové často stolují...“; B. 466, c. 9: Eneáš Gonzaga 7. ledna 1592. „... když do domu přijdou cizinci, je nutné hodně utrácet za dobré jídlo...“.

⁴²⁰ G. Bragaccia, Ambasciatore, s. 419-420.

⁴²¹ Catherine Fletcher, Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador, Cambridge 2015, s. 151-152, 160-162; ASMN, AG, B. 466, c. 327r: agent Marcantonio Avegni 2. dubna 1592. „Potkal jsem na mši Ambrože Bencka, který řekl, že se má psát dopis ... Postaral jsem se, aby byl

pro každý případ zásoben trvanlivým jídlem, například paštikou, salámy či sladkými zavařeninami.⁴²² Vyslanec Guidobono Guidoboni si dal za účelem obcerstvení a darů dopravit sud malvazu, těžkého bílého sladkého vína. Přidanou symbolickou hodnotu mu dávalo to, že pocházelo z Monferratu.⁴²³

Vyslanci zřídka psali, že pořádali banket, protože ho považovali za samozřejmou reprezentační povinnost. O banketech a stolováních pořádaných v domě vyslance Eneáše Gonzagy zpravovali agenti Annibale Ferrari,⁴²⁴ Marcantonio Avegni⁴²⁵ a Ugo Cazulini.⁴²⁶ Mnohem více podávali vyslanci důkaz společenské reprezentace svými stížnostmi na nedostatek peněz, které byly pro změnu tak všudypřítomné, že je nelze brát doslova.⁴²⁷ Vyslanec Eneáš Gonzaga od počátku září do konce roku 1591 utratil 1000 scudi platu, jenž mu měl vystačit na pokrytí šesti měsíců běžných výdajů domácnosti. V dubnu 1592 hlásil, že ze svého již vydal přes 1000 scudi.⁴²⁸ Na svou obhajobu útraty porovnal 31. prosince 1591 s výdaji nuncia Camilla Caetaniho, které od nunciova příjezdu v červnu 1591 dosahovaly 19 000 scudi.⁴²⁹

Mantovští vyslanci se shodovali, že pokud měly záležitosti mantovského vévody uspět, muselo se na císařském dvoře postupovat prostřednictvím darů. Ve výši odměn se měli řídit podle užitku plynoucího z vykonané služby a podle vlastního uvážení (*prudenza*).⁴³⁰ V případě Mantovanů se však nedá mluvit o klientelské síti ve stylu španělského krále nebo papeže. Mantovský vévoda na rozdíl od nich neoplýval

doveden k vyslanci na oběd, a dal jsem mezitím vyslanci vědět, co mi řekl, aby od něj po jídle zjistil podrobnosti.“

⁴²² G. Bragaccia, *Ambasciatore*, s. 422.

⁴²³ ASMN, AG, B. 464, c. 674: „... jedinečné chuti a z vévodových států, aby osladilo tělesné šťávy (*per addolcire gli umori*) úředníků darováním lahví vína.“

⁴²⁴ ASMN, AG, B. 465, c. 657: 12. listopadu 1591. „Vyslanec si předcházal mnoho dvořanů honosnými obědy. Jednou referendáře a dr. Zinnera za přítomnosti dalších dvořanů (*gentiluomini*), jednou dr. Wambolda, dvakrát Coraduze, jednou Bencka...“; B. 465, c. 665: 26. listopadu 1591. Stolování se kromě jiných říšských dvorských radů účastnil Rudolf Coraduz; B. 466, c. 442r: 21. duben 1592. „Referendář Pirckheimer minulé dny přišel osobně večer do vyslancova domu povečeřet...“

⁴²⁵ ASMN, AG, B. 466, c. 397: 20. října 1592. „Dnes ráno přišel Coraduz k vyslanci, protože byl pozván ke stolování. Jednali jsme s ním o delegaci v záležitosti Correggia.“

⁴²⁶ ASMN, AG, B. 465, c. 827: 19. listopadu 1591. „Čtvrtek (14. listopadu) pořádal banket Coraduzovi, pánovi z Rakous a mnoha dalším členům císařovy komory (*gentiluomini di SM*).“; B. 465, c. 856: „V neděli se konal ve vyslancově domě velký střet pohárů. Kromě jiných se účastnil Benck i já. Odešli jsme s třeštěním hlavy.“

⁴²⁷ Toby Osborne, *The House of Savoy and the Theatre of the World Performances of Sovereignty in Early Modern Rome*, in: Matthew Vester (ed.), *Sabaudian Studies. Political Culture, Dynasty and Territory*, Kirksville 2013 (= *Early Modern Studies* 12), s. 167-190, zde s. 172.

⁴²⁸ ASMN, AG, B. 466, c. 9, 87r, 88v.

⁴²⁹ Údaj čerpal Eneáš Gonzaga od toskánského vyslance Bartolomea Conciniho, který u něj před dvěma dny stoloval. K tomu ASMN, AG, B. 465, c. 616.

⁴³⁰ ASMN, AG, B. 426, c. 543.

beneficii, lény, úřady, rentami ani prebendami rytířských řádů.⁴³¹ Vyslanci slibovali odměny a odměňovali skromnějšími dary podle toho, jestli si to vyžadovaly záležitosti mantovského vévody.

Každý vyslanec měl jinou strategii darů. V jejich udělování darů se dají najít určitá pravidla. Po dobu svého pobytu musel vyslanec obdarovat císařské rady alespoň jednou. Tento princip pravidelného darování sloužil k zachování sociální iluze nezištnosti daru. Darovat pouze v případě potřeby otevřeně hlásalo jeho vypočítavost.⁴³² Příslib daru motivoval císařské rady stejně účinně jako samotný dar, ale nikoliv navěky. Jestliže vyslanec zůstal u slov a nechal dvorského radu na jeho dar příliš dlouho čekat, mohlo se to obrátit proti němu.⁴³³ Gasparo Bragaccia nazval tento slíbený, ale promarněný a význam postrádající dar kamenným chlebem.⁴³⁴

Vyslanec Lepido Agnello nemusel od srpna 1587 až do svého odvolání v březnu 1589 udělit dary císařským radům, protože tak učinil ještě za života Viléma Gonzagy.⁴³⁵ Agnello tak obdaroval pouze nového vicekancléře Jakuba Kurze ze Senftenau, nebo spíše jeho manželku, již představil náhrdelník za 235 zlatých scudi, a to se zpožděním několika měsíců, protože marně čekal, až mu mantovský vévoda k tomu dá rozkaz. Jako výmluva k čekání mu posloužil porod Kurzovy manželky v srpnu 1587. Po uplynutí šestinedělí však musel dar přinést. Podle vlastních slov jinak nemohl přijít Kurzovi na oči bez pocitu hanby.⁴³⁶ Kurz navíc dával v konání svých povinností najevo, že dar vyžaduje proto,⁴³⁷ že mu vyslanec Lepido Agnello dar přislíbil jménem Viléma Gonzagy v dubnu 1587, kdy umíral vicekancléř Zikmund Vierhäuser a Jakub Kurz se

⁴³¹ Tomáš Černušák – Pavel Marek, *Gesandte und Klienten. Päpstliche und spanische Diplomaten im Umfeld von Kaiser Rudolf II.*, Berlin-Boston 2020, s. 219-252.

⁴³² ASMN, AG, B. 463, c. 126r: „Spor je velmi ztížen, když se dary dávají pouze, když je tomu potřeba. A ještě hůře, když je člověk v úzkých.“

⁴³³ ASMN, AG, B. 463, c. 124: „(Vicekancléř Zikmund Vieheuser) byl 20 dní po příslibu darů velice nakloněn a jednal s námi *umanissimamente*. Ale po nedůvěře přišla pýcha, kterou zakusil Avellano. Opoždění tohoto daru již nadělalo škody.“; B. 464, c. 606: Guidobono Guidoboni 8. října 1590. „Jelikož jsem jim žádný dosud nepřinesl, tak mě považují za kecala (*parabolano*) a myslí si, že vévoda se tak rozhodl.“

⁴³⁴ G. Bragaccia, *L'Ambasciatore*, s. 423: „... dar přijatý pozdě a s obtížemi dosažený...“

⁴³⁵ V březnu 1587 dostal rozkaz rozdělit 1000 zlatých (*fiorini*) mezi vicekancléře Zikmunda Vieheusera, předsedu říšské dvorské rady Pavla Trautsona, referendáře Jana Wolfganga Freymona a sekretáře tajné rady Petra Obernburgera. Vicekancléř Vieheuser však zemřel 23. dubna 1587, proto dal zlatý řetěz za 600 zlatých Trautsonovi, 300 zlatých Freymonovi a 100 zlatých Obernburgerovi. ASMN, AG, B. 463, c. 39, 69, 106, 110; S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 315.

⁴³⁶ ASMN, AG, B. 463, c. 153, 162.

⁴³⁷ ASMN, AG, B. 463, c. 292r: „Obzvláště v kauze Finale nám způsobuje přinejmenším průtahy a zažili jsme, že když mu předáváme naše suppliky říšské dvorské radě, tak se velmi rmoutí (*si fa pungere*) ... Poněvadž má na své straně všechny ostatní rady nebo alespoň většinu, může vykonat nekonečně mnoho dobrého i zlého.“

tehdy zdál být jeho pravděpodobným nástupcem.⁴³⁸ Dar, který mohl jako gratulace ke správě úřadu vicekancléře posloužit k získání si Kurzovy náklonnosti, se tak proměnil v cosi vynuceného.

Vyslanec Anselm Mondino s sebou v březnu 1588 přivezl a předal jako dar nového vévody Vincenza Gonzagy kopie obrazů dvanácti císařoven Ottaviovi Spinolovi, aby je představil císaři.⁴³⁹ Vincenzo Gonzaga měl tímto darem nejbližší k marnému cíli asistovat v příchodu nové císařovny do Prahy. V březnu 1587 žádal císař o kopie prostřednictvím Ottavia Spinoly. Vyslanec Lepido Agnello hlásil vévodovi Vilémovi Gonzagovi, že ačkoliv se císař sám nemůže rozhodnout o sňatku, přeje si rovnou dvanáct císařských svateb.⁴⁴⁰ Císař měl totiž ve své sbírce již kopie portrétů dvanácti císařů, darované vévodou Vilémem Gonzagou, které namaloval Tizian pro Vilémova otce, mantovského vévodu Federika II. Gonzagu.⁴⁴¹ Návaznost na římskou tradici byla klíčovým konceptem Rudolfovy propagandy.⁴⁴² Římská říše měla sehrát hlavní roli na konci všeho dění, protože se v ní narodil Spasitel.⁴⁴³ Pro renesanční mecenáše 16. století představovalo zhmotnění Suetoniových dvanácti pohanských císařů atraktivní tématiku.⁴⁴⁴ Dvanáct kamejí císařů již roku 1578 daroval Rudolfovi II. toskánský velkovévoda Francesco Medicejský.⁴⁴⁵

Od příjezdu mimořádného vyslance Anselma Mondina v březnu 1588 si císařští radové otevřeně slibovali, že s sebou přiváží dary.⁴⁴⁶ Nepochybně se totiž rozšířilo, že přijel jednat o důležitých věcech. Mantovští vyslanci z tohoto pohledu interpretovali důvody příjezdu mimořádných vyslanců z Turína i Ferrary a bez výjimky se nemýlili. Mondino kromě kauzy Solferina přijel především pro investituru a vyjednávat o privilegium, jež mělo vylepšit o trny vévodskou korunu věnčící jeho erb, do kterého si

⁴³⁸ ASMN, AG, B. 463, c. 64, 243: „... je považován za schopného člověka (*uomo di valore et destro*), jenž nemá rovného. V budoucnu bude moci prokázat velké služby vévodovi, alespoň dohledem nad psaním dekretů...“.

⁴³⁹ ASMN, AG, B. 463, c. 797r.

⁴⁴⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 39: „... jelikož jsou sami, přeje si je oženit s jejich dvanácti manželkami, jejichž kopie jsou v Mantově, jak slyšel.“.

⁴⁴¹ A. Concin, *Splendid Gifts*, s. 34.

⁴⁴² Herbert Kaupt, *Kaiser Rudolf II. in Prag: Persönlichkeit und imperialer Anspruch*, in: Eliška Fučíková (ed.), *Prag um 1600. Kunst und Kultur am Hofe Kaiser Rudolfs II.*, Wien 1988, s. 45-55.

⁴⁴³ Frances A. Yates, *Astraea. The Imperial Theme in the Sixteenth Century*, London 1993, s. 3-4; Barbara Stollberg-Rilinger, *The Emperor's Old Clothes. Constitutional History and the Symbolic Language of the Holy Roman Empire*, New York 2015, s. 80.

⁴⁴⁴ Julia Siemon, *The Silver Caesars: A Renaissance Mystery*, New York 2017.

⁴⁴⁵ A. Concin, *Splendid Gifts*, s. 34.

⁴⁴⁶ ASMN, AG, B. 463, c. 414: „... kvůli vévodově pověsti velkomyslného vladaře.“; B. 463, c. 483: „... když jsem dorazil do Prahy, Agnello se mě zeptal, co s sebou přivážím za dary pro rady. Odpověděl jsem, že pouze peníze, které mám rozdat podle rozkazu těm, které uznám za nakloněné vévodovi.“.

vévoda navíc přál začlenit erb Habsburků, o místo pro mantovského vyslance v císařské kapli a o titulaturu *Serenissimo* a *Altezza*. Agnello nabádal, že nejvíce musí být obdarováni Wolfgang Rumpf z Wuelrossu, Pavel Trautson a Jakub Kurz ze Senftenau.⁴⁴⁷ Na začátku června bylo dáno Kurzovi 1500 zlatých, Rumpfově manželce Marii Anně z Arco náhrdelník se zavěšenou kvalitní pižmovou masťou, snad uvnitř jablíčka či jiného přívěšku,⁴⁴⁸ a dalšími šperky v celkové hodnotě 1000 scudi, Trautsonově manželce Anně z Eitzinku šperk za 500 scudi, referendáři Janu Wolfgangovi Freymonovi z Randecka 300 scudi a sekretářům Ambrožovi Benckovi a Petrovi Obernburgerovi po 200 scudi.⁴⁴⁹

Dary s největší symbolickou hodnotou, tudíž s potenciálně nejmocnějším závazkem, vyžadoval nejvíce Pavel Sixt Trautson. V lednu 1588 žádal portréty nového vévody Vincenza I. Gonzagy a jeho choti Eleonory Medicejské, aby je mohl zařadit do své portrétní galerie. Přitom dal vyslanci najevo, že touží po více portrétech.⁴⁵⁰ Vyslanec Lepido Agnello silně doporučoval mu vyhovět, protože portréty považoval za investici. Již tehdy bylo jen otázkou času, kdy se stane tajným radou.⁴⁵¹ V 16. století byla mezi obrazem, medailí nebo pamětní mincí silně vnímána a procitňována spojitost s osobou vyobrazeného. Vyobrazení patronovy osoby mělo mnemonickou funkci. Nastoloval mocné závazky reciprocity právě tím, že na ně patron klienta svým živoucím obrazem neustále upamatoval. Klienti pro změnu vystavením portrétu na viditelném místě v domě nebo veřejným nošením medaile demonstrovali své mocné kontakty.⁴⁵² V březnu 1588 představil Agnello Trautsonovi pouze portrét Vincenza I. Gonzagy, který nepochybně značil příslib dalších, pokud si to Trautson budoucí službou zaslouží.⁴⁵³ O týden později požádal o pamětní minci raženou při příležitosti Vincenzovy

⁴⁴⁷ ASMN, AG, B. 463, c. 483: Všem musí být darováno nejvíce, protože Kurz „...by se za malý dar urazil a první dva by dar nepřijali vůbec.“

⁴⁴⁸ Zikmund Winter, *Dějiny kroje v zemích českých II. Od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy*, Praha 1893, s. 538, 544.

⁴⁴⁹ Kurzovi původně zamýšleli dát pouze 700 scudi, ale mantovský vévoda poručil, aby jeho odměnu zvýšili. Pavla Trautsona obdarovali proto, aby jeho otec Hans Trautson podpořil návrh o místo pro mantovského vyslance v císařské kapli, předložený na tajné radě vicekancléřem Jakubem Kurzem. ASMN, AG, B. 463, c. 588, 601, 609.

⁴⁵⁰ ASMN, AG, B. 463, c. 750r: „Nechtěl po mně, abych vás požádal jeho jménem, ale abych se obratně postaral, že dostane ještě mnohé další portréty, které vévoda má.“

⁴⁵¹ ASMN, AG, B. 463, c. 750r: „... nyní se jedná o tom, aby byl přijat mezi tajné rady. A až se tak stane, ... bude velice významným.“; B. 463, c. 789: „Pokud se tento rada s námi rozkmoťí, obávám se, že zakusíme to, co nebudeme chtít.“

⁴⁵² T. A. Sowerby, *A Memorial*, s. 300, 315; E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, č. 443: „... zde, jak víte, je velkým zvykem nosit na krku medaile knížat, kterým sloužili, a nejvíce těch knížat, která jsou vévodovi rovná...“

⁴⁵³ ASMN, AG, B. 463, c. 797r: „Dal najevo, že je mu portrét velmi milý.“

intronizace.⁴⁵⁴ Na začátku května 1588 pro něj dorazila jedna zlatá a jedna stříbrná.⁴⁵⁵ Pamětní mince Vincenza I. Gonzagy kladly důraz na jeho vojenské a morální kvality. Mantovský vévoda byl na stříbrné pamětní minci z roku 1587 vyobrazen v antické zbroji, zatímco líc zdobil nápis *Domine probasti* a tavící kotel se svazkem zlatých prutů uvnitř.⁴⁵⁶

Giulio Strozzi nahradil vyslance Lepida Agnella v dubnu 1589 pár měsíců od vojenské anexe říšského léna Novellara, kdy mantovští vyslanci sklízeli hněv a nesouhlas celého dvora. Dlouho proto nebylo, koho obdarovat. Když se na začátku září 1589 vyslanec Giulio Strozzi dozvěděl vévodův úmysl slíbit dary předním radům, aby vyjádřil svůj dík za jejich podporu, dal najevo svůj nesouhlas, protože v daném kontextu by se to vyložilo jako známka slabosti, nikoliv lásky.⁴⁵⁷ Když z Mantovy dorazil opětovný příkaz a k tomu směnka 1000 scudi, tak vyslanec Giulio Strozzi přislíbil dar Jakubovi Kurzovi ze Senftenau a Wolfgangovi Rumpfovi z Wuelrossu, jejichž reakce byla taková, jak vyslanec předpokládal.⁴⁵⁸ Rozhodl se proto na dar počkat až tehdy, kdy bude kauza urovnaná. Aby vévoda znovunastolil přátelství se členy císařského dvora, tak v říjnu 1589 dal vyslanec Strozzi zlatý řetěz za 500 scudi Wolfgangovi Rumpfovi, 500 scudi v obálce na stavbu zahrady Jakubovi Kurzovi ze Senftenau, referendáři Janu Wolfgangovi Freymonovi z Randecka stříbrné nádoby za 180 scudi a sekretářům dal po 100 scudi.⁴⁵⁹

Velká distribuce darů přišla až za působení mantovského vyslance Guidobona Guidoboniho. Reagovala na dodávku darů na císařský dvůr od Vespasiana Gonzagy ze Sabbionety v říjnu 1590, jejíž velikost, obsah a důvod vyslanec s podezřením vyzvídal.⁴⁶⁰ Vespasianovy dary císaři byly přivezeny čtyřmi mulami Ottaviovi Spinolovi, který je císaři a jeho radům představil. Císaři daroval Vespasiano Gonzaga

⁴⁵⁴ ASMN, AG, B. 463, c. 429.

⁴⁵⁵ ASMN, AG, B. 463, c. 517.

⁴⁵⁶ Nápis odkazoval na začínající verš žalmu 138 (139), v českém překladu „Hospodine, zkoumáš mě a znáš mě.“ V přeneseném smyslu mantovský vévoda před Bohem podstoupil a obstál zkoušku ryzosti mravů a zbožnosti tak, jako je zkoušena ryzost taveného zlata. Emblémem tavícího kotle a mottem *Domine probasti* zároveň navazoval na odkaz svého předka Franceska II. Gonzagy, nejúspěšnějšího kondotiéra rodu, který daným emblémem vyvracel pomluvy nepřátel po vítězné bitvě u Fornova. K tomu P. Venturelli – R. Brunelli (ed.), Vincenzo I Gonzaga, s. 234; https://cs.wikipedia.org/wiki/Žalm_139

⁴⁵⁷ ASMN, AG, B. 464, c. 209: „Jde o věc absolutně nevhodnou, zbytečnou a potupnou.“; B. 464, c. 213: „... darovat jen pro to, že Brumano (biskup Matteo Brumani, mantovský vyslanec v Římě) maluje peklo, je zbytečné a potupné. Jde o příliš veliký dar na to, že vycházíte císařově cti vstříc v revizi Novellary. Naopak byste za vynaloženou laskavost nedostal nic nazpět.“

⁴⁵⁸ ASMN, AG, B. 464, c. 226: „Naslouchali velmi tiše...“

⁴⁵⁹ ASMN, AG, B. 464, c. 240, 251.

⁴⁶⁰ ASMN, AG, B. 464, c. 606; B. 2229, kancelář Guidobonimu 21. říjen 1590: „Vaše podezření o daru ze Sabbionety je oprávněné, buďte pozorný.“

majolikovou kredenec s výjevy ze Starého a Nového zákona, kterou mu kdysi daroval vévoda z Urbina, dvojce šaty, límec, řadu obrazů a astronomických nástrojů.⁴⁶¹ Předním radům daroval zlatý řetěz v hodnotě 600 až 700 scudi, přičemž na zlatém řetězu Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu se houpal malý lev. Španělskému vyslanci Guillénovi San Clementovi daroval kromě zlatého řetězu rovněž portrét sebe a své manželky. Vyslanec Guidoboni odhadoval celkovou hodnotu darů na 25 až 26 000 scudi.⁴⁶² Vévoda ze Sabbionety si tím chtěl získat císařův souhlas k nástupnictví jeho jediné dcery Isabelly, provdané za Luigiho II. Carafu, knížete ze Stigliana. Vyslanec také upozorňoval, jak výrazně pomáhá si získat a udržet císařovu náklonnost, na příkladu toskánského velkovévody Ferdinanda Medicejského, jehož má císař ve své přízni navzdory nechuti španělského vyslance Guilléna San Clemente.⁴⁶³ Toskánský velkovévoda ve volbě darů převyšoval ostatní italská knížata svým bohatstvím a vynalézavostí, díky které byla hodnota florentských darů nadhodnocována či považována za nevyčíslitelnou.⁴⁶⁴

Pečlivě plánovaná a organizovaná distribuce darů sestává ze čtyř etap. Doprava darů, jejich prezentace, ohlas na dvoře, ale ze všeho nejdříve museli v Mantově znát vkus a záliby císaře a jeho předních radů, v čemž se plně spoléhali na mantovského vyslance Guidobona Guidoboniho, aby jim poskytl bližší informace.⁴⁶⁵ Dne 26. prosince 1589 tak Guidobono Guidoboni oznámil, že císařovou zálibou je malba a kresba. Zdrojem informací byl Ottavio Spinola, který řekl, že císařský sekretář v Římě Jan Baptist Berniero má za úkol opatřit nová umělecká díla.⁴⁶⁶ Od Berniera, jenž byl mantovským rodákem, se měl proto v této věci dále informovat biskup a mantovský vyslanec v Římě Matteo Brumani.⁴⁶⁷ Guidoboni se dále pravděpodobně informoval u toskánských zástupců, které v kauze Novellary spojovaly společné zájmy. Toskánský sekretář Curzio

⁴⁶¹ K. Vocolka, *Die politische Propaganda*, s. 170.

⁴⁶² ASMN, AG, B. 464, c. 605v-606r.

⁴⁶³ ASMN, AG, B. 464, c. 607r.

⁴⁶⁴ Velkovévoda Ferdinand Medicejský velkolepě obdaroval císaře v srpnu 1589. Mezi psy, postelí, kuriozitami, skleněnými a jinými předměty se vyjímal kočár s vbudovanou kuchyní tažený šesti koňmi. Vyslanec Guidobono Guidoboni upozorňoval nejvíce na slavný mramorový stůl s mozaikou z drahých kamenů, bronzovou sošku koně a jiné bronzové sochy a mnoho vyřezaných nádob z horského křišťálu. K tomu K. Vocolka, *Die politische Propaganda*, s. 167; ASMN, AG, B. 464, c. 184; k darům „pojízdných kuchyněk“ S. B. Butters, *The Uses*, s. 300-301.

⁴⁶⁵ ASMN, AG, B. 2229, kancelář Guidobonimu 21. říjen 1590: „... komu, kolik a co, zda v penězích či ne, a to na základě povahy (*secondo gli umori*) a vkusu císaře a předních radů.“

⁴⁶⁶ ASMN, AG, B. 464, c. 302.

⁴⁶⁷ ASMN, AG, B. 2228, kancelář Brumanimu 6. ledna 1590; T. Matoušek, *Turecká válka*, s. 56.

Picchena v březnu 1588 stejně jako mantovský vyslanec Lepido Agnello v dubnu 1587 informoval, že má císař slabost pro erotické náměty.⁴⁶⁸

Dále pro císaře navrhoval vyslanec Guidoboni mantovské koně, protože momentálně nebylo mantovské plemeno v císařských stájích zastoupeno.⁴⁶⁹ Kůň byl pro urozené vysoce symbolický dar.⁴⁷⁰ Jako takový hrál významnou roli v kultuře závazků, neboť závazek z něj plynoucí bral obdarovaný neobyčejně vážně.⁴⁷¹ Nejoceňovanější evropské chovy se nacházely na Pyrenejském a Apeninském poloostrově a byly založeny na pravidelném křížení s koňmi z Osmanské říše.⁴⁷² Chovatelskou vášeň italských knížat původně podnítila touha zvítězit v městských dostizích (*palio*).⁴⁷³ Mezi středoevropskou šlechtou nejvíce vyhledávanými italskými koňmi pro obohacení vlastních chovů patřili koně šlechtění mantovskými Gonzagy.⁴⁷⁴

Mantovské koně naposledy daroval Vilém Gonzaga v březnu 1582.⁴⁷⁵ Přítomnost mantovských koní v císařských stájích vnímal vyslanec jako velkou čest a pravděpodobně úzce souvisela se snahami mantovského vévody prezentovat sebe jako člena habsburského rodu. Například tradiční sňatky mezi španělskou a rakouskou větví Habsburků byly stejně nezbytným politickým projevem přátelství jako vzájemné darování a křížení ušlechtilých koní.⁴⁷⁶ To, že koně představovali významné pojítko Vincenza I. Gonzagy s císařem Rudolfem II., dokládá výrazné zastoupení Mantovanů v císařských stájích. To podobně jako na ostatních evropských dvorech reflektovalo vzestup italských jezdeckých akademií, kde se urozená mládež pilným výcvikem v jízdě na koni učila ctnostem nezbytným k dobré vládě nad vlastními poddanými.⁴⁷⁷ Osm z devíti *cavallerizzi*, chovatelů koní a učitelů jezdeckví, na císařském dvoře v letech 1606

⁴⁶⁸ Petr Uličný, *Erotica and Sapientia. Rudolf II Early Years*, *Umění* 69, č. 4, 2021, s. 390-415, zde s. 396-397; ASMN, AG, B. 463, c. 63.

⁴⁶⁹ ASMN, AG, B. 464, c. 606v-607r: „Jeden císařův služebník mi řekl, že v císařských stájích už není žádný, a vždy bylo zvykem, aby tam byli. Císař je měl velmi rád.“

⁴⁷⁰ Magdalena Bayreuther, *Pferde in der Diplomatie der frühen Neuzeit*, in: M. Häberlein - C. Jeggle (edd.), *Materielle Grundlagen*, s. 227-256.

⁴⁷¹ Elena Taddei, *Animals as Agents of Networking and Cultural Transfer: The Dukes of Ferrara and their Relations to German Courts in the Sixteenth Century*, in: Mark Hengerer – Nadir Weber (edd.), *Animals and courts. Europe c. 1200-1800*, Berlin – Boston 2020, s. 79-92, zde s. 85-86.

⁴⁷² Peter Edwards – Elspeth Graham, *Introduction*, in: Peter Edwards - Karl A.E. Enenkel - Elspeth Graham (edd.), *The Horse as Cultural Icon. The Real and the Symbolic Horse in the Early Modern World*, Leiden – Boston 2012, s. 1-36, zde s. 19.

⁴⁷³ Christian Jaser, *Racehorses and the Competitive Representation of Italian Renaissance Courts: Infrastructure, Media, and Centaurs*, in: M. Hengerer – N. Weber (edd.), *Animals*, s. 175-194.

⁴⁷⁴ Andrea Tonni, *The Renaissance Studs of the Gonzagas of Mantua*, in: P. Edwards – K. A. E. Enenkel – E. Graham (edd.), *The Horse*, s. 261-277.

⁴⁷⁵ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 278, č. 256.

⁴⁷⁶ M. Bayreuther, *Pferde*, s. 253.

⁴⁷⁷ Mackenzie Cooley, *Marketing Nobility: Horsemanship in Renaissance Italy*, in: M. Hengerer – N. Weber (edd.), *Animals*, s. 111-128.

až 1607 byli Italové, přičemž jeden pocházel z Piemontu, dva z Neapole a čtyři z Mantovy.⁴⁷⁸ Onen zmiňovaný piemontský rodák se navíc jmenoval Pietro Paolo della Grangia a sloužil mantovskému vévodovi do roku 1590, kdy přestoupil k císaři.⁴⁷⁹ Obyvatelům dvora ani samotnému císaři však nezapomněl pět chválu na koně svého bývalého pána.⁴⁸⁰

V záležitosti koní se na rozdíl od obrazů s erotickými náměty nemusely dělat tajnosti. Císař věděl přesně, co chce a neváhal si o to říct. Již od začátku listopadu 1590 probíhala komunikace s císařem prostřednictvím nejvyššího štolby Claudia Trivulzia. V prvních letech vlády Vincenza Gonzagy se však mantovské konírny potýkaly s potížemi vychovat dostatečný počet koní pro potřeby mantovského dvora a pro dary cizím knížatům a panovníkům. Z tohoto důvodu nemohl vévoda v roce 1588 vyhovět žádostem Oty Jindřicha z Brunšviku-Harburgu a blíže nespecifikovaného markraběte z Badenu.⁴⁸¹ Podobně musel vyslanec Guidobono Guidoboni Claudiovi Trivulziovii sdělit, že momentálně se v mantovských stájích nenachází plně vychovaný mantovský kůň, který by byl císaře hoden.⁴⁸² Trivulzio v prosinci 1590 tlumočil císařovu odpověď, že mu to nevádí, protože ho předá do péče Pietrovi Paolovi della Grangia, který je s jejich povahou a potřebami důvěrně obeznámen.⁴⁸³

Císař si prostřednictvím Claudia Trivulzia řekl v prosinci 1590 o dva krásné a slibně vyhlížející hřebce a o hezky skvrnitou klisnu z mantovského chovu. Trivulzio vyslanci navíc doplnil informace o klisnině plemeni. Aby na ní mohl císař jet, tak by neměla být příliš vysoká ani *corsiera*, ale *ginnetta*.⁴⁸⁴ *Corsiero*, německy *Renner*, byl určen pro vojenské účely. *Ginnetto* na druhou stranu bylo plemeno koní z Iberského poloostrova

⁴⁷⁸ Mario Döberl, The Royal and Imperial Stables of the Austrian Habsburgs during the Early Modern Period. A General Survey with Specific Reference to the Spanish Influence, in: Juan Aranda Doncel – José Martínez Millán (edd.), Las caballerizas reales y el mundo del caballo, Córdoba 2017, s. 197-232, zde s. 207.

⁴⁷⁹ Do císařských služeb byl přijat na přelomu června a července 1590, podle vyslance Guidobona Guidoboniho s platem 800 zlatých ročně. Mezi chovateli koní zastával podle toskánského vyslance Roderiga Alidosiho přední místo (*primo cavallerizzo*). Pietro Paolo della Grangia rovněž rozuměl sokolům. V prosinci 1591 musel přečít dravce darované císaři od vévody Karla Emanuela I. Savojského, aby poslouchali na německy mluvené povely. Jako Falkenmeister pobíral od roku 1607 40 zlatých měsíčně. V seznamu dvořanů od roku 1605 je navíc jako mistr hřebčince veden Scipione della Grangia, pravděpodobně jeho syn. K tomu Cesare Campori – Giuseppe Campori (edd.), Roderico Alidosi. Relazione di Germania e della corte di Rodolfo II. imperatore negli anni 1605-1607, Modena 1872, s. 9; J. Hausenblasová (ed.), Der Hof, s. 364, 451; ASMN, AG, B. 464, c. 490; B. 465, c. 862.

⁴⁸⁰ ASMN, AG, B. 464, c. 607r: „Císaři vychvaloval a dokonce vyjmenoval některé nejlepší a nejkrásnější koně vašeho chovu (*di razza di Vostra Altezza*).“.

⁴⁸¹ Od roku 1584 se o markrabství dělili bratři Arnošt Fridrich a Jakub, synové Jakuba II. ASMN, AG, B. 2957, c. 31, 48.

⁴⁸² ASMN, AG, B. 464, c. 645.

⁴⁸³ ASMN, AG, B. 464, c. 705r.

⁴⁸⁴ ASMN, AG, B. 464, c. 705r.

užívaných pro vyjížďky a lov. Obě plemena choval mantovský vévoda ve svých stájích.⁴⁸⁵

Ještě jasněji si císař prostřednictvím nejvyššího štolby Claudia Trivulzia řekl v dubnu 1590 o mantovská sedla. Podle jeho slov se císař chtěl projet ve své zahradě, ale nenašlo se žádné sedlo o stejných rozměrech jako sedla darovaná císaři Vilémem Gonzagou roku 1585.⁴⁸⁶ Císařova touha projet se na mantovském sedle byla zřejmě veliká. Ráno před návštěvou Claudia Trivulzia mantovskému vyslanci Guidobonovi Guidobonimu při společném stolování sdělili to samé v císařově jídelně císařští komorníci. Po stolování přistoupil k vyslanci také štolba Pietro Paolo della Grangia. Claudio Trivulzio požádal vyslance o zhotovení šesti sedel z černého sametu s příslušnými rozměry.⁴⁸⁷ Pasquale Caracciolo mezi různými druhy sedel vyráběných v různých regionech vyjmenoval sedla francouzská, německá, turecká, kastilská a mantovská.⁴⁸⁸ Regionální odlišnosti byly patrné i ve výrobě uzd.⁴⁸⁹

Podle dopisu Guidobona Guidoboniho z prosince 1589 kladl císař u koní největší pozornost na to, zda jsou dobře vycvičeni, a na barvu srsti. Srst koně byla v tehdejších představách neoddelitelně spjata se složením tělesných šťáv.⁴⁹⁰ Podle barvy srsti se proto daly zjistit jeho schopnosti, k jaké činnosti se hodí a na jaké nemoci je náchylný.⁴⁹¹ Šlechtit koně bylo veliké umění, protože kvalitu, povahu koně a barvu jeho srsti utvářelo kromě genetiky také regionální podnebí a pohyby nebeských těles.⁴⁹² Císař si liboval v jakékoliv neobvyklé srsti (*stravagante*), například tmavě plavého (*falbo*) irského hobbyho (*ubino*) či ve skvrnitě zbarvených koních (*armellini*). Krása plaváků se hodnotila podle toho, jak moc se sytostí a leskem srsti podobali slunci.⁴⁹³

⁴⁸⁵ A. Tonni, *The Renaissance Studs*, in: P. Edwards – K. A.E. Enekel – E. Graham (edd.), *The Horse*, s. 263.

⁴⁸⁶ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 290, č. 290.

⁴⁸⁷ ASMN, AG, B. 464, c. 401: „... když na něj císař nasedl, tak řekl, že nechce jet nikdy na žádném jiném sedlu než na tomto...“.

⁴⁸⁸ P. Caracciolo, *La gloria*, s. 363: „... sedla vyráběná podle různých zvyků pro krásu a pohodlí (*per vaghezza e per agio*) ...“.

⁴⁸⁹ Mantovská uzda se odlišovala jinou podobou udidla i jinou kovovou ozdobou (*guardia*). Druhy udidel měly v chovu koní různou úlohu. K tomu Pirro Antonio Ferraro, *Cavallo frenato*, Napoli 1602, s. 106-107.

⁴⁹⁰ Podle srsti se v italštině odlišovali koně *bianco*, *leardo*, *morello*, *baio*, *sauro* a *falbo*. K tomu Pasqual Caracciolo, *La gloria del cavallo*, Venezia 1589, s. 265, 280.

⁴⁹¹ Louise Hill Curth, 'The Most Excellent of Animal Creatures': Health Care for Horses in Early Modern England, in: P. Edwards – K. A. E. Enekel – E. Graham (edd.), *The Horse*, s. 217-240, zde s. 221.

⁴⁹² P. Caracciolo, *La gloria*, s. 285.

⁴⁹³ Pasqual Caracciolo, *La gloria del cavallo*, Venezia 1589, s. 278: „Čím více se svou zářivostí podobá slunci nebo zlatu, tím je cennější, protože slunce je knížetem planet a zlato nejcennějším kovem ... naopak mdlá a nevýrazná barva naznačuje nerovnováhu tělesných šťáv a špatnou konjunkci planet... at jsou seberychejší a sebesilnější, jsou zavrženíhodní, protože mají zkažené flegma a krev.“.

Vliv horkého a suchého slunce dodával plavákovi jeho živou, dobrodružnou, ale umírněnou povahu.⁴⁹⁴

O plánech poslat koně císaři se záhy na císařském dvoře začínalo mluvit. V lednu 1591 naznačil Pavel Sixt Trautson, že se nespokojí s žádným darem, pokud jím nebude mantovský kůň. Vyslanci Guidobonovi Guidobonimu tehdy ukazoval ve své stáji nového koně z Čech a otevřeně se zeptal, kdy dorazí mantovský kůň pro něj, a zda by pokud možno nebyl vzpurný ani nevyhazoval.⁴⁹⁵ Odkazoval tím na vyslancovu návštěvu v červnu 1590, na níž Trautsonovi předal vévodův gratulující dopis k přijetí do tajné rady.⁴⁹⁶ Jelikož se po smrti Hanse Trautsona v lednu 1590 stal jedním z nejvlivnějších úředníků, bylo načase si získat jeho přátelství.⁴⁹⁷ Mantovský vévoda tak v květnu 1590 pověřil vyslance Guidoboniho, aby zjistil, jestli by si nový tajný rada přál koně z mantovského chovu, a jestli ano, tak jaké plemeno.⁴⁹⁸ Když vyslanec v červnu 1590 na návštěvě v Trautsonově domě uvažoval, kam se vydají na projížďku kočárem, Trautson odpověděl, že mnohem raději než kočárem jede sám na koni.⁴⁹⁹ Poté vyslance vyzval, aby ho následoval do stáji, kde vyjádřil své přání mít mantovského koně jako kdysi jeho otec Hans Trautson.⁵⁰⁰ Naznačil, že by si přál španělské plemeno *ginnetto* z mantovských stáji, čímž reflektoval císařův vkus.

Během rozpravy ve stáji předvedl Trautson vyslanci své znalosti o tom, jaký by měl být správný kůň. Vzpurní koně už ho prý nebaví a nyní dává přednost tichým a šikovným.⁵⁰¹ To ukazuje, jak účinným nástrojem vytváření identity urozených byl kůň. Jestliže jezdec mohl v představách elit navázat s ušlechtilým zvířetem pouto vzájemné důvěry a porozumění teprve dosažením nezbytných morálních ctností a emocionální rovnováhy, popisoval tím Trautson sebe sama prostřednictvím klasického motivu

⁴⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 283.

⁴⁹⁵ ASMN, AG, B. 465, c. 20r: „... když jsem odpovídal, že vévoda pomýšlí na odeslání koní pro císaře, až roztají ledy, tak mě Trautson uchopil za ruku a se smíchem řekl: Bude moci přijít s koňmi pro císaře, protože císař mi řekl, že na ně toužebně čeká...“.

⁴⁹⁶ Dopis zároveň sloužil jako kondolence ke smrti otce Hanse Trautsona. ASMN, AG, B. 464, c. 423: „když zemřel otec, očekával ode všech kondolenci, a od mnoha knížat ji také dostal.“.

⁴⁹⁷ ASMN, AG, B. 464, c. 423: „Císařem je obzvláště milován, protože on a jeho otec byli vždy věrnými služebníky, což mu vyneslo velikou přízeň a důvěru.“.

⁴⁹⁸ ASMN, AG, B. 2957, c. 129.

⁴⁹⁹ Teprve v první polovině 17. století začalo být pro urozené nemyslitelné se přepravovat po městě jinak než kočárem. K tomu Jiří Kubeš, Konstrukce maskulinity na kavalírských cestách české a rakouské šlechty v druhé polovině 17. století: mezi ideálem a realitou, in: R. Švaříčková Slabáková – J. Kohoutová – R. Pavlíčková – J. Hutečka (edd.), Konstrukce, s. 74-88, zde s. 81.

⁵⁰⁰ ASMN, AG, B. 464, c. 460r: „... ukázal mi osm krásných živých koní a několik elegantních klisen a během toho vychvaloval koně z vašeho chovu (*di razza di VA*), že je viděl doma za života svého otce, že byli krásní a dobří...“.

⁵⁰¹ ASMN, AG, B. 464, c. 460r.

přerodu z nerozváženého mladíka ve zralého muže. Asociacemi se správnými charakteristikami koně se tak Trautson nepřímou vystihl jako ideální dvořan dokonale ovládající vlastní vášně.⁵⁰² V barvě srsti neměl Trautson preference, pokud nešlo o hnědáky bez bílých skvrn (*cavalli zaini*), kteří ho odpuzují. V jezdeckém manuálu Pasquala Caracciola absence bílé skvrny na hnědácích vypovídá o přemíře cholery a krve. Takový kůň se proto vyznačuje zlou povahou.⁵⁰³

Vyslanec Guidobono Guidoboni za nejuvlivnější rady, jimž je nutno dát dar, v listopadu 1590 označil Wolfganga Rumpfa a Jakuba Kurze ze Senftenau. Pro Kurze neměl pochyb, že upřednostní peněžní obnos jako obvykle, čímž se podobal jiným zaměstnancům říšské dvorské kanceláře.⁵⁰⁴ Měl by však dosahovat přinejmenším stejné výše jako hodnota zlatého řetězu darovaného Vespasianem Gonzagou.⁵⁰⁵

Pro Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu však vyslanec Guidoboni doporučoval darovat cokoliiv neotřelého a krásného, například postel nebo výzdobu do domácnosti.⁵⁰⁶ Snad ho k této volbě inspirovala postel a závěsy, jež kdysi daroval Rumpfovi toskánský velkovévoda František Medicejský roku 1579.⁵⁰⁷ Mantovští vyslanci již zakusili, že Rumpf nepřijme dar, který by se podobal obchodní transakci.

Zbýlým dvěma tajným radům Janu Kryštofovi Hornsteinovi a Janovi Wolfgangovi Freymonovi z Randecka podle vyslance Guidobona Guidoboniho postačí dát 250, nanejvýše 300 scudi v hotovosti či zlatém řetěze, protože jsou zcela zastíněni vlivem výše zmíněných dvou radů. Sekretáři tajné rady Janovi Antonovi Barvitiovi podle Guidoboniho není třeba nic dávat, protože si ho již zavázal svazkem drahých mantovských látek, které mu Guidoboni předal, když Barvitia po příjezdu do Prahy poprvé navštívil. Pro kauzy vedené před říšskou dvorskou radou bylo důležité obdarovat zlatým řetězem referendáře Kryštofa Pirckheimera a sekretáře říšské dvorské rady Ambrože Bencka.⁵⁰⁸

Dary v uzamčené truhle přivezl 6. dubna 1591 do Prahy mimořádný vyslanec Prospero del Carretto, markrabě z Grany.⁵⁰⁹ V den příjezdu Prospera del Carretta do

⁵⁰² Pia F. Cuneo, Visual Aids: Equestrian Iconography and the Training of Horse, Rider and Reader, in: P. Edwards – K. A. E. Enkel – E. Graham (edd.), *The Horse*, s. 71-98.

⁵⁰³ P. Caracciolo, *La gloria*, s. 277: „... většina z nich člověka zradí, až se zdá, že by se *zaini* měli nazývat Kaini podle bratra, který ze závisti zabil spravedlivého Ábela.“

⁵⁰⁴ ASMN, AG, B. 464, c. 654r.

⁵⁰⁵ ASMN, AG, B. 464, c. 717r.

⁵⁰⁶ ASMN, AG, B. 464, c. 654r.

⁵⁰⁷ S. B. Butters, *The Uses*, s. 265-267.

⁵⁰⁸ ASMN, AG, B. 464, c. 654v.

⁵⁰⁹ ASMN, AG, B. 465, c. 690.

domu vyslanec Guidobona Guidoboniho společně otevřeli truhlu a porovnali její obsah se seznamem darů. Jejich stav byl v pořádku. V Mantově pouze zapomněli do truhly dát šperk naplněný vonnou masťou určený pro nevěstu Pavla Sixta Trautsona.⁵¹⁰

Koně dorazili o čtyři dny dříve, protože jeli přímo z Lince, zatímco vyslanec Prospero del Carretto kvůli zastávce v Mnichově projížděl Augšpurkem. Neuvěřitelně nákladný chov vynikajícího koně si vyžadoval intenzivní šlechtění a usilovné cvičení. Jeho darování navíc předcházelo stejně tak nákladný, organizačně náročný a pro koně riskantní transport.⁵¹¹ Přijít na císařský dvůr s koněm s podlomeným zdravím mohlo naprosto zmařit výsledek a vystavit v sázku vévodovu čest.⁵¹² Rovněž představit mladé nevyvíjené koně představovalo riziko pro prestiž mantovského chovu a u vyslanců vyvolávalo obavy. V korespondenci dávali vyslanci tyto obavy najevo přáním, aby se koně vydařili.⁵¹³ Koně proto doprovázeli veterinář (*maniscalco*), jeho syn a tři pacholci. Za zdraví a bezpečí koní na cestě zodpovídal rytíř Jan Ondřej Mataluna, chovatel koní a učitel jízdy. Zaměstnanci mantovské stáje nebyli součástí domácnosti vyslance Prospera del Carretta a Prahu opustili 29. dubna 1591.⁵¹⁴ Před odjezdem byli také císařem odměněni.⁵¹⁵

Prezentace daru byla neobyčejně důležitá. Jelikož se záležitost mantovských sedel pro císaře projednávala prostřednictvím nejvyššího štolby Claudia Trivulzia, předána byla Ottaviovi Spinolovi, který Trivulzia po jeho smrti dočasně v povinnostech nejvyššího štolby zastupoval.⁵¹⁶ Prezentaci koní měl na starosti chovatel Jan Ondřej Mataluna. Ostatní dary za přítomnosti vyslance Guidobona Guidoboniho představil podle přednostního práva mimořádný vyslanec Prospero del Carretto. Guidoboni mu pouze podle příležitosti asistoval, například když na audienci císař mladému a nezkušenému Prosperovi del Carretto nerozuměl, co chtěl říct, snad z jazykových důvodů.⁵¹⁷

⁵¹⁰ ASMN, AG, B. 465, c. 95r.

⁵¹¹ M. Bayreuther, *Pferde*, s. 231-232.

⁵¹² E. Taddei, *Animals*, in: M. Hengerer – N. Weber (edd.), *Animals*, s. 83.

⁵¹³ Slovní spojení *fare ruscita* (vydařit se) poukazuje na kompletní proces šlechtění a výchovy od narození do dospělého jedince. K tomu srov. P. Caracciolo, *La gloria*, s. 212, 323.

⁵¹⁴ ASMN, AG, B. 465, c. 91, 704.

⁵¹⁵ Mataluna dostal zlatý řetěz za 200 zlatých scudi, veterinář 20 scudi a pacholkům bylo dáno po 10 scudi. ASMN, AG, B. 465, c. 127r.

⁵¹⁶ ASMN, AG, B. 465, c. 101: „Požádal jsem ho, aby je představil těmi nejlepšími způsoby. Přisahal, že to provede znamenitě.“

⁵¹⁷ ASMN, AG, B. 465, c. 158v: „... poslouchal trpělivě markraběte a mě, jelikož jsem příležitostně vyslanci pomohl... Když císař markraběti odpověděl, jsem to zopakoval, (přestože se nesluší svrchovaným panovníkům opakovat a vysvětlovat to, co z počátku nebylo jasně a dostatečně vyloženo), a

Audienci měli vyslanci u císaře 22. dubna 1591.⁵¹⁸ Po poradě s Ottaviem Spinolou se rozhodli, že hned na ní Prospero del Carretto vyloží císaři politické důvody své mise, a nepředstaví mu pouze dary.⁵¹⁹ Císař se na dary nedočkavě těšil, protože vyslancům udělil audienci, přestože na ni čekali nuncius Alfonso Visconti, Jan z Pernštejna, blíže nejmenovaní vyslanci lotrinského a bavorského vévody a mnozí další.⁵²⁰ Jejich audience mu byla milá.⁵²¹ Jako ochutnávku vévodovy vděčnosti s sebou dali přinést truhlu s nádobami z horského křišťálu. Ty byly oblíbeným darem italských knížat Rudolfovi II.⁵²² Horský křišťál byl považován za drahý kámen. Věřilo se, že šlo o led proměněný v kámen, dobývaný z výše položených a málo dostupných míst. Jako chladný kámen mírnil lidské vášně a potlačoval fyzickou i alegorickou žízeň těch, kteří prahnou po penězích nebo žízňají po štěstí. Pro svou čirost byl také obdivován jako symbol pravdivosti a morální čistoty.⁵²³ Vincenzo Gonzaga zdědil lásku ke sbírání šperků a nádob z horského křišťálu od otce Viléma Gonzagy, který za tímto účelem navštěvoval dílny milánských řemeslníků. Surový materiál si opatřil v Benátkách, nebo v Monferratu a posílal je zpracovat do Milána.⁵²⁴

Jelikož se císař musel dostavit na zasedání tajné rady, vyslanci se odporoučeli. Na příkaz Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu nechali mezitím komorníci odnést truhlu s vázami do císařovy jídelny.⁵²⁵ Císař později sám ukázal křišťálové nádoby florentskému řezači kamene.⁵²⁶ Nejvíce se císaři líbila nádoba vyřezávaná ve tvaru lodě.⁵²⁷ Z nádob v podobě lodí se pilo víno na banketech. Svou symbolikou založenou na binárních opozicích voda-oheň, moře-souš, utonutí-záchrana a jiných nahrávala dvořanům k zábavným a duchaplným pointám při konverzaci.⁵²⁸

na císaři bylo poznat, že to velmi uvítal. Poslouchal dobrotivě a potvrdil první odpověď vzletnou a elegantní odpovědí.“

⁵¹⁸ ASMN, AG, B. 465, c. 114.

⁵¹⁹ ASMN, AG, B. 465, c. 158r: „Byl jsem pro to, aby se konaly dvě audience, jedna o darech a teprve v druhé bychom mluvili o záležitostech ... Spinola radil provést jen jednu audienci.“

⁵²⁰ ASMN, AG, B. 465, c. 158v.

⁵²¹ ASMN, AG, B. 465, c. 158v-159r: „... za návštěvu jako důkaz vaší láskyplnosti vám srdečně děkuje... také za dary velmi děkuje, jelikož pochází od osoby jemu tak drahé a pokrevně spřízněné...“

⁵²² K. Vocelka, *Die politische Propaganda*, s. 172.

⁵²³ Jan Royt – Hana Šedinová, *Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998, s. 52-54.

⁵²⁴ Roberta Picinelli, *Le facies del collezionismo artistico di Vincenzo Gonzaga*, in: R. Morselli (ed.) *Gonzaga*, s. 341-348, zde s. 343-344.

⁵²⁵ ASMN, AG, B. 465, c. 159r. Místnost v pramenech nazývají vyslanci *stuffetta*.

⁵²⁶ Pravděpodobně šlo o Cosima Castrucciho, specialistu na florentskou mozaiku. Podle písemných dokladů ho však Rudolf II. do služeb získal teprve roku 1595. K tomu Eliška Fučíková – Beket *Bukovinská – Ivan Muchka, Umění na dvoře Rudolfa II.*, Praha 1991, s. 165.

⁵²⁷ ASMN, AG, B. 465, c. 712.

⁵²⁸ V manuálu pro dvořana dedikovaném Vincenzovi Gonzagovi zachycuje Stefano Guazzo konverzaci dvořanů, v níž měl hlavní úlohu rytíř Jan Jakub Bottazzo, jenž pil víno z nádoby ve tvaru lodě. Některé

Dne 24. dubna 1591 si císař přál prohlédnout koně. Vyslanci je dali přivést na určité místo v zahradě Pražského hradu, do které přišel císař v domácím oděvu tajným vchodem za vyslanci, služebníky mantovské stáje a jinými osobami, obdivoval klusot koní a důvěrně s vyslanci rozmlouval o koních a mantovském vévodovi.⁵²⁹ Spokojenost vyjádřil se srstí plavého hobbyho.⁵³⁰ Zásadní roli v prezentaci koní měl rytíř Jan Ondřej Mataluna, který je přivedl a na jednom před zraky přítomných jel.⁵³¹ Na mladém koni ale během jízdy bylo patrné, že ještě nebyl k drezuře plně vycvičen.⁵³² Poté byla přinesena mantovská sedla a představena císaři.⁵³³ Čest mantovského vévody a jeho chovu nyní spočívala v rukách Pietra Paola della Grangii, který měl výcvik mladých koní na starosti.⁵³⁴ Pietro Paolo della Grangia se rovněž zasloužil o vynikající přijetí koní, protože je císaři později vychvaloval.⁵³⁵

Po audienci u císaře uváděl vyslanec Guidobono Guidoboni mimořádného vyslance Prospera del Carretta do společnosti předních radů. Součástí zdvořilostních návštěv bylo představení vévodova dopisu a daru z rukou markraběte Prospera. Vicekancléři Jakubovi Kurzovi ze Senftenau představil markrabě zlatý řetěz v hodnotě 1000 scudi,

slovní hříčky byly založené i na rytířově jménu, kterým označovali řečenou nádoby (*bottazzo*). Z úryvků například: „Jelikož mě paní Kateřina jmenovala kormidelníkem na lodi vína, byl bych blázen, kdybych pil vodu.“ Poté, co ji vypil, dodal se zdviženou rukou: „ten, kdo tvrdil, že lodě jsou nejbezpečnější, když jsou na souši, myslel tím tyto.“ ... „Přestože oheň vína žhne, tak nestravuje ... já tento oheň piji z lodě, a zatímco víno stéká přes příď do nádoby (*nel bottazzo*), tak mám za zády jemný vánek, který mírní jeho žár.“ ... pan Ercole Strozzi mu řekl: „Dejte si pozor, abyste vaši loď dobře řídil, aby se v přístavu nepotopila.“ Odpověděl mu: „Přestože víno nemá kormidlo, já ho nicméně piji z lodi a nosem se kormidla dotýkám, takže doufám, že zachráním nejen loď, ale i kormidelníka.“ ... a jak ho pan Vilém vyzval k pití, tak vysušil dno lodi... paní Francesca řekla Rytíři: „Nechápu, že se s tak špatným zrakem často vrháte do nebezpečí plavbou na vaši lodi.“ Odpověděl: „To nevíte, že se námořníci řídí podle hvězd? ... Když se plavím, obracím se ke svitu vašich krásných očí, který mi zrak rozjasňuje a chrání mě před nebezpečím...“ K tomu S. Guazzo, *Della civil conversazione*, s. 267v-278r, 282v.

⁵²⁹ ASMN, AG, B. 465, c. 159r: „... spatřil koně a sám od sebe začal rozmlouvat se mnou, jenž jsem uctivě stál opodál spolu s markrabětem, a mluvil velmi spokojeně o těchto koních, znovu vřele poděkoval vévodovi, u čehož se dlouho pozastavil...“.

⁵³⁰ ASMN, AG, B. 465, c. 712: „... poznamenal, že vévoda Vilém Gonzaga mu kdysi daroval podobného, který se vydařil (*fece una buonissima riuscita*), a to samé si slibuje od tohoto.“.

⁵³¹ ASMN, AG, B. 465, c. 125r, 700.

⁵³² ASMN, AG, B. 465, c. 159r-159v: „... císaři jsem naznačil, že vévodu mrzí, že nemohou udělat takové představení, jaké by udělali, kdyby byli plně vycvičeni... vévoda alespoň doufá, že se vydaří (*che facessero ottima riuscita*).“.

⁵³³ ASMN, AG, B. 465, c. 159v: „Řekl nám, že nejezdil na pohodlnějších sedlech než na těch mantovských.“; B. 465, c. 712v: „Hned, jak je spatřil, řekl, že je z nich nadšený, a že na nich moc rád bude jezdit, protože jsou velmi pohodlná.“.

⁵³⁴ ASMN, AG, B. 465, c. 159v: „Dej Bůh, ať se vydaří, aby byli císaři o to milejší a byli v císařových stájích, jež jsou nejkrásnější a nejpočetnější v Evropě, ať se obnoví neboli potvrdí sláva koní z vévodova chovu.“.

⁵³⁵ ASMN, AG, B. 465, c. 127v: „... tak moc chválením a velebením koní pomohl daru, že by se od vašeho oddaného služebníka více nemohlo přát...“.

načež s ním dlouze rozmlouvali o vévodových záležitostech, ve kterých byl velmi nápomocen svými radami.⁵³⁶

Ráno 23. dubna 1591 navštívili Wolfganga Rumpfa z Wuelrossu a darovali mu náhrdelník a šperk, pravděpodobně pro manželku.⁵³⁷ Následně navštívili Ottavia Spinolu, kvůli dně upoutaném na lůžko, jemuž představili zlatý řetěz za 500 scudi. Zprvu ho rozčileně odmítl.⁵³⁸ Takovým darem se podle něj získávají noví služebníci, kdežto on podobné motivace hmotného zisku nepotřebuje.⁵³⁹ Přijal řetěz až za dvě hodiny, kdy markraběte napadlo mu k tomu darovat zlatou medaili s podobiznou vévody a nově budované citadely Casale v Monferratu, kterou Spinola na znamení díků několikrát políbil.⁵⁴⁰ Zlatý řetěz dal navíc prostřednictvím komorního služebníka ukázat císaři, který souhlasil, aby jej přijal.⁵⁴¹

Pavlovi Sixtovi Trautsonovi darovali koně se zlatem prošivaným sedlem. Představil mu ho rytíř Jan Ondřej Mataluna jako dar ke svatbě s Annou Popelovou z Lobkovic, ovdovělou hraběnkou z Montfortu.⁵⁴² Trautson za prezentaci odměnil Matalunu zlatým řetězem za 50 scudi.⁵⁴³ Svatební dary Trautsonovi poslali i ferrarský vévoda Alfonso II. d'Este a toskánský velkovévoda Ferdinand Medicejský, ale z vyslanců se svatby účastnil pouze španělský vyslanec Guillén San Clemente.⁵⁴⁴ Pavel Sixt Trautson totiž pozval pouze říšská knížata, nikoliv italská.⁵⁴⁵ Těm pouze z důvodů slušnosti a prestiže oznámil zasnuby. Trautsonův dopis mantovskému vévodovi 26. února 1591 byl výjimečný tím, že jej oslovil titulem *Serenissimo*, což dosud žádný z císařových radů

⁵³⁶ ASMN, AG, B. 465, c. 128v-129r, 702r.

⁵³⁷ ASMN, AG, B. 465, c. 115r: „... dal najevo obrovskou spokojenost a připravenost vám oddaně sloužit.“; B. 465, c. 702r.

⁵³⁸ ASMN, AG, B. 465, c. 127v: „... když spatřil zlatý řetěz, tolik se rozčílil, že ho vévoda musí mít za cizáka (*forestiero*), že s ním takto nepřistojně jedná navzdory oddané službě celého jeho rodu mantovskému vévodovi jako druhému pánovi, jehož ochranu a přízeň přijímají...“.

⁵³⁹ ASMN, AG, B. 465, c. 732: „Žádám vás, abyste se mnou jednal jako s domácím služebníkem (*servitore domestico*) ... a vaši radové mi po libosti rozkazovali a nesahali k prostředkům, které se nasazují u služebníků nových.“.

⁵⁴⁰ ASMN, AG, B. 465, c. 128r: „... viděl jsem, jak v ruce drží nákras citadely Casale, jenž jsem mu daroval. Požádal jsem ho o můj nákras a řekl, že aby měl jeden trvanlivější a dokonalejší, tak mu vévoda posílá medaili ...“.

⁵⁴¹ ASMN, AG, B. 465, c. 128v: „... císař řekl, že jelikož je s vévodou pokrevně spřízněn, mohl tak podobné dary od něj sám přijmout, jelikož se s ním nemá jednat jako s ostatními cizími knížaty.“; B. 465, c. 690.

⁵⁴² ASMN, AG, B. 465, c. 28v: 8. února 1591. „Před pár dny mu zemřela manželka a už si bere další. Českou paní z rodu Popelů, předního rodu tohoto království.“.

⁵⁴³ ASMN, AG, B. 465, c. 127r: „Chtěl jsem, aby byl Trautson obdarován bez jakéhokoliv závazku, protože někomu se nelíbí dary dávat, přestože se mu je líbí dostávat. Mataluna o zlatý řetěz nepožádal...“.

⁵⁴⁴ ASMN, AG, B. 465, c. 129v, 145.

⁵⁴⁵ ASMN, AG, B. 465, c. 55r: „Poradil jsem se o tom s ostatními italskými vyslanci a agenty. Shodují se na tom, že je nepozval, aby dal najevo, že nemá v úmyslu od nich dostat dar.“.

neudělal.⁵⁴⁶ Svatba začala 28. dubna 1591 v neděli a měla trvat do pátku.⁵⁴⁷ V pondělí ráno 29. dubna jel Pavel Sixt Trautson na mantovském koni do kostela, aby dostal požehnání s nevěstou.⁵⁴⁸ Nevěště o několik dní později představili náhrdelník se zavěšenou vonnou mastí⁵⁴⁹ za přítomnosti ženicha, který jí z italštiny překládal zdvořilé poklony vyslanců.⁵⁵⁰

Na začátku května 1591 obdaroval markrabě Prospero del Carretto zlatým řetězem referendáře říšské dvorské rady Kryštofa Pirckheimera⁵⁵¹ a tajného radu Jana Kryštofa Hornsteina, který zlatý řetěz ocenil nikoliv pro jeho finanční, ale symbolickou hodnotu.⁵⁵² Poslední zlatý řetěz byl určen pro pátého tajného radu Jana Wolfganga Freymona, který se však jel léčit na své statky a nevracel se.⁵⁵³ Část zlatého řetězu za 100 scudi se zavěšenou malou medailí mantovského vévody proto věnoval vyslanec Guidobono Guidoboni v červenci 1591 sekretáři tajné rady Janovi Antonovi Barvitiovi a zbytek řetězu nechal v rukách nového vyslance Eneáše Gonzagy.⁵⁵⁴

Poslední fází dodávky darů byl jeho ohlas na dvoře. Vincenzo Gonzaga se vyslanec Guidobona Guidoboniho 4. května 1591 výslovně ptal, co se o jeho darech povídá na dvoře.⁵⁵⁵ Vyslanec to musel zjišťovat nenápadně, jinak by riskoval, že dvorská společnost začne pochybovat o nezištnosti darů a dojde k závěru, že vévoda není štedrý, ale chce tak pouze působit.⁵⁵⁶ O podobě, hodnotě a adresátovi darů vyzvídali ostatní italští vyslanci včetně nuncia. Když byl na dvoře vyslanec Guidobono Guidoboni

⁵⁴⁶ ASMN, AG, B. 465, c. 55r, 789.

⁵⁴⁷ ASMN, AG, B. 465, c. 129r: „Kvůli velkolepé T. svatbě se nebude moci osm dní jednat s rady... potrvá do pátku hodováním, kvašením, tanci a mnoha dary. Pozvaná říšská knížata v zastoupení poslala své vyslance, kteří s tajnými rady, jež byli všichni pozváni, provádějí každý den přípitek a u stolu prosedí 4 až 5 hodin.“

⁵⁴⁸ ASMN, AG, B. 465, c. 129v: „... jel patřičně honosně uprostřed mezi Rumpfem zastupujícím císaře a španělským vyslancem Guillénem San Clementem, a se všemi urozenými, kteří přijeli na svatbu v takovém počtu, že v tomto městě se už dlouho neviděla tak okázalá a nákladná slavnost. Bylo mi řečeno, že kůň šel dobře.“

⁵⁴⁹ V dopisech není nikdy specifikováno, v čem jsou vonné esence zavěšeny.

⁵⁵⁰ ASMN, AG, B. 465, c. 135r.

⁵⁵¹ ASMN, AG, B. 465, c. 135v: „... k příležitosti uvedení kauzy Finale před říšskou dvorskou radu.“; B. 465, c. 182r: „... navštívili jsme ho doma a poté, co mu markrabě dal váš dopis, řetěz a složil poklonu v dobré formě... Požádal jsem ho, aby podpořil vévodovu spravedlivou věc... přísahal, že udělá, co bude v jeho silách.“

⁵⁵² ASMN, AG, B. 465, c. 135r: „Byl mu nanejvýše milý, protože jako urozený pán považuje za velkou čest mít ve svém domě důkaz náklonnosti velikého knížete.“; k jeho životu S. Ehrenpreis, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit*, s. 301-302.

⁵⁵³ ASMN, AG, B. 465, c. 135.

⁵⁵⁴ ASMN, AG, B. 465, c. 171, 227.

⁵⁵⁵ ASMN, AG, B. 2957, c. 176v.

⁵⁵⁶ G. Bragaccia, *L'Ambasciatore*, s. 423: „... nesmí veřejně vyhlašovat, že dal dar, protože se pak zdá, že to dělá ne z ctnosti, ale aby sklídl uznání (*per vanagloria*), tedy že chce být považován za štedrého (*liberale*).“

dotázán, tak úmyslně hodnotu darů zveličoval. V květnu tak vévodovi psal, že podle mínění dvora mantovský vévoda rozdal předním radům dary přesahující 10 000 scudi.⁵⁵⁷

Dvorská společnost a vyslanci z hlediska cti rozlišovali mezi dary, za které byl očekáván protidar, a mezi protidary za již vykonanou službu. Druhý případ se týkal především zaměstnanců říšské dvorské kanceláře a šlo o méně úctyhodnou odměnu. Stejně tak byly rozlišovány dva druhy závazku, který plynul z daru. Obdarovaný v něčem posloužil patronovi, aby tím zvýšil buď symbolický anebo ekonomický kapitál. Věrnějším služebníkem má být ten, kdo slouží neslouží pro peníze, ale pro zvýšení vlastní cti. Služba patronovi jen pro finanční zisk nebyla chápána pozitivně urozenou dvorskou společností. Síla závazku byla v očích urozených dvořanů stupňována symbolickou hodnotou daru. V hierarchii darů mantovských vyslanců stály kvantitativně chápáné dary, tedy peníze anebo stříbrné nádoby či zlaté řetězy, které mohly být snadno roztaveny a převedeny na peníze. Pro svou ambivalentní symbolickou funkci však byl zlatý řetěz sociálně přijatelným darem pro významné dvořany. Jídlo a pohostinství bylo méně hodnotné, ale bylo spojováno se vznešenou hodnotou štědrosti (*liberalità*), která se úzce pojila se ctí dárce a dar tím pádem legitimizovala. Symbolicky mnohem cennější byla vyobrazení mantovského vévody na pamětních mincích, medailích a portrétech, která mohla očekávat jen pár nejvýznamnějších klientů. Zcela neocenitelní a žádaní však byli mantovští koně, kteří dosahovali celoevropského věhlasu. Nejvýše stály dary císaři. Kromě mantovských koní daroval mantovský vévoda císaři kopie obrazů dvanácti císařoven a umně vyřezávané nádoby z horského křišťálu. Mantovské dary v letech 1587 až 1592 se nemohly rovnat darům toskánského velkovévody, ale ani darům vévody Vespasiana Gonzagy ze Sabbionety, který vynaložil značné finanční prostředky, aby zajistil nástupnictví pro manžela své dcery.

⁵⁵⁷ ASMN, AG, B. 465, c. 159v: „Tyto úvahy však přirozeně neprobíhají za naší přítomnosti, ani nám je nikdo neříká, ani není přípustné se po nich ptát...“.

V. Závěr

Zástupci mantovského a monferratského vévody Vincenza I. Gonzagy vedli před říšskou dvorskou radou na císařském dvoře Rudolfa II. spory, které se většinou týkaly obohacení o nové území na úkor menších říšských vazalů. Mnoho říšských vazalů uvnitř a v nejbližším okolí vévodství Monferrato bylo původně monferratskými vazaly. Vincenzo I. Gonzaga zdědil spor s finálskými markrabaty, protože s nástupem mantovských Gonzagů neuznávali monferratské vévody za lenní pány. Spor trval od osmdesátých let 16. století a nebyl nikdy vyřešen. Císaře také musel mantovský vévoda žádat o svolení s převodem říšských lén. Mantovský vévoda skupoval území malých říšských vazalů v okolí Monferratu a historickém regionu Langhe. Využíval jejich finanční tísně a argumentoval tím, že tamní region vyčistí od banditismu. Císařská autorita poskytovala ochranu před savojským vévodou, který do dané oblasti pronikal mnohem agresivněji a neskrýval tentýž plán pro monferratské vévodství Gonzagů. Mantovští vyslanci měli savojským ambicím skrytě, ale systematicky bránit.

K vévodství Mantova přiléhalo velké území, které bylo kdysi jeho součástí, ale od 15. století bylo nenávratně rozděleno mezi vedlejší větve Gonzagů. Vincenzo I. Gonzaga pokračoval ve snahách otce Viléma, aby jednotlivá rodinná dominia opětovně připojil k vévodství. V druhé polovině 16. století docházelo k vymírání jednotlivých příbuzných. Vincenzo I. Gonzaga využil finanční tísně nebo osobních sporů řady z nich. V případě markrabství Solferina a hrabství Novellary se opíral o dohody, na jejichž základě se stal dědicem těchto říšských lén. Obě vedlejší větve významně spolupracovaly v obraně před mantovským vévodou a využívaly stejných kontaktů na císařském dvoře, zejména z řad Pernštejnů. Novellarská kauza v letech 1589 a 1592 zapříčinila vážnou roztržku mezi císařem a papežem, který prohlásil, že spor mezi mantovským vévodou a novellarskými hrabaty patří do kompetencí církevního tribunálu. Ve sporu se tajně angažovali milánský guvernér a přední italské rody.

O dědičné nároky se Vincenzo I. Gonzaga neúspěšně opíral ve sporu o část území hrabství Correggio, v nejvyšší tajnosti též ve snahách získat vévodství Sabbionetu a hrabství Mirandolu. Iniciativu v případě Sabbionety a Mirandoly projevil nejvyšší kancléř Jakub Kurz ze Senftenau, který sám přišel k mantovským vyslancům s plánem, jak by je mohl mantovský vyslanec získat.

Řečené soudní spory v každodenním životě Vincenza I. Gonzagy nezaujímaly zvláštní místo. Zajímal se o ně pouze z hlediska ochrany své cti. Výsledky nekončících kauz nebyly zdaleka tak viditelné jako skutečnost, že velký říšský vazal musel umět

prohrát. Přestože v soudních sporech o území nedosáhl Vincenzo I. Gonzaga svého, nepovažovala je společnost za zostuzující porážku. Ústupky ve sporech Solferina a Novellary se na císařském dvoře projevíly úctou vstříc mantovským vyslancům, která byla větší než před začátkem sporů.

Tato diplomová práce odhalila dosud opomíjené aspekty vztahu Vincenza I. Gonzagy k rodu Habsburků. Nedávná monografie Eleny Taddei na příkladu vztahu Alfonse II. d'Este k Římsko-německé říši v podstatě otevřela téma o tom, že italská knížata usilovala o aktivnější politické působení uvnitř říše, protože to představovalo jednu z možných cest ke zvýšení symbolického kapitálu. Vincenzo I. Gonzaga jako bratranec Rudolfa II. v tomto směru ferrarského vévodu svými ambicemi předčil. Od samého počátku vlády vyvíjel úsilí k tomu, aby dostal hlas na říšském sněmu a byl považován za rovnocenného člena rodu Habsburků. Jako hlavní znaky tohoto statutu mělo sloužit to, že budou císař, arciknížata a příslušníci císařského dvora oslovovat vévodu titulaturou *Serenissimo* a *Altezza* a jeho vyslanci bude uděleno místo v císařské kapli vedle čtveřice nejvýznamnějších diplomatických zástupců. Zatímco titulatura vypovídala spíše o stupni úcty k Vincenzovi Gonzagovi jako osobě, tak otázka zastoupení v císařské kapli byla mnohem vážnější, protože by změnilo hierarchii mezi knížaty na císařském dvoře, který by tím ovlivnil hierarchii i na jiných evropských dvorech.

Vincenzo I. Gonzaga chtěl svého místa mezi Habsburky dosáhnout prostřednictvím osobní účasti na řešení problému polského zajetí arciknížete Maxmiliána. Z jeho plánované cesty na setkání arciknížat v Praze v srpnu 1588 sešlo kvůli obavám, že jej císař a arciknížata za člena rodu Habsburků plně nepřijmou. Mnohem většího významu pro daný cíl byla nakonec Vincenzova účast v turecké válce roku 1595. V dosavadní literatuře se o Vincenzově návštěvě císařského dvora píše jako o pouhé zastávce na jeho vojenském tažení do Uher, jemuž byla věnována hlavní badatelská pozornost. Druhá kapitola o Vincenzově vůli prokázat své kvality, zvýšit čest a jeho odhodlání navštívit Prahu již od počátku vlády výmluvně dokládá, že v návštěvě Prahy roku 1595 nešlo vůbec o zastávku před bojem na uherských hranicích, ale o hlavní a prvořadý cíl. Císařský dvůr byl v tomto smyslu tím opravdovým válečným polem, na němž si chtěl Vincenzo vydobýt císařovu přízeň. Uherské tažení bylo pouhým prostředkem k dosažení řečeného cíle.

Lze předpokládat, že Vincenzo I. Gonzaga chtěl zvýšit svou prestiž a dosáhnout úctyhodného postavení mezi předními evropskými rody prostřednictvím úzkého

pokrevního příbuzenství s Habsburky přibližně do roku 1606, kdy úzké kontakty mantovského vévody na císaře Rudolfa II. znatelně polevily. Poté stále více dopřával sluchu planým nadějím na zisk královské koruny, včetně té římské. Pouze další bádání může vnést světlo do této problematiky a přispět k poznání, co Římsko-německá říše na přelomu 16. a 17. století pro italská knížata vlastně znamenala.

Třetí kapitola pojednávala o politické činnosti rudolfinského dvora a o dávání darů. V raně novověké diplomacii hrály přinejmenším jako rétorické slovní obraty velkou roli přátelství a láska. Na jejich důkaz předávali mantovští vyslanci dary, které zároveň vypovídaly o velkodušnosti (*magnanimità*) mantovského vévody a tím zvyšovaly vévodovu čest v očích císařských dvořanů. Dar nastoloval závazek (*obbligo*), protože oplatit ho bylo samozřejmou otázkou cti. Organizované dodávky darů předcházelo pečlivé informování se o vkusu císaře a významných dvořanů. V letech 1587 až 1592 k tomu došlo pouze roku 1591. Jasnou inspirací k tomu byly dary Vespasiana Gonzagy ze Sabbionety z předešlého roku.

Existovaly různé způsoby, jak aktéři dokládali nezištnost daru. Obdarovaní opláceli laskavost službou až s odstupem času. Mantovští vyslanci se snažili dávat dary významným dvořanům pravidelně, minimálně jednou po dobu působení na císařském dvoře, a doprovázeli je slovníkem lásky a přátelství. Manželkám tajných radů dávali šperky s vonnými esencemi. Také předstírali, že nedbají na řeči císařského dvora, jehož různí členové se pokoušeli roku 1591 usilovně dovědět, komu posílal mantovský vévoda dar a jaké byl hodnoty. Přitom museli hlásit, co se o darech na císařském dvoře povídalo, a když se jich na ně někdo zeptal, tak hodnotu darů úmyslně přeháněli.

O skutečné povaze diplomatických darů vypovídá skutečnost, že kromě novoročního spropitného sluhům významných úředníků, vrátným, zaměstnancům pošty a říšské dvorské kanceláře byly dary dávány politicky vlivným osobám. K těm se řadili komorníci. Přestože se nepodíleli na politickém rozhodování, měli velký vliv z důvodu přístupu do císařových komnat. Důležitým klientem mantovského vévody byl císařův oblíbenec Ottavio Spinola, který mladého Rudolfa II. doprovázel do Madridu a jemuž císař bezvýhradně důvěřoval. O jeho významném klientském postavení svědčí, že jako jediný mezi lety 1587 až 1592 obdržel medaili s vyobrazením mantovského vévody.

V říšské dvorské kanceláři mohli mantovští vyslanci získat dokumenty, které by mantovskému vévodovi zajistily dědičné nároky pro území vedlejších větví nebo právní argumenty v daných sporech. Nejvíce nápomocnými byli sekretáři říšské dvorské kanceláře, kteří navíc poskytovali neocenitelný zdroj informací o jednání říšské dvorské

rady. Zajistit si náklonnost říšské dvorské rady pomáhala v četných sporech mantovského vévody. Především referendář říšské dvorské rady mohl znatelně ovlivnit, jaké usnesení říšská dvorská rada o daném sporu vydá. Tajní radové včetně říšského vicekancléře Jakuba Kurze ze Senftenau mohli silně ovlivnit konečné císařovo rozhodnutí.

Podle mantovských vyslanců byli nejmocnějšími lidmi na dvoře nejvyšší komorník a hofmistr Wolfgang Rumpf z Wuelrossu a říšský vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau. Navzájem se přátelili a s Mantovany často jednali společně ve významných a tajných záležitostech, například o místě v císařské kapli. Říšský vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau byl v letech 1587 až 1592 z císařských dvořanů nejvíce obdarován a dary také nejvíce oplácel svými doporučeními. Ve sporech a tajných jednáních se mantovští vyslanci obraceli výhradně na něj. Předseda říšské dvorské rady a dvorský maršálek Pavel Sixt Trautson se ve sledovaném období přidal k této významné dvojici jako třetí nejvýznamnější muž na dvoře, jakmile roku 1590 převzal v tajné radě místo po zesnulém otci Hansovi Trautsonovi. Podle zpráv Mantovanů nepanovalo vřelé přátelství mezi Trautsonem a Rumpfem, který se údajně snažil Trautsonově jmenování do tajné rady zabránit.

Čím větší byla symbolická hodnota daru, tím větší závazek ho provázel. Symbolicky nejhodnotnější dary jednoznačně obdržel Pavel Sixt Trautson. Sám žádal dary, které vizuální podobou zpřítomňovaly mantovského vévodu a měly tak neobyčejnou symbolickou hodnotu. V květnu 1588 dostal dvě pamětní mince ražené při příležitosti Vincenzovy intronizace. Požadovaných portrétů rodinných příslušníků mantovských Gonzagů se ale dočkal až v květnu 1597.⁵⁵⁸ V počátcích Vincenzovy vlády ještě nebyl Trautson tak vlivným. Jakmile se však roku 1590 stal tajným radou, byl obdarován koněm z věhlasného mantovského chovup k příležitosti svatby s Annou Popelovou z Lobkovic. Trautson ukázal, že je dokonale obeznámen s dobovým diskurzem o koních, který byl tehdy na Apeninském poloostrově rozšířen. Kvůli darům vysoké symbolické hodnoty byl proto pravděpodobně od roku 1594, kdy zemřel říšský vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau, až do svého propuštění v září 1600 nejvýznamnějším mantovským klientem na dvoře.⁵⁵⁹

⁵⁵⁸ E. Venturini (ed.), *Le collezioni*, s. 402, 429, č. 596, 669.

⁵⁵⁹ Podle dopisu z 22. září 1595 se mantovský vévoda k příležitosti své návštěvy Prahy vyjádřil, že se rozhodl s Pavlem Sixtem Trautsonem navázat největší důvěru ze všech úředníků císařského dvora. K tomu TAMTÉŽ, s. 373, č. 512.

Zkoumanou otázkou vnímání darů považuji za velice přínosnou nejenom pro poznání činnosti mantovských vyslanců, rudolfinského dvora, ale dvorské kultury obecně. Kapitola o darech ukazuje, jak k dané problematice metodologicky přistupovat. Vnímání darů ovlivňoval v prvé řadě zastávaný úřad a teprve poté osobní vkus dvorského úředníka.

Registrátor a sekretáři říšské dvorské kanceláře byli více než ostatní úředníci konfrontováni s úzkou hranicí mezi darem a korupcí. Příklad sekretáře Ambrože Bencka, který s vyslanci při jedné příležitosti jednal na záchodě, snad v Ludvíkově křídle, ukazuje, že sekretáři říšské dvorské kanceláře úzkostlivě čelili předsudkům společnosti tím, že omezovali kontakt s vyslanci na veřejnosti. S vyslanci jednali v soukromí domů svých a mantovských vyslanců. V korupci rudolfinským úředníkům bránila pouze jejich přísaha, která byla ústní a otevřená interpretacím. Sekretáři opatřovali vyslancům tajné informace a písemnosti, pokud usoudili, že tím neuškodí cti císaře ani Římsko-německé říše. V těchto případech je mantovští vyslanci nezavazovali dary předem, ale dávali jim protidar v podobě peněz či jídla za vykonanou službu. Vykonaná služba se tak podobala obchodnímu kontraktu. V korespondenci nebyly tyto dary zaměstnancům říšské dvorské kanceláře prezentovány jako důkaz vévodovy lásky a přátelství právě proto, že šlo o protidary. Vyslanci často nezastírali jejich utilitární funkci.

Říšští dvorští radové zastupovali císaře v roli svrchovaného soudce pro italské říšské vazaly. Přijímání darů značně ovlivňoval pohled, že v očích společnosti představovali hodnoty spravedlnosti a rovnosti z hlediska přirozeného práva (*equità*). Společnost na dary soudcům nahlížela velmi nepříznivě. Za přijatelný dar však bylo považováno jídlo a pohostinství. Říšští dvorští radové tak trávili mnoho času stolováním v domě mantovských vyslanců, aniž by si to dvorská společnost vykládala jako ohýbání spravedlnosti a porušování vlastní přísahy. Referendář byl jediný, kdo z tohoto hlediska vybočoval. Při jedné příležitosti jej mantovští vyslanci obdarovali 300 scudi, při dalších příležitostech stříbrným nádobím za 180 scudi a zlatým řetězem, tedy dary, jejichž hodnota byla vypočítávána v penězích. Říšští dvorští radové zaručovali rovnost říšských vazalů tak, že chránili malé vazaly před agresí silnějších velkých vazalů. Při obdarování zohledňovali slabší finanční možnosti malých vazalů. Podstatně hodnotnější dary od mantovských vyslanců na jejich rozhodnutí neměly vliv.

Tajní radové v logice jednání upřednostňovali především kurtoazní způsoby. Vnímali symboliku darů, které opláceli silným závazkem. Alespoň navenek dávali

najevo, že jejich závazek byl založen na lásce a přátelství, čímž sebe odlišovali od obdarovaných říšských dvorských radů a zaměstnanců říšské dvorské kanceláře, které stejně jako mantovští vyslanci popsali jako chudé. Do stereotypní kategorie chudých klientů, jejichž služba je vynucená majetkovými poměry, zařadil Wolfgang Rumpf z Wuelrossu v afektované obraně vlastní cti říšské vicekancléře Jana Baptistu Webera a Jakuba Kurze ze Senftenau. Za příznačné považují to, že Rumpf nemluvil o osobách, ale o říšském vicekancléři jako instituci.

Říšský vicekancléř Jakub Kurz ze Senftenau se ve vnímání darů nacházel někde mezi zaměstnanci říšské dvorské kanceláře a tajnými rady. Na projevy vévodovy lásky a přátelství odpovídal podobně kurtoazními způsoby, přestože v drtivé většině případů šlo o peněžní obnosy.

Ve zkoumaném období císaři ještě nebyly představovány dary v tak početném množství jako mezi lety 1595 až 1605. Kromě kopií portrétů dvanácti císařoven a nádob z horského křišťálu byli císaři představeni mantovští koně a sedla mantovské výroby. Zprostředkovatelem císařových žádostí o kopie obrazů, mantovské koně a sedla byl nejvyšší štolba Claudio Trivulzio. Mantovští koně představovali mezi Vincenzem I. Gonzagou a císařem Rudolfem II. podobně silný styčný bod jako záliba v uměleckých předmětech. Výrazné zastoupení mantovských chovatelů a učitelů jízdy v císařských stájích je jedním z mnoha badatelských úkolů, které plánuji objasnit v pokračujícím doktorském studiu.

Použité prameny a literatura

Prameny nevydané

Archivio di Stato di Mantova, fond Archivio Gonzaga, Dipartimento affari esteri. Corrispondenza estera, Corte cesarea, b. 426-427 (Istruzioni agli Inviati e Residenti); b. 463-466 (Carteggio degli Inviati e Residenti); b. 506 (Relazioni), b. 2228-2233 (Minute della Cancelleria Mantovana), b. 2957 (Copie di lettere Ducali scritte ad Ambasciatori e ad altri in Corte Cesarea).

LITTA Pompeo, Famiglie celebri di Italia. Gonzaga di Mantova. Dostupné online <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8452245b.image>

LITTA Pompeo, Famiglie celebri d'Italia. Pico della Mirandola. Dostupné online <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8452284f.image>

Prameny vydané

AMADEI Giuseppe – MARANI Ercolano – PRATICÒ Giovanni (edd.), Federico Amadei. Cronaca universale della città di Mantova II, Mantova 1955.

ANNUARIO storico modenese I, 1851.

CAMPORI Cesare - CAMPORI Giuseppe (edd.), Relazione di Germania e della corte di Rodolfo II. Imperatore negli anni 1605-1607 fatta da Roderigo Alidosi, ambasciatore del granduca di Toscana Ferdinando I., Modena 1872.

FUČÍKOVÁ Eliška (ed.), Tři francouzští kavalíři v rudolfinské Praze, Praha 1989.

GIORGELLI Giuseppe (ed.), Le città, le terre ed i castelli del Monferrato descritti nel 1604 da Evandro Baronino, Alessandria 1905.

HAUSENBLASOVÁ Jaroslava (ed.), Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576-1612, Praha 2002.

MEMORIE storiche della città e dell'antico ducato della Mirandola II, Mirandola 1874.

MEMORIE storiche della città e dell'antico ducato della Mirandola III, Mirandola 1876.

PROMIS Vincenzo (ed.), Ambasciata di Carlo Francesco Manfredi di Luserna a Praga nel 1604, Torino 1877.

VENTURINI Elena (ed.), Le collezioni Gonzaga. Il carteggio tra la corte cesarea e Mantova (1559-1636), Milano 2002.

Dobové tisky

BALBI da Correggio Francesco, Pasada del sereniss. s. don Vincenzo Gonzaga y Austria duq de Mantua, y Monferato, por el estado de Milan, para yr a tomar el poseso del su estado de Monferato, con los recibimientos que en el dicho viaje le han sido hechos, en todas partes, Mantova 1588.

CAMPANA Cesare, Arbori delle famiglie le quali hanno signoreggiato in Mantova fino a' tempi nostri, Mantova 1590.

CARACCIOLO Pasqual, La gloria del cavallo, Venezia 1589.

DE BÈTHUNE Philippe, Le conseiller d'estat, Paris 1645.

BRAGACCIA Gasparo, L'Ambasciatore, Padova 1626.

BRICHERI COLOMBI Giovanni Bernardo, Tabulae genealogicae gentis Carrettensis marchionum Savonae, Finarii, Clavexanae, Wien 1741.

DE LUCA Giovanni Battista, Il dottor volgare I, Roma 1673.

FERRARO Pirro Antonio, Cavallo frenato, Napoli 1602.

FOLCARIO Antonio, Vita della serenissima Eleonora ... duchessa di Mantova, Mantova 1598.

GUAZZO Stefano, Della civil conversazione, Venezia 1596.

HOTMAN Jean, De la charge et dignité de l'ambassadeur, Düsseldorf 1613.

POSSEVINO Antonio, Vita et morte della serenissima Eleonora arciduchessa di Austria et duchessa di Mantova, Mantova 1594.

PUCCI Benedetto, L'idea di varie lettere usate nella segreteria d'ogni principe e signore, Venezia 1612.

RIPA Cesare, Iconologia, Venezia 1645.

ROMEI Annibale, Discorsi, Ferrara 1586.

THESORO politico, Colonia 1589.

Literatura

AGOSTA DEL FORTE Enrico, Sabbioneta e il suo comune, Sabbioneta 2005.

AIKEMA Bernard – FUČÍKOVÁ Eliška – FUSENIG Thomas (edd.), Hans von Aachen (1552-1615). Malíř na evropských dvorech, Berlin 2010.

AMADÈ Luca Sarzi, I Gonzaga: una dinastia tra Medioevo e Rinascimento, Bari 2017.

ANGIOLINI Franco – BOUTIER Jean (edd.), Diplomazie formali e diplomazie informali nella penisola italiana (secc. XV-XVIII), Pisa 2019.

ARANDA DONCEL Juan – MARTÍNEZ MILLÁN José (edd.), Las caballerizas reales y el mundo del caballo, Córdoba 2017.

von ARETIN Karl Otmar, Das alte Reich 1648-1806, Föderalistische oder hierarchische Ordnung (1648-1684) I, Stuttgart 1993.

von ARETIN Karl Otmar, L'ordinamento feudale in Italia nel XVI e XVII secolo e le sue ripercussioni nella politica europea, Annali dell'Istituto italo-germanico in Trento 4, 1978, s. 51-94.

ARTIOLI Umberto - GRAZIOLI Cristina (edd.), I Gonzaga e l'Impero. Itinerari dello spettacolo, Firenze 2005.

BALBIS Giannino (ed.), Calizzano e il suo passato. Momenti di storia e di cultura II, Calizzano 2013.

BALOUP Daniel – SÁNCHEZ MARTÍNEZ Manuel (edd.), Partir en croisade à la fin du Moyen Âge. Financement et logistique, Toulouse 2015.

Bandera Giovanni, Marta Tana Gonzaga, marchesa di Castiglione delle Stiviere, Castel Goffredo 1991.

BASSO Enrico (ed.), Langhe. Quadri storici e intersezioni culturali in un'area di transito I (Atti della Giornata di Studio 24 novembre 2012), Langhe Roero Monferrato. Cultura materiale – società – territorio 11, 2015.

BAZZOTTI Ugo - FERRARI Daniela - MOZZARELLI Cesare (edd.), Vespasiano Gonzaga e il ducato di Sabbioneta (Atti del Convegno Sabbioneta-Mantova, 12-13 ottobre 1991), Mantova 1993.

BELLABARBA Marco - NIEDERKORN Jan Paul (edd.), Le corti come luogo di comunicazione. Gli Asburgo e l'Italia (secoli XVI-XIX), Bologna-Berlin 2007.

BELLONCI Maria, The Prince of Mantua, New York 1956.

BENASSI Umberto, Ambizioni ignorate di Ranuccio I, Archivio storico per le province Parmensi 10, 1910, s. 10-20.

BENNETT Peter, Music and Power at the Court of Louis XIII. Sounding the Liturgy in Early Modern France, Cambridge-New York 2021.

BERCUSSON Sarah Jemima, Gift-Giving, Consumption and the Female Court in Sixteenth-Century Italy, (Dizertační práce) London 2009.

BERTELLI Paolo, I Gonzaga e l'Impero: storia di nobiltà e di dipinti, Atti della Accademia roveretana degli Agiati 256, 2006, s. 93-149.

BERTELLI Sergio - CRIFO Giuliano (edd.), Rituale, cerimoniale, etichetta, Milano 1985.

BIAGIOLI Mario, Galileo, courtier. The Practice of Science in the Culture of Absolutism, Chicago 1994.

BIBL Viktor, Die Erhebung Herzog Cosimos von Medici zum Grossherzog von Toskana und die kaiserliche Anerkennung, Wien 1911.

BIEDERMANOVÁ Magdalena – CEJPOVÁ Miroslava, Příspěvek k poznání topenišť Ludvíkova křídla Pražského hradu, Castellologica Bohemica 17, 2017, s. 99-133.

BISLENGHI Attilio (edd.), Storia di Finale, Savona 1997.

- BLOCKMANS Wim - HOLENSTEIN André - MATHIEU Jon (edd.), *Empowering Interactions. Political Cultures and the Emergence of the State in Europe 1300-1900*, Surrey-Burlington 2009.
- BOURDIEU Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998.
- BRAMBILLA Elena – MUTO Giovanni (edd.), *Lombardia spagnola: nuovi indirizzi di ricerca*, Milano 1997.
- BRUNELLI Giampiero, *La santa impresa. Le crociate del papa in Ungheria (1595-1601)*, Roma 2018.
- BURKE Peter, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Jinočany 2007.
- BUTTERS Suzanne B., *The Uses and Abuses of Gifts in the World of Ferdinando de' Medici (1549-1609)*, *I Tatti Studies in the Italian Renaissance* 11, 2007, s. 243-354.
- BŮŽEK Václav (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, České Budějovice 2010.
- BŮŽEK Václav, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= *Monographia historica. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis* 7).
- BŮŽEK Václav – MAREK Pavel, *Smrt Rudolfa II.*, Praha 2015.
- BŮŽEK Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.
- BŮŽEK Václav – SMÍŠEK Rostislav (edd.), *Habsburkové 1526-1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017.
- CONCIN Adriana, *Splendid Gifts and a Florentine Architect for Emperor Rudolf II: Antonio Lupicini at the Imperial Court in Prague (1578–1580)*, *Studia Rudolphina* 20, 2020, s. 25-49.
- CONIGLIO Giuseppe, *I Gonzaga*, Milano 1967.
- CORETH Anna, *Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti*, Olomouc 2013.

- CREMONINI Cinzia, *Impero e feudi italiani tra Cinque e Settecento*, Roma 2012.
- CREMONINI Cinzia - MUSSO Riccardo (edd.), *I feudi imperiali in Italia fra XV e XVIII secolo*, Roma 2010.
- ČERNUŠÁK Tomáš – MAREK Pavel, *Gesandte und Klienten. Päpstliche und spanische Diplomaten im Umfeld von Kaiser Rudolf II.*, Berlin-Boston 2020.
- DACOSTA KAUFMANN Thomas, *Variations of the imperial theme in the Age of Maximilian II and Rudolf II*, New York 1978.
- DAVOLIO Vincenzo, *Memorie storiche della contea di Novellara e dei Gonzaghi che vi dominarono*, Milano 1833.
- DIVIŠOVÁ Bohdana, *Osobní císařův lékař Christophoro Guarinoni (1534-1604), jeho kolegové a významní pacienti*, *Časopis lékařů českých* 153, 2014, s. 31-35.
- DOBALOVÁ Sylva – HAUSENBLASOVÁ Jaroslava (edd.), *Archduke Ferdinand II of Austria: a second-born son in Renaissance Europe*, Vienna 2021.
- DRÉVILLON Hervé - VENTURINO Diego (edd.), *Penser et vivre l'honneur à l'époque moderne. Actes du colloque organisé a Metz par le CRULH (Centre Régional Universitaire Lorrain d'Histoire) du 20 au 22 novembre 2008*, Rennes 2011.
- DUCLOS Nathalie – RIVIÈRE de Carles Nathalie (edd.), *Formes de la diplomatie (XVI-XXI siècle)*, *Caliban* 54, 2015.
- van DÜLMEN Richard, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích*, Praha 2003.
- EDELMAYER Friedrich, *Wolf Rumpf de Wielross y la España de Felipe II y Felipe III*, *Revista Pedralbes* 16, 1996, s. 133-163.
- EDELMAYER Friedrich, *Maximilian II., Philip II. und Reichsitalien. Die Auseinandersetzungen um das Reichslehen Finale in Ligurien*, Stuttgart 1988.
- EDWARDS Peter - ENENKEL Karl A.E. - GRAHAM Elspeth (edd.), *The Horse as Cultural Icon. The Real and the Symbolic Horse in the Early Modern World*, Leiden – Boston 2012.
- EHRENPREIS Stefan, *Kaiserliche Gerichtsbarkeit und Konfessionskonflikt. Der Reichshofrat unter Rudolf II. 1576-1612*, Göttingen 2006.

- ERRANTE Vincenzo, „Forse che sì, forse che no“. La terza spedizione di Vincenzo Gonzaga in Ungheria alla guerra contro il Turco (1601) studiata su documenti inediti, *Archivio storico lombardo* 42, 1915, s. 15-114.
- EVANS Robert J.W., Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612, Praha 1997.
- FAVALLI Alessandra, Il rango e la dinastia: gli Este alla ricerca di un equilibrio politico nello spazio italiano ed europeo all'epoca delle guerre di religione francesi (1559-1580), Paris-Teramo 2021 (Dizertační práce).
- FINUCCI Valeria, The Prince's Body. Vincenzo Gonzaga and Renaissance Medicine, London 2015.
- FLETCHER Catherine, Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador, Cambridge 2015.
- FOUCAULT Michel, Archeologie vědění, Praha 2002.
- FRIGO Daniela, Les deux impératrices de la Maison de Gonzague et la politique „italienne“ de l'Empire (1622-1686), *Dix-septième siècle* 243, 2009, s. 219-237.
- FRIGO Daniela, Prudence and Experience: Ambassadors and Political Culture in Early Modern Italy, *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38, 2008, s. 15-34.
- FUČÍKOVÁ Eliška (ed.), Prag um 1600. Kunst und Kultur am Hofe Kaiser Rudolfs II., Wien 1988.
- FUČÍKOVÁ Eliška (ed.), Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy, Praha-Londýn-Milán 1997.
- FUČÍKOVÁ Eliška – BUKOVINSKÁ Beket – MUCHKA Ivan, Umění na dvoře Rudolfa II., Praha 1991.
- FUMAGALLI Elena – SIGNOROTTO Gianvittorio (edd.), La corte estense nel primo Seicento. Diplomazia e mecenatismo artistico, Viella 2012.
- FUSAI Giuseppe, La candidatura del Duca Vincenzo I Gonzaga di Mantova al trono della Polonia, Italia. *Rivista di storia e di letteratura* 5-6, 1915-1916, s. 242-270.
- GEERTZ Clifford, Interpretace kultur. Vybrané eseje, Praha 2000.

- GELL Alfred, *Art and Agency*, New York 1998.
- GENTILE Luisa Clotilde – BIANCHI Paola (edd.), *L'affermarsi della corte sabauda. Dinastie, poteri, élites in Piemonte e Savoia fra tardo Medioevo e prima età moderna*, Torino 2006.
- GINDELY Anton, *Rudolf II. und seine Zeit. 1600-1612 I-II*, Prag 1863-1865.
- GARAVAGLIA Juan Carlos – SCHAUB Jean Frédéric (edd.), *Lois, justice, coutume. Amérique et Europe latines (XVIe-XIXe siècle)*, Paris 2005.
- GROEBNER Valentin, *Liquid assets, Dangerous Gifts. Presents and Politics at the End of the Middle Ages*, Philadelphia 2002.
- GROSS Lothar, *Die Geschichte der Deutschen Reichshofkanzlei von 1559 bis 1806*, Wien 1933.
- HAAG Sabine – SANDBICHLER Veronika (edd.), *Ferdinand II.: 450 Years Sovereign Ruler of Tyrol. Jubilee Exhibition*, Innsbruck – Vienna 2017.
- HAAG Sabine (ed.), *Nozze Italiane. Österreichische Erzherzoginnen im Italien des 16. Jahrhunderts*, Wien 2010.
- HAMANN Brigitte (ed.), *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 1996.
- HAMPTON Timothy, *Fictions of Embassy. Literature and Diplomacy in Early Modern Europe*, Ithaca 2009.
- HAUSENBLASOVÁ Jaroslava, *Vztah mezi císařským dvorem a nejvyššími správními úřady Českého království v době vlády Rudolfa II.*, *Sborník archivních prací* 52, 2002, s. 279-294.
- HÄBERLEIN Mark - JEGGLE Christof (edd.), *Materielle Grundlagen der Diplomatie. Schenken, Sammeln und Verhandeln in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Konstanz 2013.
- HEAL Felicity, *The Power of Gifts. Gift-Exchange in Early Modern England*, Oxford 2014.
- HENGERER Mark – WEBER Nadir (edd.), *Animals and courts. Europe c. 1200-1800*, Berlin-Boston 2020.

- CHAUVARD Jean-François - Merlotti Andrea – Visceglia Maria Antonietta (edd.), Casa Savoia e la Curia romana dal Cinquecento al Risorgimento, Roma 2015.
- JANÁČEK Josef, Rudolf II. a jeho doba, Praha 2014.
- JIRÁNEK Tomáš – RÝDL Karel – VOREL Petr (edd.), Gender history – to přece není nic pro feministky. Kniha, kterou napsali přátelé a studenti Mileny Lenderové u příležitosti jejího těžko uvěřitelného životního jubilea, Pardubice 2017.
- JOHNSON Christopher H. – SABEAN David Warren – TEUSCHER Simon – KLAZAROVÁ Pavlína (ed.), Příběh Pražského hradu, Praha 2003.
- KUNISCH Johannes (ed.), Neue Studien zur frühneuzeitlichen Reichsgeschichte, Berlin 1997.
- LEGUTKE Daniel, Diplomatie als soziale Institution. Brandenburgische, sächsische und kaiserliche Gesandte in Den Haag 1648-1720, Münster-New York-München-Berlin 2010.
- LEVY PECK Linda, Court Patronage and Corruption in Early Stuart England, London-New York 1993.
- LITTLEJOHN Stephen W. - FOSS Karen A. (edd.), Encyclopedia of Communication Theory, London 2009.
- LOBENWEIN Elisabeth – ORTLIEB Eva (edd.), Informalität in der Frühen Neuzeit, Frühneuzeit-Info 33, 2022, s. 89-116.
- LOSERTH Johann, Zum Einzug der Erzherzöge Ferdinand, Karl, Ernst und Matthias in Prag am 3. August 1588, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 35, 1897, s. 357-362.
- LUITEN Loek, Friends and Family, Fruit and Fish. The gift in Quattrocento Farnese cultural politics, Renaissance Studies 33, 2018, s. 342-357.
- MAESTRI Roberto (ed.), Una protagonista del Rinascimento. Margherita Paleologo duchessa di Mantova e Monferrato, Alessandria 2013.
- MALACARNE Giancarlo (ed.), Francesco II Gonzaga (1466-1519). Un protagonista del suo tempo, Modena 2019 (= Civiltà Mantovana, příloha k č. 148).

- MALACARNE Giancarlo, *Nel nome di sangue. I cavalieri del Redentore*, Mantova 2008.
- MALACARNE Giancarlo, *I Gonzaga di Mantova III. La vetta dell'Olimpo da Federico II a Guglielmo (1519-1587)*, Modena 2006.
- MALACARNE Giancarlo, *I Gonzaga di Mantova. Una stirpe per una capitale europea IV, Splendore e declino da Vincenzo I a Vincenzo II (1587-1627)*, Modena 2007.
- MALACARNE Giancarlo, *Lettura storico-iconologica di uno stemma araldico gonzaghese*, *Civiltà Mantovana* 18, 1987, s. 1-30.
- MALÝ Jakub, *Vlastenský slovník historický*, Praha 1877.
- MAREK Pavel, *Pernštejnské ženy, Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018.
- MAROCCHI Massimo, *I Gonzaga di Castiglione delle Stiviere. Vicende pubbliche e private del casato di San Luigi*, Castiglione delle Stiviere 1990.
- MAROCCHI Massimo, *Principi, santi, assassini*, Mantova 2015.
- MARTINI Angelo, *Manuale di Metrologia ossia Misure, Pesi e monete in Uso Attualmente e Anticamente*, Torino 1883.
- MARTÍNEZ MILLÁN José (ed.), *Felipe II (1527-1598): Europa y la monarquía católica I (actas del Congreso Internacional „Felipe II (1598-1998), Europa dividida, la monarquía católica de Felipe II”)*, Madrid 1998.
- MASONI Viller (ed.), *Correggio, identità e storia di una città*, Parma, 1991.
- MATOUŠEK Josef, *Turecká válka v evropské politice v letech 1592-1594*, Praha 1935.
- MAZZOLDI Leonardo - GIUSTI Renato - SALVADORI Rinaldo (edd.), *Mantova: la storia III*, Mantova 1963.
- MIRABELLA Bella (ed.), *Ornamentalism. The Art of Renaissance Accessories*, Ann Harbor 2011.
- MORSELLI Raffaella (ed.), *Gonzaga. La celeste Galleria. L'esercizio del collezionismo*, Milano 2002.
- MOZZARELLI Cesare, *Mantova e i Gonzaga: dal 1328 al 1707*, Torino 1987.

- MOZZARELLI Cesare – ORESKO Roberto – VENTURA Leandro (edd.), *La corte di Mantova nell'età di Andrea Mantegna, 1450-1550: Atti del Convegno* (Londra, 6-8 marzo 1992, Mantova, 28 marzo 1992), Roma 1997.
- NAVARRINI Roberto, *La guerra chimica di Vincenzo Gonzaga, Civiltà mantovana* 19, 1969, s. 43-47.
- NICOLI Federica, *La „Scuola Grande“ di Eleonora Gonzaga. L'educazione femminile a Mantova nel '500*, Mantova 2016.
- NIEDERKORN Jan Paul, *Die europäischen Mächte und der „lange Turkenkrieg“ Kaiser Rudolfs II. (1593-1606)*, Wien 1993.
- PARROTT David, *Italian Princes and Their Citadels, 1540-1640*, *War in History* 7, 2000, s. 127-153.
- PATROUCH Joseph F., *Queen's Apprentice. Archduchess Elizabeth, Empress Maria, the Habsburgs, and the Holy Roman Empire, 1554–1569*, Leiden 2010.
- PÁLFFY Géza, *Hungary between two Empires 1526-1711*, Bloomington 2011.
- PÁNEK Jaroslav, *K povaze vlády Rudolfa II. v českém Království*, *Folia historica bohémica* 18, 1997, s. 71-86.
- PROCACCI Giuliano, *Dějiny Itálie*, Praha 1997.
- PUGLIESE Salvatore, *Le prime strette dell'Austria in Italia*, Milano 1932.
- PURŠ Ivo - KARPENKO Vladimír (edd.), *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*, Praha 2011.
- RAVIOLA Blythe Alice (ed.), *Cartografia del Monferrato. Geografia, spazi interni e confini in un piccolo Stato italiano tra Medioevo e Ottocento*, Milano 2007.
- RAVIOLA Blythe Alice (ed.), *Corti e diplomazia nell'Europa del Seicento. Correggio e Ottavio Bolognesi (1580-1646)*, Mantova 2014.
- RAVIOLA Blythe Alice, *Il Monferrato gonzaghese. Istituzioni ed élites di un micro-stato (1536-1708)*, Firenze 2003.

REINHARD Wolfgang, *Lebensformen Europas. Eine historische Kulturanthropologie*, München 2004.

ROGGERI Roggero – VENTURA Leandro (edd.), *I Gonzaga delle nebbie. Storia di una dinastia cadetta nelle terre tra Oglio e Po*, Rivarolo Mantovano 2008.

ROHÁČEK Jiří (ed.) *Epigraphica et sepulcralia 3. Sborník příspěvků ze zasedání k problematice sepulkrálních památek pořádaných Ústavem dějin umění Akademie Věd ČR v letech 2008–2010*, Praha 2011.

ROMBALDI Odoardo, *Storia di Novellara*, Reggio Emilia 1996.

ROYT Jan – ŠEDINOVÁ Hana, *Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

SANTI Venceslao, *La precedenza tra gli Estensi e i Medici e l'Historia de' principi d'Este di Jan Battista Pigna*, Ferrara 1897.

SCHINDLING Anton – ZIEGLER Walter (edd.), *Die Kaiser der Neuzeit 1519-1918. Heiliges Römisches Reich, Österreich, Deutschland*, München 1990, s. 99-111.

SCHNETTGER Matthias (ed.), *Imperium Romanum – irregulare corpus – Teutscher Reichs-Staat. Das Alte Reich im Verständnis der Zeitgenossen und der Historiographie*, Mainz 2002.

SCHNETTGER Matthias (ed.), *Kaiserliches und päpstliches Lehnwesen in der Frühen Neuzeit*, *Zeitenblicke* 6, 2007. K dispozici online: <https://www.zeitenblicke.de/2007/1/>

SCHNETTGER Matthias, *Le Saint-Empire et ses périphéries: l'exemple de l'Italie*, *Histoire, économie et société* 23, 2004, s. 7-23.

SCHNETTGER Matthias - VERGA Marcello (edd.), *L'Impero e l'Italia nella prima età moderna*, (= *Annali dell'Istituto italo-germanico in Trento* 17) Bologna-Berlin 2006.

SCHNETTGER Matthias, *Principe sovrano' oder ‚civitas imperialis‘? Die Republik Genua und das Alte Reich in der Frühen Neuzeit 1556-1797*, Mainz 2006.

SCHWARZ František, *Komunikace mantovských vyslanců s Rudolfem II. a jeho dvorem v letech 1595-1609*, České Budějovice 2021 (Bakalářská práce).

SCHWARZ Henry Frederick, *The Imperial Privy Council in the Seventeenth Century*, Cambridge in Massachusetts 1943 (= *Harvard Historical Studies* 53).

- SOLDI RONDINI Gigliola (ed.), *Il Monferrato. Crocevia politico, economico e culturale tra Mediterraneo ed Europa*, Ponzzone 2000.
- SPAGNOLETTI Angelantonio, *Le dinastie italiane nella prima età moderna*, Bologna 2003.
- SPAGNOLETTI Angelantonio, *Un mare stretto e amaro. L'Adriatico, la Puglia e l'Albania*, Roma 2014.
- STIEVE Felix, *Die Verhandlungen über die Nachfolge Kaiser Rudolfs II. in den Jahren 1581-1602*, *Abhandlungen der historischen Klasse der Königlichen bayerischen Akademie der Wissenschaften* 15, 1880, s. 1-159.
- STOLLBERG-RILINGER Barbara (ed.), *Was heißt Kulturgeschichte des Politischen?*, Berlin 2005 (= *Zeitschrift für Historische Forschung* 35).
- STOLLBERG-RILINGER Barbara, *Le rituel de l'investiture dans le Saint-Empire de l'époque moderne: Histoire institutionnelle et pratiques symboliques*, *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 56, 2009, s. 7-29.
- STOLLBERG-RILINGER Barbara, *Rituale*, Frankfurt 2013.
- STOLLBERG-RILINGER Barbara, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe – Thesen – Forschungsperspektiven*, *Zeitschrift für historische Forschung* 31, 2004, s. 489-527.
- STOLLBERG-RILINGER Barbara, *The Emperor's Old Clothes. Constitutional History and the Symbolic Language of the Holy Roman Empire*, New York 2015.
- SOWERBY Tracey A., *A memorial and a pledge of faith: portraiture and early modern diplomatic culture*, *English Historical Review* 129, 2014, s. 296–331.
- SOWERBY Tracey A. - HENNINGS Jan (edd.), *Practices of Diplomacy in the Early Modern World c. 1410-1800*, New York 2017.
- SWAIN Elisabeth, *My Excellent and Most Singular Lord: Marriage in a Noble Family of Fifteenth-Century Italy*, *Journal of Medieval and Renaissance Studies* 16, 1986, s. 171-195.
- ŠEDIVÁ KOLDINSKÁ Marie – CERMAN Ivo (edd.), *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013.

ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ Radmila – KOHOUTOVÁ Jitka – PAVLÍČKOVÁ Radmila – HUTEČKA Jiří (edd.), Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti. Koncepty, metody, perspektivy, Praha 2012.

TADDEI Elena, Anna Caterina Gonzaga (1566-1621): Erzherzogin von Österreich, Landesfürstin von Tirol und Klosterstifterin, Innsbruck 2021.

TADDEI Elena, Die Este und das Heilige Römische Reich im langen 16. Jahrhundert. Kontakte – Konflikte – Kulturtransfer, Wien-Köln-Weimar 2021.

TADDEI Elena - SCHNETTGER Matthias - REBITSCH Robert (edd.), „Reichsitalien“ in Mittelalter und Neuzeit / „Feudi imperiali italiani“ nel Medioevo e nell’Età Moderna, (= Innsbrucker Historische Studien 31) Innsbruck 2017.

Trevor-Roper Hugh, Princes and Artists. Patronage and Ideology at four Habsburg courts 1517-1633, London 1976.

TRIVELLATO Francesca (edd.), Transregional and Transnational Families in Europe and Beyond: Experiences Since the Middle Ages, New York-Oxford 2011.

TURCHI Laura, Storia della diplomazia e fonti estensi: note a margine, Quaderni estensi 6, 2014, s. 369-395.

OSBORNE Toby, The Surrogate War between the Savoys and the Medici: Sovereignty and Precedence in Early Modern Italy, *The International History Review* 29, 2007, s. 1-21.

ULIČNÝ Petr, Erotica and Sapientia. Rudolf II Early Years, *Umění* 69, 2021, s. 390-415.

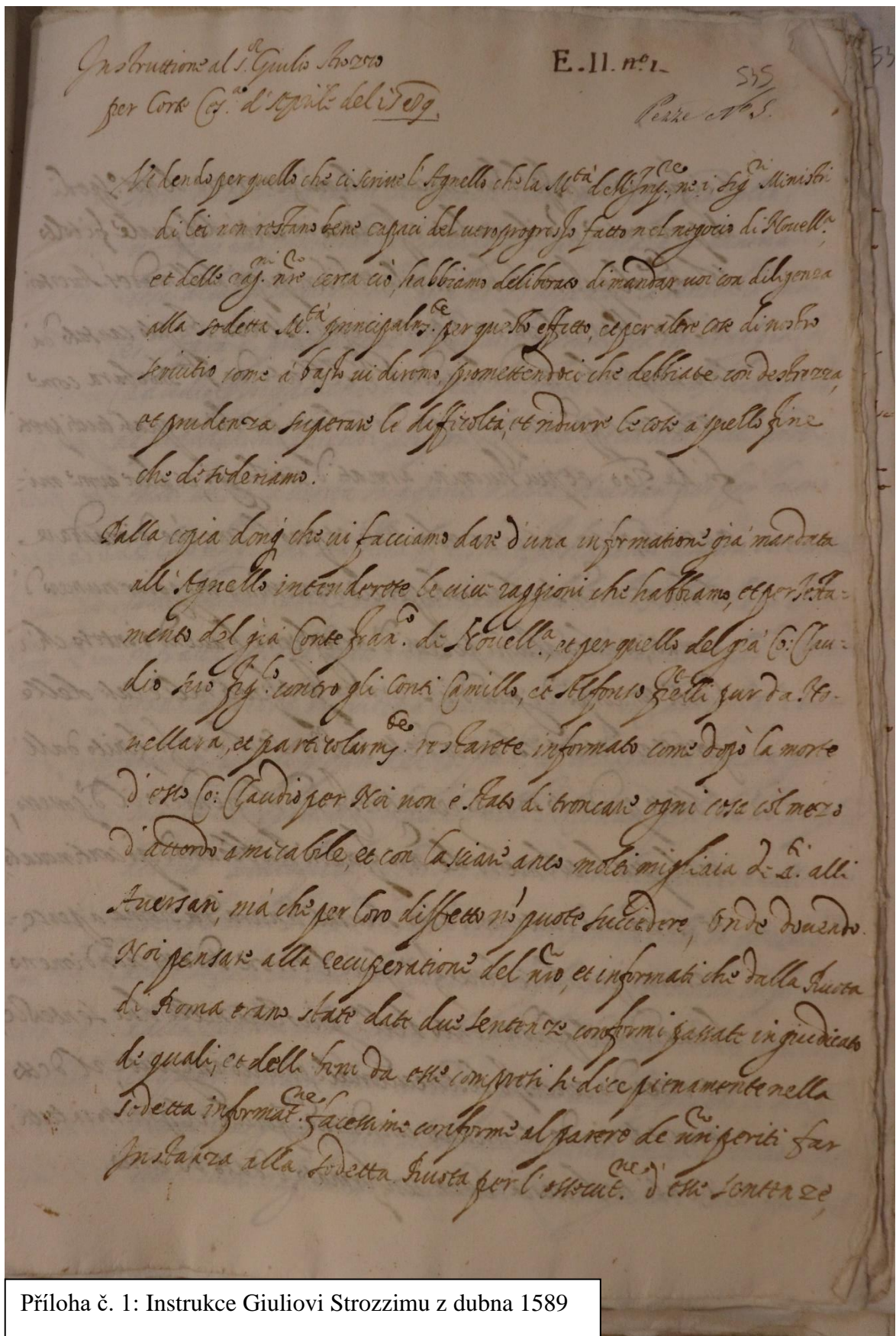
ULM Nancy - CLARK Leah (edd.), The art of embassy: objects and images of early modern diplomacy, *Journal of Early Modern History* 20, 2016, s. 3–139.

VAINI Mario, Dal Comune alla Signoria: Mantova dal 1200 al 1328, Milano 1987.

VENTURELLI Paola – BRUNELLI Roberto (edd.), Vincenzo Gonzaga 1562-1612. Il fasto del potere, Mantova 2012.

VESTER Matthew (ed.), Sabaudian Studies. Political Culture, Dynasty and Territory, Kirksville 2013 (= *Early Modern Studies* 12).

- VISCEGLIA Maria Antonietta, Il cerimoniale come linguaggio politico. Su alcuni conflitti di precedenza alla corte di Roma tra Cinquecento e Seicento, *Publications de l'École française de Rome* 231, 1997, s. 117-176.
- VLČEK Pavel a kol., *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*, Praha 2000.
- VOCELKA Karl, *Die politische Propaganda Rudolfs II.*, Wien 1981.
- VOCELKA Karl, *Rudolf II. und seine Zeit*, Wien-Köln-Graz 1985.
- WENDEHORST Stephan (ed.), *Die Anatomie frühneuzeitlicher Imperien. Herrschaftsmanagement jenseits von Staat und Nation: Institutionen, Personal und Techniken*, Göttingen 2015.
- WILSON Peter H. – EVANS Robert John W. (edd.), *The Holy Roman Empire 1495-1806. A European Perspective*, Leiden-Boston 2012.
- WINTER Zikmund, *Dějiny kroje v zemích českých II. Od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy*, Praha 1893.
- YATES Frances A., *Astraea. The Imperial Theme in the Sixteenth Century*, London 1993.
- ZÁRUBA František, *Capella regia – kaple Všech svatých na Pražském hradě*, *Castellologica bohémica* 12, Praha 2010, s. 97-133.
- ZEMON DAVIS Natalie, *The Gift in Sixteenth Century France*, Madison 2000.

Příloha č. 1: Instrukce Giuliovi Strozimu z dubna 1589

Relazione del J. General Corte di Cesare Spadari
al Ser. Sig. Duca di Mantoua, et
Monferrato suo Sig. dell'anno 1601.

S'alle cose mondane frowe stato per scritto un permanenti essere, non ha dubbio, che non cauerebbono gli huomini ad affaticarsi in trouare taltauia nuovi costumi, nuovi leggi, et maniere di uiuere, ma conformi alli regole da loro Antecessori inuentate, approuate per buoni, governandosi, andauero godendo una uita assai piu tranquilla di quella, che per isperienza prouono. Et tutto per darci Dio benedetto ad intendere con la sua somma prouidenza, che come momentani non debbono essere tanto appaati da noi, che ci scordiamo dell' Celesti. Onde non e marauiglia se si ueggono ordinarii mutationi nel mondo, et particolarment' nelle Corti de' gran Principi, che soggiacciono a diuersi accidenti, per la diuersita de' gli interessi, de' negotij, et de' Ministri loro. Parmi pero obligo del seruidore, mandato in parti straniere di dare compito, et uerdadero ragguaglio di quei Stati, Prouintie, o Regni, che haurei egli praticato per seruidio del suo Signor, intressato massime con quelli, o quelle, accio informato di tempo in tempo, sappia come risoluere in qual si uoglia occasione, et quando necessitato il Principi nel piu uiuere a consolatione.

Io dunque ho giudicato mio debito Serenissimo Signor, che hauendo cauuto gratia dall' infinita bonta, et clemenza dell' A. V. di praticare la Corte

